

ДУБРОВСЬКА Л. О., ДУБРОВСЬКИЙ В. Л., БОБРО А. А.

ПЕДАГОГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Навчально-методичний посібник

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя

ПЕДАГОГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

*Навчально-методичний посібник
для студентів IV курсу факультету педагогіки, психології,
соціальної роботи та мистецтв спеціальності
013 Початкова освіта*

Укладачі:

**Л. О. Дубровська,
В. Л. Дубровський,
А. А. Бобро**

за ред. Л. О. Дубровської

Ніжин – 2023

УДК 378.016:373.3(072)

П24

Рекомендовано Вченою радою
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
(НДУ ім. М. Гоголя)
Протокол № 9 від 31.03.2023 р.

Рецензенти:

Коваленко Є. І. – професор кафедри педагогіки, початкової освіти, психології та менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, кандидат педагогічних наук;

Пухтіна Н. П. – доцент кафедри дошкільної освіти Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, кандидат педагогічних наук

П24 **Педагогічні технології в початковій школі:** навчально-методичний посібник для студентів IV курсу факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв спеціальності 013 Початкова освіта / уклад.: Л. О. Дубровська, В. Л. Дубровський, А. А. Бобро; за ред. Л. О. Дубровської. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя. 2-ге перероб. та допов. 2023. 172 с.

Навчально-методичний посібник «Педагогічні технології в початковій школі» розроблений для студентів IV курсу факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв 013 Початкова освіта і містить комплекс матеріалів: питання та матеріали до лекційного курсу, структуру навчальної дисципліни, питання семінарських та лабораторних занять, завдання для ІНДЗ, самостійної роботи, питання для екзамену, орієнтовні теми до передбачених курсових робіт; методичні матеріали для проведення лабораторних занять, додатки.

© Дубровська Л. О., Дубровський В. Л.,
Бобро А. А., укладання, 2023

© НДУ ім. М. Гоголя, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ I. ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС	5
1.1. Тематика лекцій.....	5
1.2. Матеріали до лекційних занять	10
Тема 1. Наукові основи педагогічних технологій	10
Тема 2. Особистість дитини як об'єкт і суб'єкт в освітній технології.....	23
Тема 3. Педагогічні технології на основі активізації і інтенсифікації діяльності учнів.....	29
Тема 4. Педагогічні технології на основі ефективності управління і організації навчального процесу	35
Тема 5. Педагогічні технології на основі дидактичного удосконалення на реконструювання матеріалу. Проблемні технології	41
Тема 6. Системні педагогічні технології. Програмоване навчання.....	46
Тема 7. Педагогічні технології результативного навчання. Інтерактивне навчання.....	51
Тема 8. Технології розвивального навчання.....	60
Тема 9. Система технології саморозвивального навчання. Проектні технології	66
Тема 10. Передумови готовності вчителя до впровадження педагогічних технологій	72
РОЗДІЛ II. ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ»	82
2.1. Структура навчальної дисципліни	82
2.2. Тематика практичних занять.....	85
2.3. Тематика та матеріали до проведення лабораторних занять.....	90
2.4. Методичні рекомендації до самостійної роботи.....	96
2.5. Питання до модульних контрольних робіт, екзамену та теми курсівих робіт	98
2.6. Критерії оцінювання.....	113
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	117
ДОДАТКИ	121

ПЕРЕДМОВА

У сучасних умовах розвитку суспільства виникає соціальна потреба у педагогах нового типу, які мають не лише знання з фахових, а насамперед, глибокі знання з фундаментальних та психолого-педагогічних дисциплін, що забезпечує професійну ерудицію, високу загальну культуру, здатність формувати творчу особистість. Реалізація цих завдань багато в чому залежить від процесу формування готовності майбутніх учителів до впровадження сучасних інноваційних педагогічних технологій. Цей процес супроводжується суттєвими змінами у педагогічній теорії та практиці освітнього процесу вищої школи.

Відбувається заміна освітньої парадигми, пропонується новий зміст, інші підходи, формується інший педагогічний менталітет. За цих умов викладачеві необхідно орієнтуватися в широкому спектрі сучасних інноваційних технологій, ідей і шкіл. Сьогодні бути педагогічно досвідченим фахівцем неможливо без оволодіння інноваційними освітніми технологіями.

Навчально-методичний посібник розроблений згідно діючої програми та містить матеріали до лекційного курсу, матеріали що організують самостійну, індивідуальну та аудиторну роботу студентів. В ньому охарактеризовані основні напрями змісту навчальної дисципліни та комплексно представлені всі види робіт: плани семінарських занять, завдання для самостійної та індивідуальної роботи, тематика рефератів, завдання для контрольної роботи, що передбачена навчальним планом, питання до екзамену, література. На допомогу студенту теоретичні матеріали доповнені практичними матеріалами, а саме: теоретичні і методологічні розробки технологій навчання та виховання.

Представлені теоретичні і практичні матеріали базуються на сучасних підходах педагогіки і співвіднесені з актуальними вимогами сучасної школи.

У навчально-методичному посібнику використано доробки таких педагогів, як Дичківської І. М., Прокопенка І. Ф., Пометун О.І., Пехоти О. М., Гриньової М. В., Наволокової Н. П. та ін.

РОЗДІЛ І. ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС

1.1. Тематика лекцій

Тема 1. Наукові основи педагогічних технологій.

Проблеми для розгляду. Поняття педагогічної технології. Основні якості сучасних педагогічних технологій. Структура педагогічної технології: концептуальна основа; змістовна частина навчання; цілі навчання – загальні і конкретні; зміст навчального матеріалу; процесуальна частина – технологічний процес; організація навчального процесу; методи і форми навчальної діяльності школярів; методи і форми роботи вчителя; діяльність вчителя по управлінню процесом засвоєння матеріалу; діагностика навчального процесу. Критерії технологічності. Технологія і зміст освіти. Технологія і майстерність. Джерела і складові частини нових педагогічних технологій. Соціальні перетворення і нове педагогічне мислення. Наукові основи педагогічних технологій. Теорія змістовного узагальнення В.В.Давидова – Д.Б. Ельконіна. Теорія поетапного формування розумових дій. Біхевіористські теорії навчання. Теорія нейролінгвістичного програмування.

Класифікація педагогічних технологій за рівнем застосування, за філософською основою, за провідним чинником, за науковою концепцією, за характером змісту і структури називаються технології.

Тема 2. Особистість дитини як об'єкт і суб'єкт в освітній технології.

Проблеми для розгляду. Особистість як змістовне узагальнення вищого рівня. Структура якостей особистості. Знання, уміння, навички. Способи розумових дій. Саморегулюючі механізми особистості. Сфера естетичних і моральних якостей особистості.

Дієво-практична сфера особистості.

Структура якостей особистості.

Рівень темпераменту. Рівень особливостей психічних процесів, які утворюють якості, що характеризують індивідуальний характер відчуттів, сприйняття, уяви, уваги, пам'яті, мислення, почуттів, волі.

Рівень досвіду особистості: знання, уміння, навички, що формуються в процесі вивчення шкільних навчальних дисциплін (ЗУН), і ті, які отримуються в трудовій, практичній діяльності, – СДП (сфера дієво-практична). Рівень спрямованості особистості. Спрямованість (разом з потребами і Я-концепцією) складає основу самоуправляючого механізму особистості.

Педагогічні технології на основі особистісної орієнтації педагогічного процесу.

Традиційність сучасної системи навчання. Класифікація видів навчання: за критерієм наявності управління освітнім процесом, за критерієм врахування принципу свідомості, за критерієм способу організації навчання, за критерієм зв'язку навчання з майбутньою професійною, за критерієм безпосередності (опосередкованості) взаємодії педагога й учнівської аудиторії, за критерієм потенціалу індивідуалізації навчання, за критерієм взаємозв'язку освіти й культури,

Педагогіка співробітництва. Педагогічний шлях Ш.О.Амонашвілі. Характеристика педагогічної системи Ш.А.Амонашвілі. Особливості змісту і методики. Принципи гуманно особистісної педагогіки. Різновиди уроків у школі, що працює за методикою Ш.А.Амонашвілі.

Провідні засади технології Є.А. Ілліна. Особливості вивчення літератури за педагогічною технологією Є.А. Ілліна.

Тема 3. Педагогічні технології на основі активізації і інтенсифікації діяльності учнів.

Проблеми для розгляду. Ігрові технології. Характеристика ігрових технологій. Різновиди дидактичних ігор. Використання дидактичних ігор в початковій школі. Закордонний досвід активізації ігрової діяльності в навчальному процесі.

Проблемне навчання. Історія виникнення розвитку проблемного навчання. Особливості проблемного навчання в початковій школі. Методика планування і реалізації проблемного навчання в умовах сучасної загально-освітньої школи.

Технології комунікативного навчання іншомовній культурі (Є.І.Пасов). Історія виникнення і розвитку технології комунікативного навчання іншомовній культурі. Теоретичні засади технології комунікативного навчання іншомовній культурі. Методика реалізації технології комунікативного навчання іншомовній культурі у процесі вивчення іноземної мови..

Технології інтенсифікації навчання на основі схемних і знакових моделей навчального матеріалу. В.Ф. Шаталов – засновник технології інтенсифікації навчання на основі схемних і знакових моделей навчального матеріалу. Наукове підґрунтя заснування технології інтенсифікації навчання на основі схемних і знакових моделей навчального матеріалу. Особливості навчання і виховання у школі, що працює згідно педагогічної технології Шаталова.

Тема 4. Педагогічні технології на основі ефективності управління і організації навчального процесу.

Проблеми для розгляду. Педагогічна технологія С.М.Лисенкової. Філософська спрямованість педагогічної технології С.М.Лисенкової. Психологічні чинники реалізації педагогічної технології С.М.Лисенкової. Цільові орієнтації педагогічної технології С.М.Лисенкової. Особливості навчального процесу за педагогічною технологією С.М.Лисенкової. Етапи засвоєння навчального матеріалу за С.М. Лисенковою.

Технологія рівневої диференціації. Концептуальні положення технології рівневої диференціації. Принципи технології рівневої диференціації. Різновиди технології рівневої диференціації. Особливості навчання у технології рівневої диференціації. Технологія диференційованого навчання на основі за інтересами дітей І.Н.Закатова.

Педагогічні технології індивідуального і групового навчання. Провідні ознаки індивідуального і групового навчання. Історія виникнення й розвитку індивідуального і групового навчання. Переваги і недоліки індивідуального і групового навчання. Характеристика навчального процесу педагогічної технології індивідуального навчання.

Теоретичні засади педагогічної технології програмованого навчання. Історія становлення і формування програмованого навчання. Характеристика методу проектів. Способи залучення технології програмованого навчання у навчальний процес початкової школи.

Провідні ознаки колективного способу навчання. Методичне забезпечення колективного способу навчання. Шляхи оптимізації колективного способу навчання у навчальному процесі початкової школи.

Групові технології навчання. Різновиди групових форм роботи на уроці. Новітні розробки в царині групових технологій навчання. Способи активізації групових технологій навчання в осередку початкової школи.

Тема 5. Педагогічні технології на основі дидактичного удосконалення та реконструювання матеріалу. Проблемні технології.

Проблеми для розгляду. Модель розвиваючого навчання. Характеристика педагогічної технології «Екологія і діалектика» Л.В.Тарасова. Теоретичне підґрунтя педагогічної технології «Екологія і діалектика». Методичне і дидактичне забезпечення педагогічної технології «Екологія і діалектика». Способи активізації педагогічної технології «Екологія і діалектика» в системі сучасної освіти.

Проблемні педагогічні технології.

Методологія школи «Діалогу культур» В.С.Біблера, С.Ю.Курганова. Концептуальна основа педагогічної технології В.С.Біблера, С.Ю.Курганова. Методична і дидактична специфіка школи «Діалогу культур». Структура навчального процесу школи «Діалогу культур». Перспективи розвитку педагогічної технології школи «Діалогу культур».

Педагогічна технологія укрупнення дидактичних одиниць П.М.Ерднієва. Гіпотеза оптимізації навчання за педагогічної технології укрупнення

дидактичних одиниць. Технологія укрупнення дидактичних одиниць у педагогічному процесі. Форми, методи і засоби педагогічної технології укрупнення дидактичних одиниць

Реалізація теорії поетапного формування розумових дій. М.Б.Волович засновник поетапного формування розумових дій. Методологічні засади поетапного формування розумових дій. Дидактична сутність поетапного формування розумових дій. Особливості поетапного формування розумових дій в умовах початкової школи.

Тема 6. Системні педагогічні технології. Програмоване навчання.

Проблеми для розгляду. Технологія саморозвитку М.Монтесорі. Історія виникнення і розвитку педагогічної технології М.Монтесорі. Концептуальні засади педагогічної технології М.Монтесорі. Особливості дидактичного матеріалу М.Монтесорі. Передумови саморозвитку дітей старшого шкільного і молодшого шкільного віку. Способи взаємодії педагога з дитиною за педагогічною технологією М.Монтесорі.

Технологія програмованого навчання.

Вальдорфська педагогіка Р.Штейнера. Етапи розвитку Вальдорфської педагогіки. Концептуальні засади Вальдорфської педагогіки. Історія становлення і розвитку Вальдорфських шкіл. Дидактичні аспекти Вальдорфської педагогіки. Виховна парадигма Вальдорфської педагогіки. Особливості устрою і функціонування Вальдорфської школи.

Педагогічна технологія С.Френе. Теоретичні основи школи радості і успіху. Особливості навчання у школі успіху і радості С.Френе. Правила засвоєння навчального матеріалу в школі успіху і радості. Методичне забезпечення навчального процесу в школі успіху і радості С.Френе. Особливості співпраці педагогів і учнів школи успіху і радості. Організація навчально-виховної діяльності школи успіху і радості С.Френе.

Тема 7. Педагогічні технології результативного навчання. Інтерактивне навчання.

Проблеми для розгляду. Педагогічна технологія повного засвоєння М.В.Кларіна. Наукове підґрунтя педагогічної технології повного засвоєння. Психолого-педагогічні передумови використання педагогічної технології повного засвоєння. Методичні аспекти педагогічної технології повного засвоєння. Принципи активізації педагогічної технології повного засвоєння в умовах початкової школи.

Педагогічна технологія інтерактивного навчання.

Технологія педагогічного процесу за С.Д.Шевченко. Історія розвитку педагогічної технології С.Д.Шевченко. Дидактичні особливості педагогічної технології С.Д.Шевченко. Методичні складові педагогічної технології С.Д.Шевченко. Місце педагогічної технології С.Д.Шевченко у навчання молодших школярів.

Технологія концентрованого навчання. Психологічні передумови реалізації технології концентрованого навчання. Провідні засади технології

концентрованого навчання. Методичне забезпечення технології концентрованого навчання. Інтеграція технології концентрованого навчання в освітній процес початкової школи.

Технологія евристичного навчання. Теоретичні положення технології евристичного навчання. Провідні психолого-педагогічні ознаки технології евристичного навчання. Шляхи реалізації евристичного навчання. Методичні засоби евристичного навчання. Умови використання елементів технології евристичного навчання у роботу початкової школи.

Тема 8. Технології розвивального навчання.

Проблеми для розгляду. Загальні основи технології розвивального навчання. Дидактичні засади технології розвивального навчання. Методичне забезпечення технології розвивального навчання. Передумови впровадження технології розвивального навчання у освітній процес початкової школи.

Система розвивального навчання Л.В.Занкова. Історія створення технології розвивального навчання. Дидактичне і методичне забезпечення технології розвивального навчання.

Особливості технології розвивального навчання Д.В.Єльконіна – В.В.Давидова. Історія створення технології розвивального навчання Д.В.Єльконіна – В.В.Давидова. Психологічні засади технології розвивального навчання Д.В.Єльконіна – В.В.Давидова. Педагогічний зміст технології розвивального навчання Д.В.Єльконіна – В.В.Давидова.

Тема 9. Система технології саморозвивального навчання. Проектні технології.

Проблеми для розгляду. Технологія раннього і інтенсивного навчання грамоті М.О.Зайцева. Психологічні засади технологія раннього і інтенсивного навчання грамоті. Дидактичні ознаки технології раннього і інтенсивного навчання грамоті. Методичне забезпечення технології раннього і інтенсивного навчання грамоті.

Проектні технології навчання.

Технологія удосконалення загально навчальних умінь в початковій школі.

Психолого-педагогічні передумови активізації загально-навчальних умінь в початковій школі. Дидактичні особливості педагогічної технології загально-навчальних умінь в початковій школі.

Технології навчання математиці на основі розв'язання задач. Психологічні передумови активізації технології навчання математиці на основі розв'язання задач. Методичне забезпечення технології навчання математиці на основі розв'язання задач. Шляхи активізації технології навчання математиці на основі розв'язання задач.

Педагогічні технології на основі системи ефективних уроків. Характеристика педагогічної технології на основі системи ефективних уроків. Визначення провідних складових. Педагогічні технології на основі системи

ефективних уроків. Теоретичні засади і методичні передумови впровадження педагогічної технології на основі системи ефективних уроків.

Тема 10. Передумови готовності вчителя до впровадження педагогічних технологій.

Проблеми для розгляду. Місце інновацій у діяльності сучасного українського педагога. Сутність інноваційної педагогічної діяльності. Поняття передового педагогічного досвіду. Різновиди передового педагогічного досвіду. Шляхи передачі педагогічного досвіду. Співпраця – визначальна умова ефективної професійної діяльності сучасного педагога.

Проблема науково-педагогічних пошуків. Провідні методи педагогічних пошуків. Значення експерименту в інноваційній педагогічній діяльності. Передумови досягнення результативності у педагогічному експерименті. Правила проведення педагогічного експерименту.

Ознаки готовності до інноваційної діяльності як важлива професійна якість педагога. Етапи підготовки сучасного педагога до інноваційних перетворень. Чинники, що сприяють інноваційним змінам сучасного загальноосвітнього закладу. Проблема традицій та інновацій у сучасному освітньому просторі. Система фахового управління інноваційною педагогічною діяльністю.

1.2. Матеріали до лекційних занять

Тема 1. Наукові основи педагогічних технологій.

М.В.Кларін:

Педагогічна технологія означає системну сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методолічних засобів, використовуваних для досягнення педагогічної мети.

За визначенням ЮНЕСКО:

“Педагогічна технологія - це системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів в їх взаємодії, які ставлять своїм завданням оптимізацію форм освіти”.

Співвідношення понять “освітня технологія” і “педагогічна технологія”

- Поняття “освітня технологія” вживається тоді, коли мова йде про загальну стратегію розвитку освітнього простору взагалі.
- Педагогічна технологія відображає тактику реалізації освітніх технологій в певних умовах навчання. Їй притаманні загальні риси реалізації педагогічного процесу незалежно від навчального предмету (технологія модульного, проєктивного, індивідуального навчання, рівневої диференціації...)
- “Технологія навчання” - поняття близьке, але не тотожне педагогічним технологіям, оскільки воно відображає шлях освоєння конкретного навчального матеріалу в межах визначеного предмета.

Термін “технологія” походить від грецького *Techne* - мистецтво, і *logos* - наука, вчення.

Тобто “технологія” - це наука про майстерність, мистецтво здійснювати виробничий процес.

Поняття “педагогічна технологія” (за Г.К.Селевко) представимо 3 аспектами:

- 1) науковим: педагогічна технологія - це частина педагогічної науки, яка вивчає, розробляє цілі, зміст і методи навчання та проектує педагогічні процеси;
- 2) процесуально-описовими: алгоритм, сукупність цілей, змісту і засобів для досягнення запланованих результатів навчання;
- 3) процесуально-дієвим: як технологічний процес, функціонування всіх особистих, інструментальних, методологічних, педагогічних засобів.

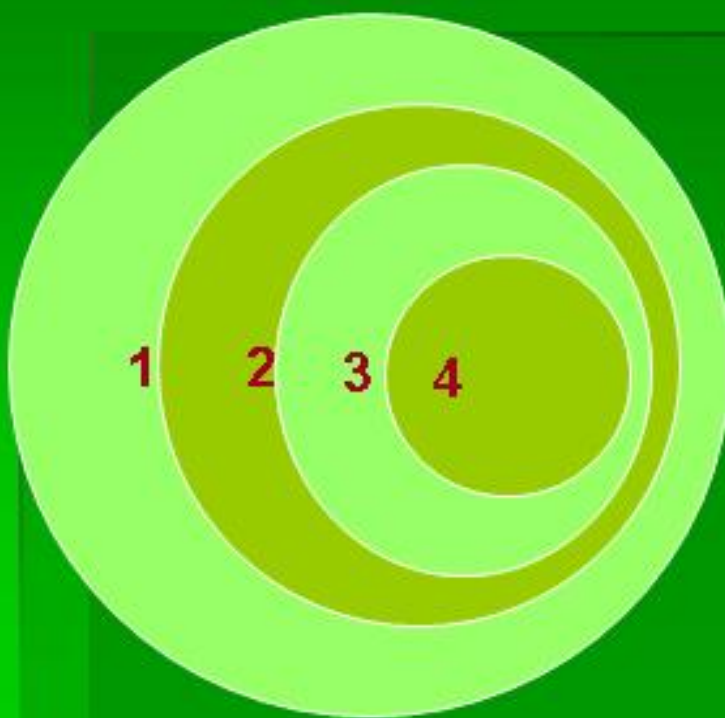
Ієрархія і взаємозв'язок понять «технологія» в педагогіці

Співвідношення понять “методика” і “педагогічна технологія”

- Методика – це система науково обґрунтованих методів, правил і прийомів навчання конкретного предмета.
- Технологія навчання – це систематична і послідовна реалізація на практиці раніше спроектованого процесу навчання, система способів і засобів досягнення цілей при управлінні процесом навчання, з діагностикою поточних і кінцевих результатів.

Змістовий взаємозв'язок понять педагогічної технології

- 1 – освітні технології
- 2 – педагогічні технології
- 3 – технології навчання (виховання, управління)
- 4 – педагогічна техніка

Класифікація педагогічних технологій за Г.К.Селевко

- За рівнем застосування
- За філософською основою
- За ведучим фактором психічного розвитку
- За науковою концепцією засвоєння досвіду
- За орієнтацією на особистісні структури
- За характером змісту та структури
- За організаційними формами
- За типом управління пізнавальною діяльністю
- За позицією дитини в освітньому процесі
- За домінуючим методом
- За напрямком модернізації існуючої традиційної системи
- За напрямком модернізації існуючої традиційної системи

Класифікація педагогічних технологій за В.Гузєєвим

1. Універсальні, які використовують при викладанні будь-якого предмету;
2. Обмежені – при викладанні кількох предметів;
3. Специфічні – для одного-двох предметів.

Інтерактивні технології навчання – це така організація процесу навчання, у якому учню неможливо не приймати участь – в колективному, взаємодоповнюючому, заснованому на взаємодії всіх його учасників процесу навчального пізнання.

Мета інтерактивного навчання – створювання комфортних умов навчання, при яких учень відчуває свою успішність, свою інтелектуальну досконалість, що робить продуктивним сам освітній процес.

Суть інтерактивного навчання полягає у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це базується на співпраці, взаємо - навчанні: вчитель – учень, учень – учень. При цьому вчитель і учень – рівноправні, рівнозначні суб'єкти навчання. Інтерактивна взаємодія виключає домінування одного учасника навчального процесу над іншим, однієї думки над іншою. Під час такого спілкування учні вчать ся бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати обґрунтовані рішення.

В основі інтерактивного навчання лежать принципи:

- **безпосередньої участі кожного учасника занять, що зобов'язує вчителя (організатора навчального процесу) зробити кожного учасника занять активним шукачем шляхів і засобів вирішення тієї чи іншої проблеми;**
- **взаємного інформаційного, духовного збагачення. При цьому організовується навчальний процес таким чином, щоб учасники його мали можливість обмінятися життєвим досвідом, одержаною інформацією;**
- **особистісно орієнтованого навчання.**

Застосування інтерактивного навчання здійснюється шляхом використання фронтальних та кооперативних форм організації навчальної діяльності учнів, інтерактивних ігор та методів, що сприяють навчанню вміння дискутувати.

Основні переваги інтерактивних технологій навчання

- Інтерактивні технології дозволяють забезпечити глибину вивчення змісту. Учні освоюють усі рівні пізнання (знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінка).
- Вчитель отримує можливість диференційованого підходу до учнів із спеціальними потребами – особистісними та інтелектуальними.
- Змінюється роль учнів: вони приймають важливі рішення щодо процесу навчання, розвивають комунікативні вміння і навички, організаційні здібності.
- Основним джерелом мотивації навчання стає інтерес самого учня, (відбувається перехід від зовнішньої мотивації (оцінка) до внутрішньої (потреба знань)).
- Значно підвищується роль особистості педагога: він менше часу витрачає на вирішення проблем з дисципліною, педагог сильніше розкривається перед учнями як лідер, організатор.
- Учні, які отримують власний досвід вчителювання, з нової точки зору дивляться на навчально-виховний процес, на роль вчителя і учня у ньому.

Класифікація інтерактивних вправ

1. Інтерактивні технології кооперативного навчання

- 1.1. робота в парах,**
- 1.2. ротаційні (змінювані) трійки,**
- 1.3. два – чотири – всі разом,**
- 1.4. карусель,**
- 1.5. робота в малих групах,**
- 1.6. акваріум.**

2. Технології колективно-групового навчання

- 2.1. обговорення проблеми в загальному колі,**
- 2.2. мікрофон,**
- 2.3. незакінчені речення,**
- 2.4. мозковий штурм,**
- 2.5. навчаючи – учусь,**
- 2.6. ажурна пилка,**
- 2.7. аналіз ситуації,**
- 2.8. вирішення проблем,**
- 2.9. дерево рішень.**

3. Технології ситуативного моделювання

3.1. симуляції або імітаційні ігри,

3.2. спрощене судове слухання,

3.3. громадські слухання,

3.4. розігрування ситуацій за ролями.

Технологій інтерактивного навчання існує величезна кількість. Кожен вчитель може самостійно вигадувати нові форми роботи із класом

- **Карусель**, коли утворюється два кільця: внутрішнє й зовнішнє. Внутрішнє кільце – це сидячі нерухомо учні, а внутрішнє – учні через кожні 30 секунд змінюються. Таким чином, вони встигають проговорити за кілька хвилин декілька тем і постаратися переконати у своїй правоті співрозмовника.
- **Технологія Акваріум** полягає в тому, що декілька учнів розігрують ситуацію в колі, а інші спостерігають і аналізують.
- **Дерево рішень** - клас ділиться на 3 або 4 групи з однаковою кількістю учнів. Кожна група обговорює питання й робить записи на своєму «дереві» (аркуш ватману), потім групи міняються місцями і дописують на деревах сусідів свої ідеї.
- **Займи позицію**. Зачитується яке-небудь ствердження і учні повинні підійти до плаката зі словом «ТАК» або «НІ». Бажано, щоб вони пояснили свою позицію.

Інтерактивні технології навчання в початковій школі

- 1. Технологія "Незакінчене речення" (Я дякую своїй Батьківщині (родині, школі) за ..., бажаю їй
- 2. Технологія "Мікрофон". Завдання: поставити питання за своєю темою для іншої групи, але таке яке, сьогодні ще не звучало. Діти беруть мікрофон і запитують. Частіше використовуючи ті питання які чули на попередніх уроках. Учитель ставить питання – учні відповідають.
- 3. Технологія "Дерево рішень". Проблема "Ознаки живого організму", рішення - дихання, живлення, розмноження, народження, ріст, смерть тощо. Проблема "Умови існування живого організму", рішення – світло, тепло, повітря, вода, їжа, земля тощо.
- 4. Гра "Реклама на телеканалі" Робота в групах. Кожна група вибирає картку, де вказана тема реклами. Ми – пішоходи. Моя Батьківщина. Моя родина. Моя школа.
- 5. Гра "Ключовий момент". Тест – перевірка знань (тестування)
- 6. Технологія "Робота в групах". Гра "Дослідники": дослідіть текст, порахуйте, скільки разів у ньому зустрічається слово "калина" і тому подібне.

- 4. Інтерактивна вправа — центральна частина заняття

Мета — практичне освоєння матеріалу, досягнення поставлених цілей уроку.

Послідовність проведення цього етапу така:

1. Інструктування — вчитель розповідає учасникам про цілі вправи, про правила, послідовність дій і кількість часу на виконання завдань; запитує, чи все зрозуміло учасникам.
 2. Об'єднання в групи, розподіл ролей.
 3. Виконання завдання, під час якого вчитель виступає як організатор, помічник, намагаючись надати учасникам максимум можливостей для самостійної роботи і навчання один з одним.
 4. Презентація результатів виконання вправи. Інтерактивна частина заняття займає близько 60 % його часу.
- 5. Підбиття підсумків, оцінювання результатів уроку

Мета — усвідомлення того, що було зроблено на уроці, чи досягнуто поставлених цілей, як можна застосувати отримане на уроці в майбутньому. Підбиття підсумків бажано проводити у формі питань: що нового дізналися? яких навичок набули? наскільки це може бути корисно в житті? Крім того, можна задати питання із проведення самого уроку: що було найбільш вдале, що ще сподобалося, що слід змінити в майбутньому. Важливо, щоб самі учні змогли сформулювати відповіді на всі питання. Для опрацювання результатів бажано лишити до 20 % часу уроку.

Структура уроків при застосуванні інтерактивних методів

• 1. Мотивація

Мета цього етапу — сфокусувати увагу учнів на проблемі й викликати інтерес до теми. Прийомами навчання можуть бути питання, цитата, коротка історія, невеличке завдання і т. ін. Займає не більш 5 % часу заняття.

• 2. Оголошення, представлення теми та очікування результатів

Мета — забезпечити розуміння учнями змісту їхньої діяльності, тобто того, чого вони повинні досягти в результаті уроку і чого від них очікує вчитель. Часом буває доцільно залучити до визначення очікуваних результатів усіх учасників заняття (5 % часу).

• 3. Надання необхідної інформації

Мета — дати учням достатньо інформації для того, щоб на її основі виконувати практичні завдання. Це може бути міні-лекція, читання роздаткового матеріалу, виконання домашнього завдання. З метою економії часу можлива інформація в письмовому вигляді для попереднього (домашнього) вивчення. Наприклад, деякі уроки побудовані таким чином, що в книзі учня є інформація, достатня для виконання завдань: з нею ознайомлюються до початку уроку. На самому уроці вчитель може ще раз звернути на неї увагу, особливо на практичні поради, якщо необхідно — прокоментувати терміни або організувати невеличке опитування (10% часу заняття)

- 7. Технологія "Мозкового штурму" – довести, пояснити. Мозковий штурм є прекрасний метод для використання досвіду учнів з метою розв'язання проблем та розробки ідей. Мозковий штурм спрацьовує найкраще в групах по 5 –7 осіб.

Основні пункти

- Чітко визначте проблему або тему для мозкового штурму. Працюйте в колі.
- Виберіть лідера, який веде обговорення і заохочує появу нових ідей. Він повинен заохочувати кількість, а не якість ідей.
- Правила мозкового штурму є такі:
 1. Жодної критики!
 2. Запозичення інших ідей є нормальним явищем.
 3. Бажана велика кількість ідей.
 4. Оцінка приходить пізніше.

Щоб вдосконалити якість ідей, надайте час дітям, щоб вони написали свої ідеї спочатку індивідуально.

- 8. "Банани"

Вправа допомагає зламати стереотипи робити роботи лівої мозкової півкулі, логічного, раціонального мислення. Використовується як розминка.

(Напис на дошці: ШБІАСНТЬ АЛІНТЕІР.)

Закресліть у цьому рядку шість літер таким чином, щоб літери, які залишаються (без зміни своєї послідовності), складали б добре знайоме слово. (Банани)

На практиці необхідно використовувати інтерактивні форми в цілому, або ж взявши елементи, які більш доцільні до певного класу. Саме інтерактивні методи дають змогу створювати навчальне середовище, в якому теорія і практика засвоюються одночасно, а це надає змогу учням формувати характер, розвивати світогляд, логічне мислення, зв'язне мовлення; формувати критичне мислення; виявляти і реалізувати індивідуальні можливості. При цьому навчально-виховний процес організовується так, що учні шукають зв'язок між новими та вже отриманими знаннями; приймають альтернативні рішення, мають змогу зробити "відкриття", формують свої власні ідеї та думки за допомогою різноманітних засобів; навчаються співробітництву

Тема 2. Особистість дитини як об'єкт і суб'єкт в освітній технології.

Сутність особистісно орієнтованого навчання

Това організація процесу навчання, в основі якої лежить визнання індивідуальності, самобудовності, самодійності кожної людини, що вимагає забезпечення розвитку і саморозвитку особистості учня виходячи з визначення його індивідуального, неповторного, суб'єктивного досвіду, здібностей, інтересів, ціннісних орієнтацій, можливостей реалізувати себе в пізнанні, навчальній діяльності, поведінці (І.О. Якиманський).

- ♦ цілі особистісно орієнтованого навчання: розвиток пізнавальних здібностей учня, максимальне розкриття індивідуальності учня;
- ♦ перевага надається навчанню як процесу;
- ♦ навчання – суто індивідуальна діяльність кожного учня;
- ♦ під час конструювання й реалізації навчального процесу особлива увага надається виявленню суб'єктивного досвіду учня

- ♦ навчальний матеріал має виявляти суб'єктивний досвід учня;
- ♦ викладання навчального матеріалу в підручнику (посібнику або вчителем) спрямоване на перетворення особистого досвіду кожного учня;
- ♦ активне стимулювання учня до саморозвитку, самовираження, самостійного навчання в ході оволодіння знаннями;
- ♦ навчальний матеріал (задання, задачі, вправи) має бути варіативним;
- ♦ стимулювання учнів до самостійного вибору способів опрацювання навчального матеріалу;
- ♦ контроль та оцінка: не тільки результат, а й процес навчання

Методологічні вимоги до технології особистісно орієнтованого навчання

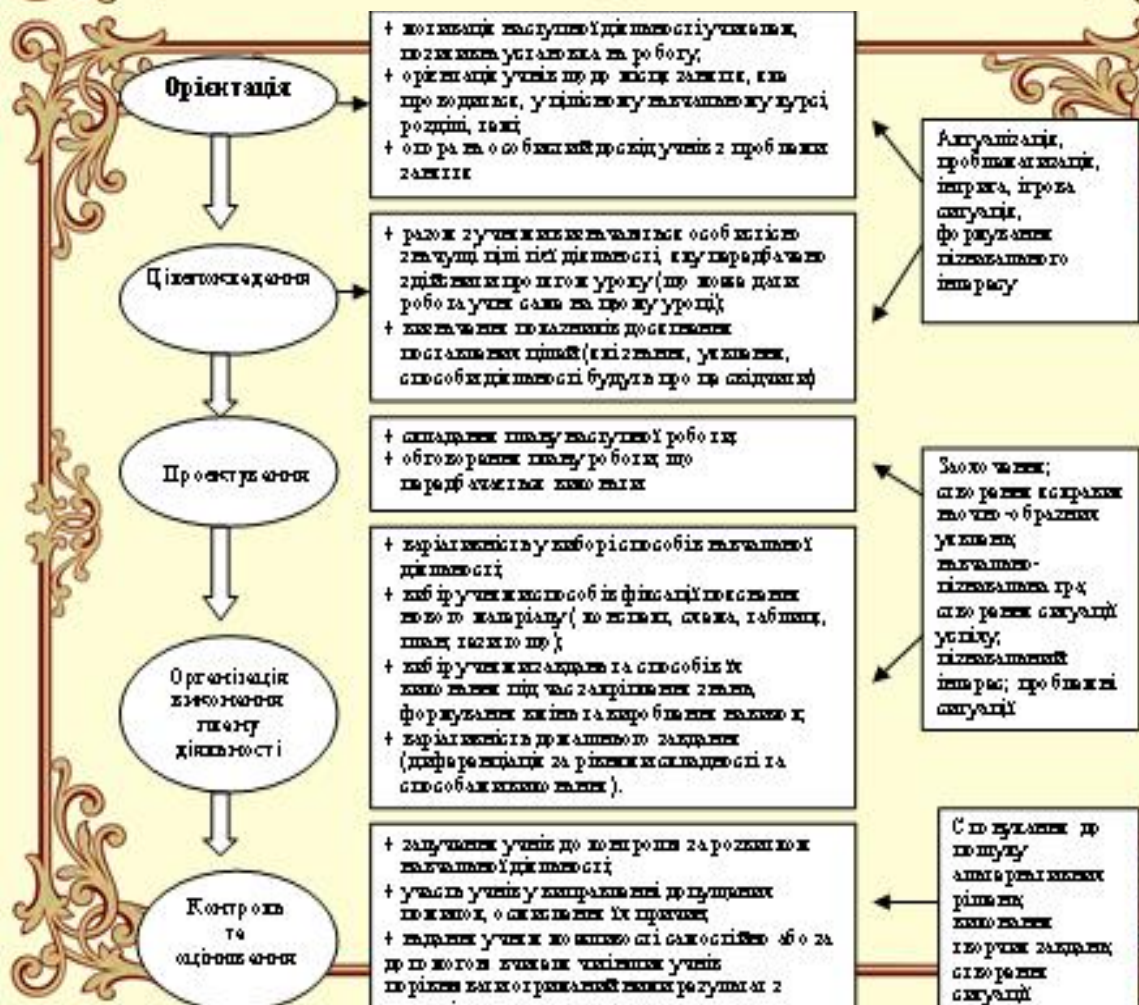
- **Концептуальність.** Кожній педагогічній технології повинна бути притаманна опора на певну наукову концепцію, що містить філософське, психологічне, дидактичне та соціально-педагогічне обґрунтування досягнення освітньої мети.
- **Системність.** Педагогічній технології мають бути притаманні всі ознаки системи: логіка процесу, взаємозв'язок всіх його частин, цілісність.
- **Можливість управління.** Передбачає можливість діагностичного цілепокладання, планування, проектування процесу навчання, поетапну діагностику. Варіювання засобами та методами з метою корекції результатів.
- **Ефективність.** Сучасні педагогічні технології існують в конкурентних умовах і повинні бути ефективними за результатами й оптимальними за витратами, гарантувати досягнення певного стандарту освіти.
- **Відтворюваність.** Можливість використання (повторення, відтворення) педагогічної технології в інших ідентичних освітніх закладах, іншими суб'єктами.
- **Візуалізація.** Передбачає використання аудіовізуальної техніки, а також застосування різноманітних дидактичних матеріалів і оригінальних наочних посібників.

Засоби досягнення мети

використання різноманітних форм та методів навчальної діяльності, які дозволяють розкрити суб'єктивний досвід учнів;

- створення атмосфери зацікавленості кожного учня в результатах роботи всього класу;
- стимулювання учнів до висловлювань, використання різних способів виконання завдань без побоювань помилитися, отримати хибну відповідь тощо;
- використання протягом року дидактичного матеріалу, який дозволяє учневі обрати найбільш значущі для нього вид та форму змісту навчального матеріалу;
- оцінка досягнень учня протягом усього процесу його діяльності, а не тільки за кінцевим результатом;
- заохочення прагнень учня знаходити свій спосіб роботи, аналізувати протягом уроку роботи інших учнів, вибирати та освоювати найбільш раціональних з них;
- створення на уроці педагогічних ситуацій спілкування, які б дозволяли кожному учневі виявляти ініціативу, самостійність, створення обстановки для самовираження учня.
- виділення загальних завдань та способів організації особистісно орієнтованого уроку має бути конкретизоване вчителем в залежності від тематичного змісту уроку.

для того щоб бути суб'єктом навчальної діяльності, учень має оволодіти її етапами: Орієнтація – Визначення мети – Проектування – Організація – Реалізація – Контроль – Оцінка

Основні вимоги до уроку

- пріоритет особистості учні в організації освітнього процесу;
 - орієнтація на процес навчання;
 - орієнтація на особистісні досягнення учнів;
 - створення емоційно-актуального фону уроку;
- чітке визначення освітніх, виховних і розвивальних завдань уроку;
- раціональна єдність словесних, наукових і практичних методів навчання;
 - використання активних методів навчання;
 - зв'язок з раніше вивченим та досвідом набутим учнем;
- формування вмінь учнів самостійно здобувати знання і застосовувати їх в практиці;
- заохочення прагнень учнів знаходити свій спосіб роботи з навчальним матеріалом.

Створення та презентація міні-проектів

1. Виявити суб'єктивні чинники, які впливають на ефективність сучасного уроку
2. Визначити аспекти ефективності сучасного уроку, які залежать від учня
3. Визначити аспекти ефективності сучасного уроку, які залежать від учителя

Чинники, які впливають на ефективність уроку

Аспекти ефективності сучасного уроку, які залежать від учня

Аспекти ефективності уроку, які залежать від учителя

ЕФЕКТИВНІСТЬ СУЧАСНОГО УРОКУ

А: майстерність та творчість учителя
+ інноваційні форми навчання.

Б: майстерність учителя + розумне
поєднання інноваційних і
традиційних форм.

В: майстерність та творчість учителя
+ інноваційні форми навчання + опора
надосвід учня.

Тема 3. Педагогічні технології на основі активізації і інтенсифікації діяльності учнів.

Мета використання ігрової моделі у навчально-виховному процесі:

- включення учнів у моделювання явищ та процесів;
- часткова емпатія (переживання досвіду);
- орієнтація на пошукову діяльність;
- формування абстрактного, критичного та рефлексивного мислення;
- високий рівень включеності у роботу;
- стимулювання активності та ініціативи;
- опора на власний життєвий досвід як на джерело знань;
- розвиток культури дискусій та публічних виступів;
- повторення та узагальнення навчального матеріалу;
- можливість використання таких засобів адаптації учнів до набутих новоутворень, що відповідають їхньому віку (гра, фантазування, співпереживання тощо).

Особливості використання ігрової моделі

Уявність

Оснoву діяльності складає ігрове моделювання

Рефлексія включає в себе результати та шляхи їх досягнення

Учні виявляють самостійність, ініціативу

Учень набуває такого самого досвіду, як і в реальності

Відмінності між “вільною грою” та дидактичною

- Дидактична гра має навчально-розвивальну мету;
- У гру вводяться певні правила, що обмежують діяльність і самостійність учня;
- Гра вимагає досягнення певного результату, який може бути зафіксований і оцінений вчителем;
- Гра проводиться якщо це заплановано вчителем.

Ігри

ІМІТАЦІЙНО -
МОДЕЛЮЮЧІ

РОЛЬОВІ

ІМІТАЦІЙНО-МОДЕЛЮЮЧІ ІГРИ

Присвячені вирішенню певної проблеми, набуттю процесуальних компетенцій, рефлексії шляхом вирішення проблеми. Можуть включати розподіл "технічних" ролей, в яких емпатія має менше значення, ніж у рольових іграх.

Блок імітаційно-моделюючих ігор

КОМБІНАТОРНІ ІГРИ:

відсутність спеціальних ігрових процедур, імовірнісний характер процесу гри, ігрові дошки, різноманітні фішки тощо. Доцільно застосовувати під час закріплення, повторення і узагальнення матеріалу.

- ✓Лінгвістичні ігри (“балда”, “ланцюжок слів”, “хід конем”, “лабіринт”, “квадрат”)
- ✓Настільні ігри (“Доміно”, “Лото”)
- ✓Кросворди.

ВІКТОРИНИ:

дають можливість розширити коло матеріалу, що перевіряється, за рахунок введення окремих фактів, дат, статистики. Використовуються під час закріплення, повторення та узагальнення матеріалу.

“Перший мільйон”, “Що? Де? Коли?” тощо.

СТРАТЕГІЧНІ ІГРИ:

дії учнів диктує не тільки сама ситуація та організаційно-управлінські правила гри, а й особливості поведінки, що накладаються на гравця роллю та особливостями ситуації, що розігрується. Використовуються для вивчення нового матеріалу, набуття нового досвіду за нестандартних умов і узагальнення вже вивченого матеріалу.

»Проблемні

»Ситуаційні

РОЛЬОВІ ІГРИ

Завдання полягає у створенні відповідного емоційного фону заняття, набутті учнями досвіду емоційно-ціннісної діяльності, формуванні ціннісних орієнтацій тощо.

Види рольових ігор

- ТЕАТРАЛІЗОВАНІ ВИСТАВИ
- ТЕАТРАЛІЗОВАНІ ІГРИ
- ПРОБЛЕМНО – ДИСКУСІЙНІ ІГРИ

Порівняльна характеристика рольової гри та гри-драматизації

РОЛЬОВА ГРА		ГРА- ДРАМАТИЗАЦІЯ
СПІЛЬНЕ: сюжет і система ролей		
Динаміка і розгортання сюжету	Розгортається на основі ігрової моделі, тобто має рольові приписи, організаційно-управлінські правила	Розгортається на основі авторського сценарію, що жорстко обмежує самостійність акторів

РОЛЬОВА ГРА		ГРА- ДРАМАТИЗАЦІЯ
Характер ігрової задачі	Головною є задача розв'язання певних навчальних завдань, а задача ігрового спілкування є другорядною	Головною є задача ігрового спілкування з метою естетичного впливу на глядачів
Етап реалізації пізнавальної діяльності	Пізнавальна діяльність у розв'язанні певних навчальних проблем безпосередньо здійснюється у ході гри	Пізнавальна діяльність у розв'язанні певних навчальних проблем безпосередньо здійснюється у ході підготовки до гри

	РОЛЬОВА ГРА	ГРА-ДРАМАТИЗАЦІЯ
Мотивація ігрової діяльності	Мотив лежить у площині розв'язання навчальних та ігрових задач	Мотив лежить у площині впливу на глядачів
Місце учасників	У рольовій грі глядачів немає (окрім журі та експертів), усі є учасниками ігрового конфлікту	У драматизації (виставі) частина учасників (менша) є акторами, а частина (більша) - глядачами

Тема 4. Педагогічні технології на основі ефективності управління і організації навчального процесу.

Організаційна структура навчального процесу і стадії розвитку		
<i>Вид спілкування</i>	<i>Організаційна робота навчання</i>	<i>Спосіб навчання</i>
1. Опосередковане спілкування через письмову мову	1. Індивідуальна	1. Індивідуальний спосіб навчання (ІСН) – до XIV-XVII ст.; включає дві форми: парну та індивідуальну.
2. Спілкування в парі	2. Парна (Один учитель іншого)	2. Груповий спосіб навчання (ГСН) – до XVII-XXст.; включає три форми: парну, групову та індивідуальну.
3. Групове спілкування	3. Групова (одна одночасно вчить багатьох)	
4. Спілкування в парах змінного складу	4. Колективна (кожен учитель кожного)	3. Колективний спосіб навчання (КСН); включає всі чотири форми: колективну, групову, парну, індивідуальну

Колективним способом навчання називається така його організація, при якій навчання здійснюється шляхом спілкування в динамічних парах, коли кожен учить кожного.

Колективний спосіб навчання – це включення в навчальний процес природної структури спілкування між людьми – діалогічних пар

Цілі і завдання колективного способу навчання:

- ✓ Засвоєння знань, умінь та навичок;
- ✓ Розвиток комунікативних якостей особистості;
- ✓ Створення інтернаціональної трудової школи.

Принципи:

- Завершеності або орієнтації на вищі кінцеві результати;
- Безперервної або негайної передачі отриманих знань один одному;
- Співробітництва та взаємодопомоги між учнями;
- Різноманітності тем і завдань;
- Різноманітності учасників педагогічного процесу;
- Навчання за здібностями індивіда;
- Педагогізація діяльності кожного учасника.

Особливості методики КСН порівняно з ГСН (за В. К. Дяченком)

Груповий спосіб навчання	Колективний спосіб навчання
організаційні	
<ul style="list-style-type: none">▪ чіткість, впорядкованість▪ говорить один▪ спілкування учнів відсутнє▪ мовчанка▪ постійне робоче місце	<ul style="list-style-type: none">▪ відсутня▪ говорять усі▪ всі спілкуються▪ робочий шум▪ зміна
дидактичні	
<ul style="list-style-type: none">▪ навчає професійний педагог▪ весь матеріал – відразу і для всіх▪ мало самостійності▪ співробітництво відсутнє▪ засвоєння і застосування – рознесені	<ul style="list-style-type: none">▪ навчають учні▪ різні темпи і матеріал▪ повна самостійність▪ співробітництво – основа навчання▪ максимально наближені

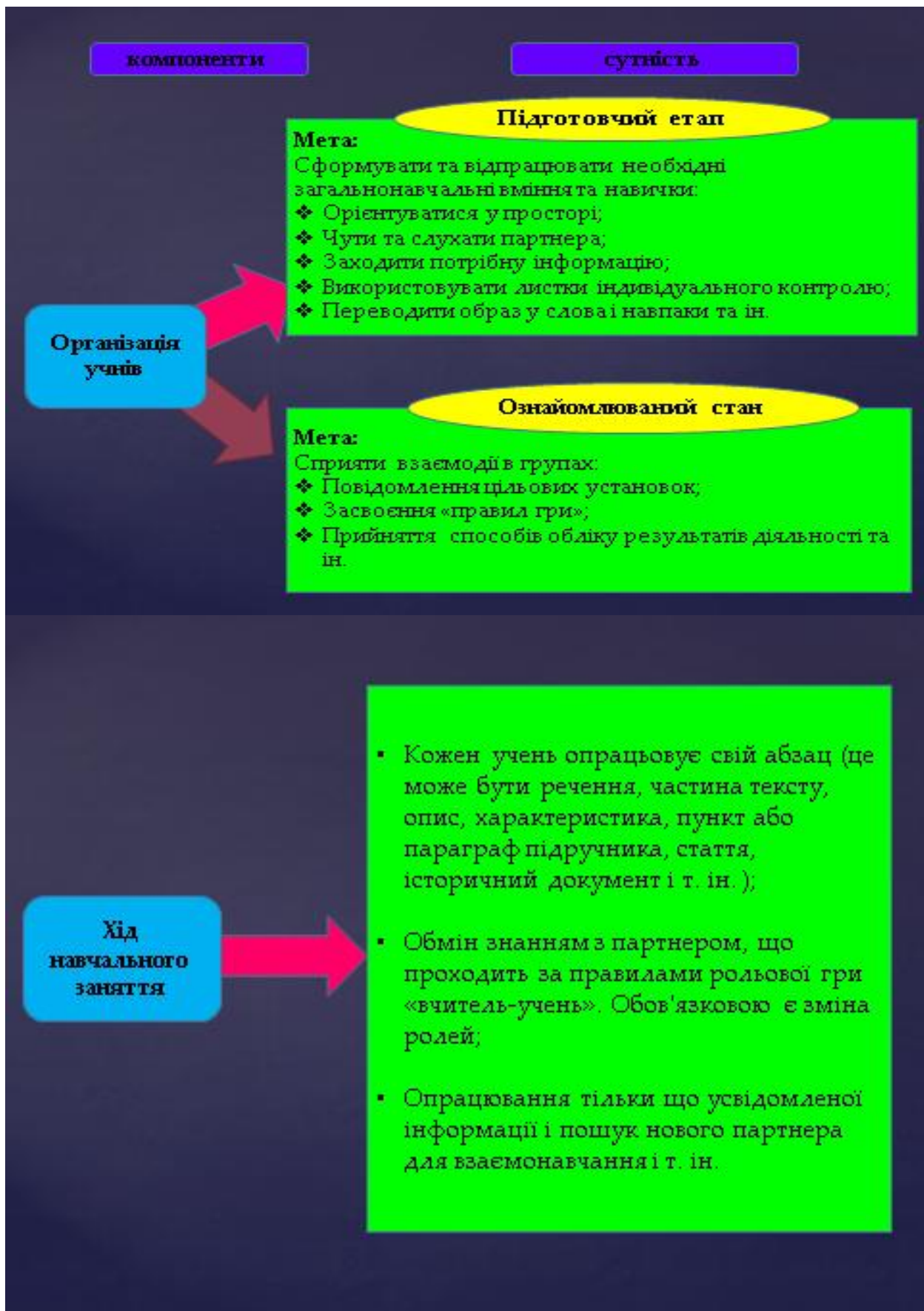
розвивальні	
<ul style="list-style-type: none"> учень – об'єкт зрівнялівка, усереднення здібності дітей систематичний характер навчання не вчаться виступати не вміють пояснювати 	<ul style="list-style-type: none"> учень – суб'єкт + об'єкт відповідно до індивідуальних особливостей спонтанний характер вчиться виступати, розмірковувати, доводити розвиток педагогічних здібностей
виховні	
<ul style="list-style-type: none"> кожний працює на себе відносини - неколективістські 	<ul style="list-style-type: none"> на себе і на інших відносини відповідальної залежності: колективістські

Технології колективного способу навчання

Колективне навчання

Така організація процесу навчання, в основу якої покладено навчання учнів у малих групах, яке побудоване таким чином, що основна відповідальність за пізнавальний процес лежить на самих учнях (навчання орієнтоване на учня)

Етапи уроку в технології колективного способу навчання

Назва етапу

Дії вчителя

1

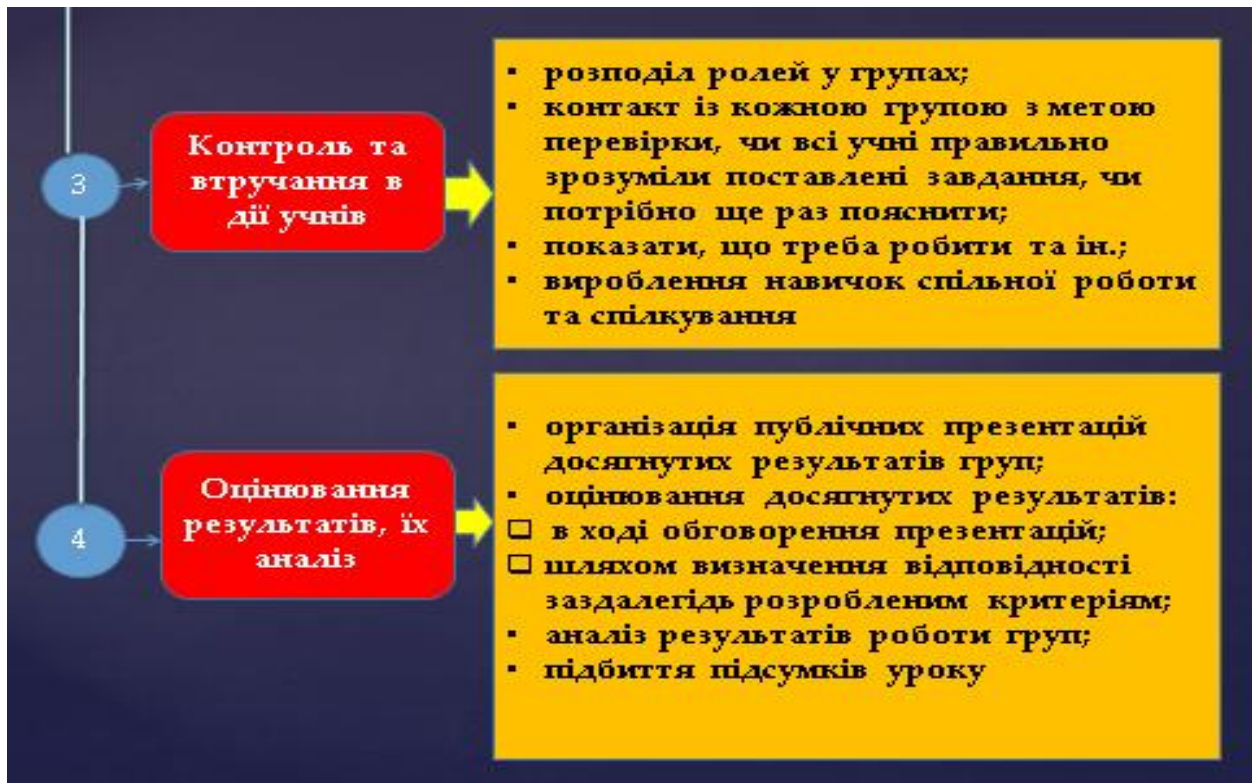
**Підготовчий
етап**

- точно визначити пізнавальні цілі, пов'язані з внутрішніми установами;
- розділити учнів так, щоб вони були неоднорідними за складом;
- при цьому розподілі врахувати тип сприймання, здібності та нахили;
- обміркувати створення умов, що забезпечить оптимальну безпосередню взаємодію між учнями;
- спланувати урок;
- добрати матеріал до уроку.

2

«Запуск» уроку

- пояснити основні поняття;
- ознайомити з порядком роботи;
- прокоментувати приклади завдань;
- дати установку на взаємозалежність і особисту відповідальність;
- задати структуру процесу взаємодії всередині груп і міжгрупової взаємодії;
- пояснити, які навички групової роботи треба використати для отримання результату;
- описати критерію успіху

Тема 5. Педагогічні технології на основі дидактичного удосконалення та реконструювання матеріалу. Проблемні технології.

Проблемне навчання

- така організація процесу навчання, в основі якої лежить створення викладачем самостійної пошукової діяльності школярів із розв'язанням навчальних проблем, у ході якої формуються нові ЗУН, розвиваються здібності, активність, творче мислення, ерудиція.

www.aloratum.ru

Проблемне навчання

Проблемна ситуація

Це ситуація, яка виникає внаслідок такої організації взаємодії учнів з об'єктом пізнання, яка допомагає виявити пізнавальне протиріччя.

Проблема

Це такий різновид питання, відповідь на яке не міститься в засвоєних учнями знаннях, тому вимагає відповідних практичних дій, відмінних від простого інформаційного пошуку.

Концептуальні положення технології проблемного навчання

- ❖ дитина в онтогенезі повторює шлях людства в пізнанні;
- ❖ дитина, як активний суб'єкт навчання, засвоює матеріал не просто слухаючи (сприймаючи) органами чуття, а для задоволення потреб у знаннях, які виникли у неї.

Умови успішності навчання:

Цілі та завдання

Набуття знань, умінь, навичок;

Засвоєння способів самостійної діяльності;

Розвиток пізнавальних і творчих здібностей.

Вимоги до проблеми

Функції проблемного навчання

Формувальна -

формування інтересу до вивчення конкретного матеріалу.

Спонукальна -

спонування до самостійності в процесі оволодіння змістом навчання; до використання їх в нових ситуаціях.

Діагностична -

виявлення рівнів засвоєння змісту освіти, активності, самостійності як певної цілісності.

Проблемне навчання

(за ступенем пізнавальної самостійності)

Методичні прийоми

1. Учитель підводить учнів до суперечності і пропонує їм самостійно знайти способи її вирішення.
2. Зіштовхує протиріччя практичної діяльності.
3. Викладає різні точки зору з того самого питання.
4. Спонукає учнів робити висновки, порівняння, узагальнення, співставлення.
5. Визначає проблемні теоретичні та практичні, дослідницькі завдання.

Етапи уроку технології проблемного навчання

- I. Організація учнів до уроку.
- II. Актуалізація опорних знань.
- III. Зіткнення учнів з проблемою й висловлення первинних гіпотез.
- IV. Визначення теми і мети уроку.
- V. Робота над гіпотезами, висловленими учнями.
- VI. Обговорення гіпотез. Загальний висновок.
- VII. Підсумок уроку.
- VIII. Домашнє завдання.

Тема 6. Системні педагогічні технології. Програмоване навчання.

Технологія програмованого навчання — це технологія самостійного індивідуального навчання за заздалегідь розробленою навчальною програмою з допомогою спеціальних засобів (програмованого підручника, особливих навчальних машин, ЕОМ тощо), що забезпечує кожному учневі можливість здійснення навчання відповідно до його індивідуальних особливостей (темп навчання, рівень наочності тощо).

Цілі і завдання програмованого навчання:

- ефективного навчання на основі науково розробленої програми;
- навчання, яке враховує індивідуальні дані дитини.

Характерні риси технології програмованого навчання:

- розподіл навчального матеріалу на окремі невеликі частини, що легко засвоюються;
- включення системи приписів з послідовного виконання певних дій, направлених на засвоєння кожної частини;
- перевірка засвоєння кожної частини;
- фіксація результатів виконання контрольних завдань, які стають доступними як учням, так і педагогові.

Принципи програмованого навчання (за В. П. Беспальком)

<p>Першим принципом програмованого навчання є певна ієрархія керуючих пристроїв.</p>	<p>Суть другого принципу — принципу зворотного зв'язку витікає з кібернетичної теорії побудови перетворень інформації і вимагає циклічної організації системи управління навчальним процесом за кожною операцією навчальної діяльності.</p>	<p>Третій принцип полягає в здійсненні ступінчастого технологічного процесу при розкритті та поданні навчального матеріалу.</p>	<p>Четвертий принцип виходить з того, що робота учнів за програмою є строго індивідуальною.</p>	<p>П'ятий принцип вимагає використання спеціальних технічних засобів для подачі програмованих навчальних матеріалів при визначенні ряду дисциплін, пов'язаних з розвитком певних рис особистості і якостей учнів, наприклад, хорошої реакції, орієнтування.</p>
---	--	--	--	--

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

основний засіб реалізації програмованого навчання

Безмашинне програмоване навчання

- ✓ програмований підручник;
- ✓ збірники задач і вправ, що побудовані на завданнях з варіантами відповідей;
- ✓ зошити з друкованою основою.

Машинне програмоване навчання

- ✓ навчальні та контролюючі машини;
- ✓ технічні засоби навчання (ТЗН).

Функції програми

- є джерелом інформації;
- певним чином організують навчальний процес;
- контролюють ступінь засвоєння інформації;
- регулюють темп
- вивчення навчального предмету;
- дають необхідні пояснення;
- попереджають помилки;
- забезпечують зворотній зв'язок.

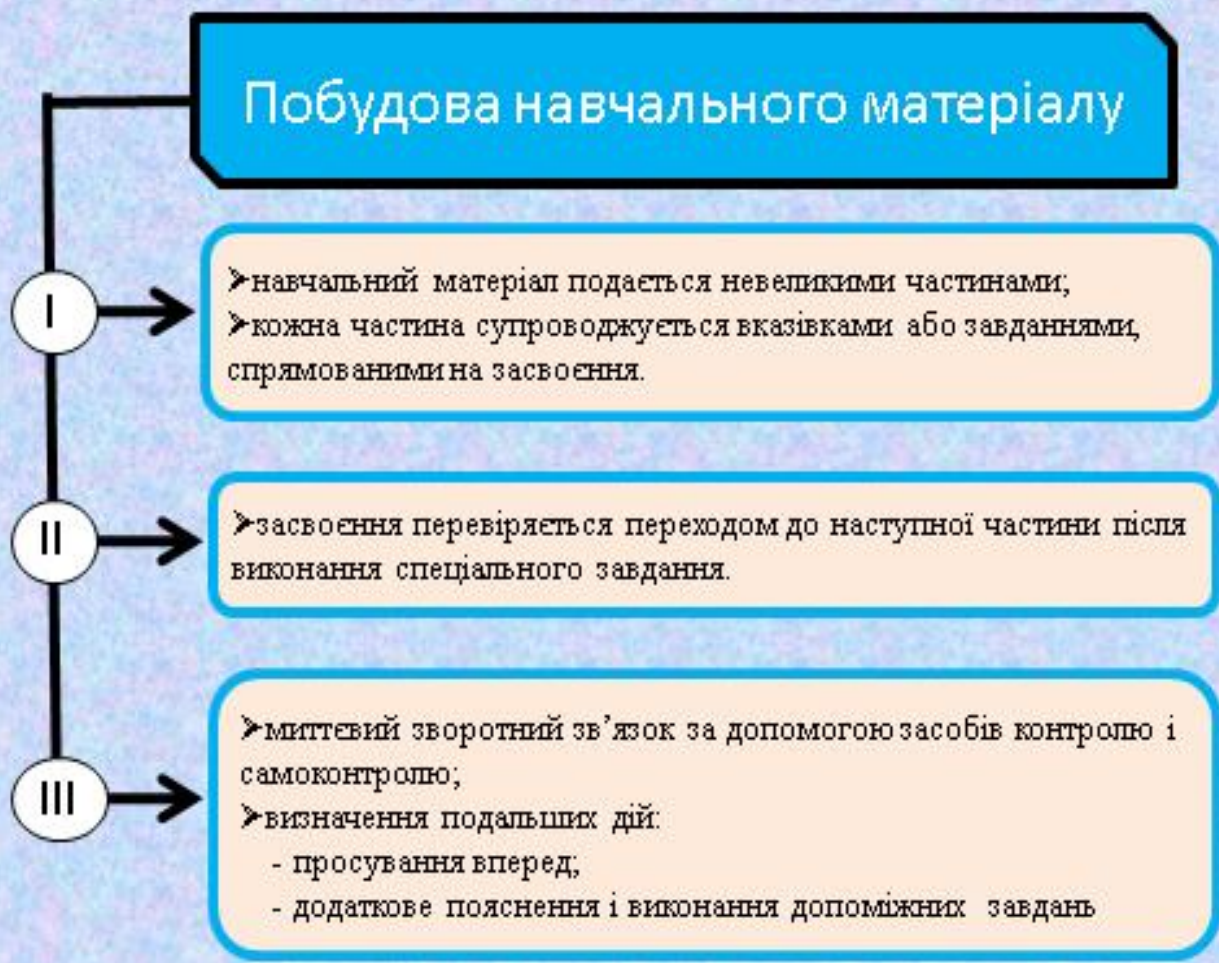
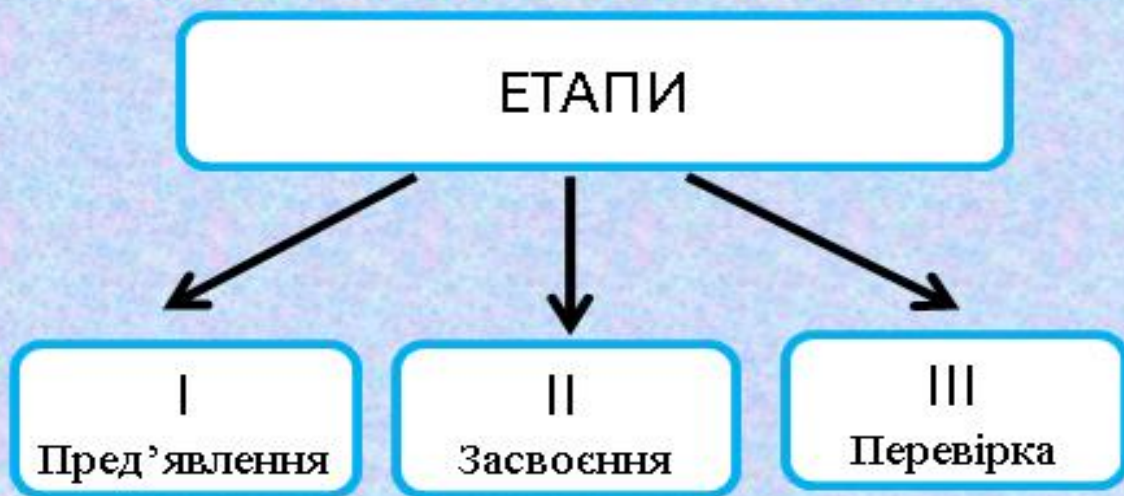
Основа навчальних програм (принцип програмування)

Лінійний принцип
програмування

Розгалужений
принцип
програмування

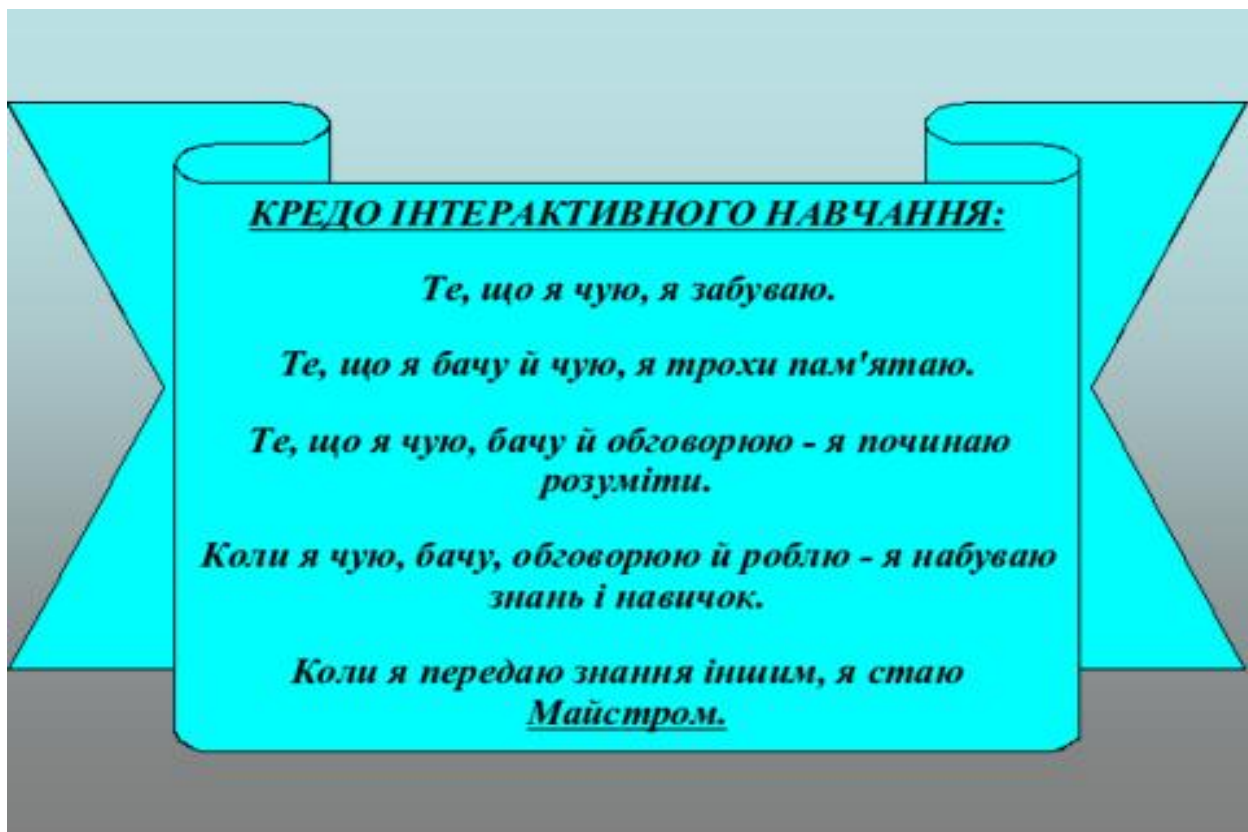
Змішаний принцип
програмування

Структура технології програмованого навчання

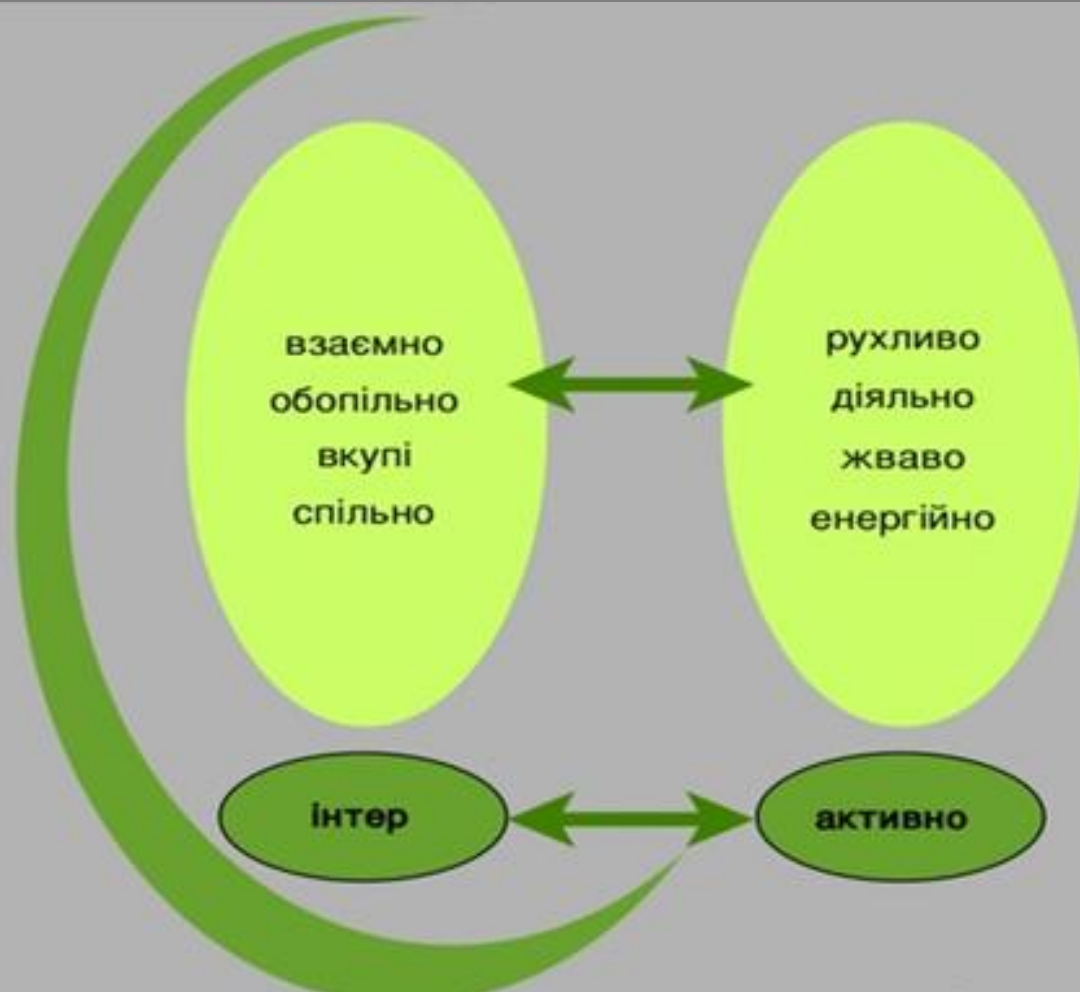

Тема 7. Педагогічні технології результативного навчання. Інтерактивне навчання.

Інтерактивне навчання

Це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Цілі і завдання інтерактивного навчання:

- формування глибокої внутрішньої мотивації
- розширення пізнавальних можливостей учнів, зокрема у здобуванні, аналізі та застосуванні інформації з різних джерел
- можливість перенесення отриманих умінь, навичок та способів діяльності на різні предмети та позашкільне життя учнів

Порівняння різних моделей навчання

	суть	+	-
Пасивна	Учень виступає в ролі «об'єкта» навчання (слухає й дивиться)	<ol style="list-style-type: none"> 1) можна подати великий за обсягом матеріал за короткий час. 2) одночасно сприймають матеріал усі слухачі. 3) витрачається мало часу на розповідь або пояснення. 	<ol style="list-style-type: none"> 1) учні пасивні, не спілкуються ані між собою, ані з учителем. 2) не виконують ніяких завдань. 3) учителю важко визначити рівень засвоєння поданого матеріалу. 4) відсутній контроль за знаннями. 5) як правило, невисокий показник навченості.

	суть	+	-
Активна	<i>Учень виступає «суб'єктом» навчання (самостійна робота, творчі завдання)</i>	1) високий рівень інформації. 2) велика кількість учнів, які можуть одночасно сприймати інформацію. 3) показник навченості високий. 4) майстерність педагога відіграє суттєву роль в організації такого навчання. 5) учитель може проконтролювати рівень засвоєваних учнями знань.	1) учні спілкуються тільки з учителем. 2) як правило, така модель використовується на уроці тільки для опитування. 3) учень перебуває у постійній напрузі "спитас - не спитас". 4) учень може бути незадоволений тим, що його не запитали, не вислухали його думку.

	суть	+	-
Інтерактивна	<i>Процес навчання здійснюється в умовах постійної, активної взаємодії всіх учнів.</i>	1) розширюються пізнавальні можливості учня. 2) як правило, високий рівень засвоєння знань.. 3) учитель без зусиль може проконтролювати рівень засвоєння знань учнями 4) учитель має змогу розкритися як організатор, консультант. 5) партнерство між учителем і учнями та в учнівському колективі.	1) на вивчення певної інформації потрібен значний час. 2) необхідний інший підхід в оцінюванні. 3) у вчителя відсутній досвід такого способу організації навчання. 4) нестача методичних розробок уроків з використанням інтерактивних методів.

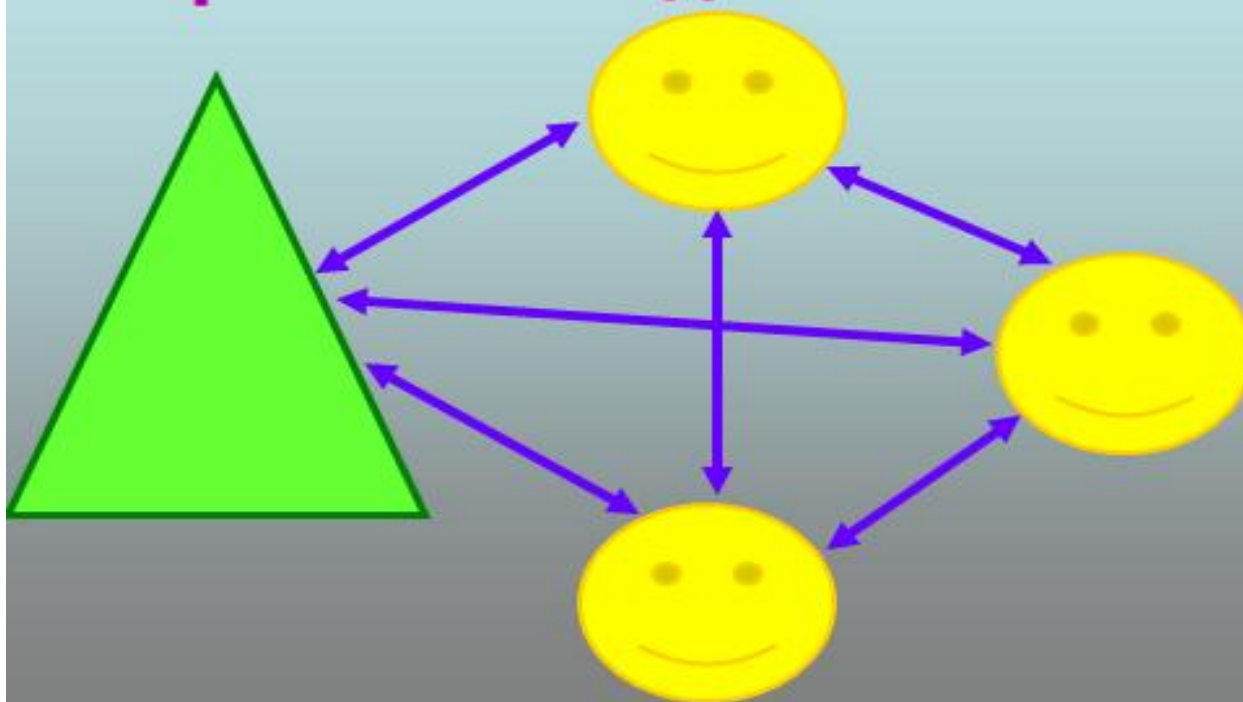
Мета інтерактивного навчання:

створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Суть інтерактивного навчання

Навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів: співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання в співпраці), де і учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання

Інтерактивна модель навчання

Класифікація інтерактивних технологій

За метою уроку та формою організації навчальної діяльності (О.Пометун, Л. Пироженко)

- технологія кооперативного навчання;
- технологія колективно-групового навчання;
- технології ситуативного навчання;
- технології опрацювання дискусійних питань.

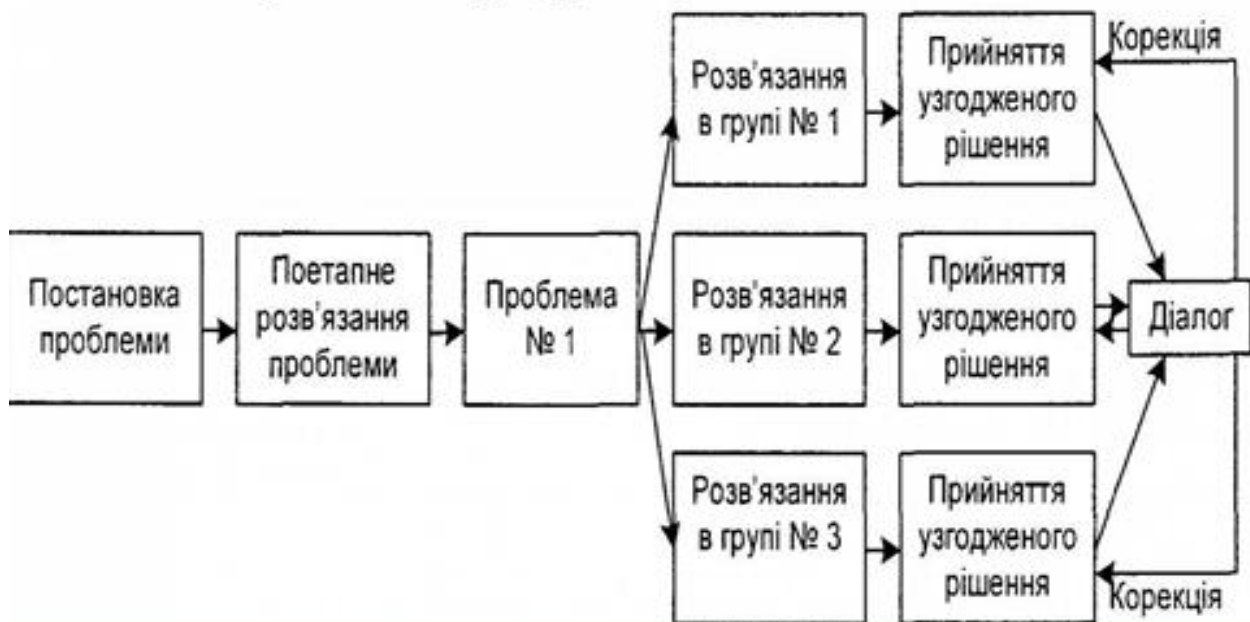
За розподілом інтерактивних методів (В.В.Мельник)

- превентивні інтеракції (тренінг, консультації);
- імітаційні інтеракції (інсценування, ділові ігри, диспут, "мозковий штурм");
- неімітаційні інтеракції (проблемна лекція, конференція, практикум)

Правила організації інтерактивного навчання:

1. До роботи мають бути залучені всі учні.
2. Активна участь у роботі має заохочуватися.
3. Учні повинні самостійно розробляти і виконувати правила роботи в малих групах.
4. Учні повинно бути не більше 30 осіб. Лише в цьому випадку можлива продуктивна праця.
5. Учні повинні бути підготовлені до роботи в малих групах.

Орієнтовна структура інтерактивного навчання

Структура уроку із застосуванням інтерактивних технологій

1. Мотивація
2. Оголошення теми та очікуваних навчальних результатів
3. Надання необхідної інформації
4. Інтерактивна вправа
5. Рефлексія результатів
6. Підсумки

Класифікація інтерактивних методів навчання

Результати інтерактивного навчання

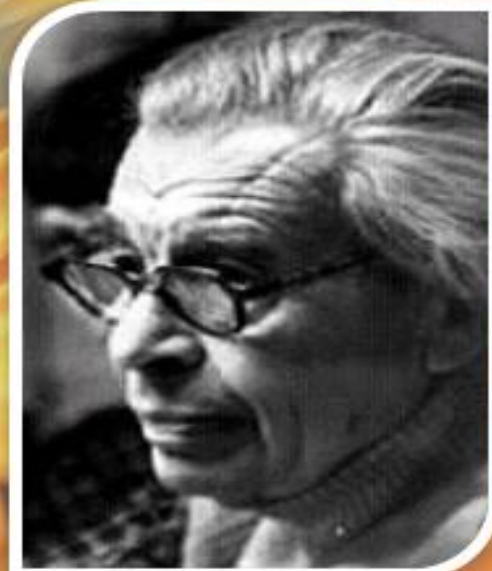

Тема 8. Технології розвивального навчання.

**Давидов В. В.
(1930 – 1998 р.р.)**

**Ельконін Д. Б.
(1904—1984)**

ЦІЛІ І ЗАВДАННЯ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ
ЗА Д. Б. ЕЛЬКОНІНИМ – В. В. ДАВИДОВИМ

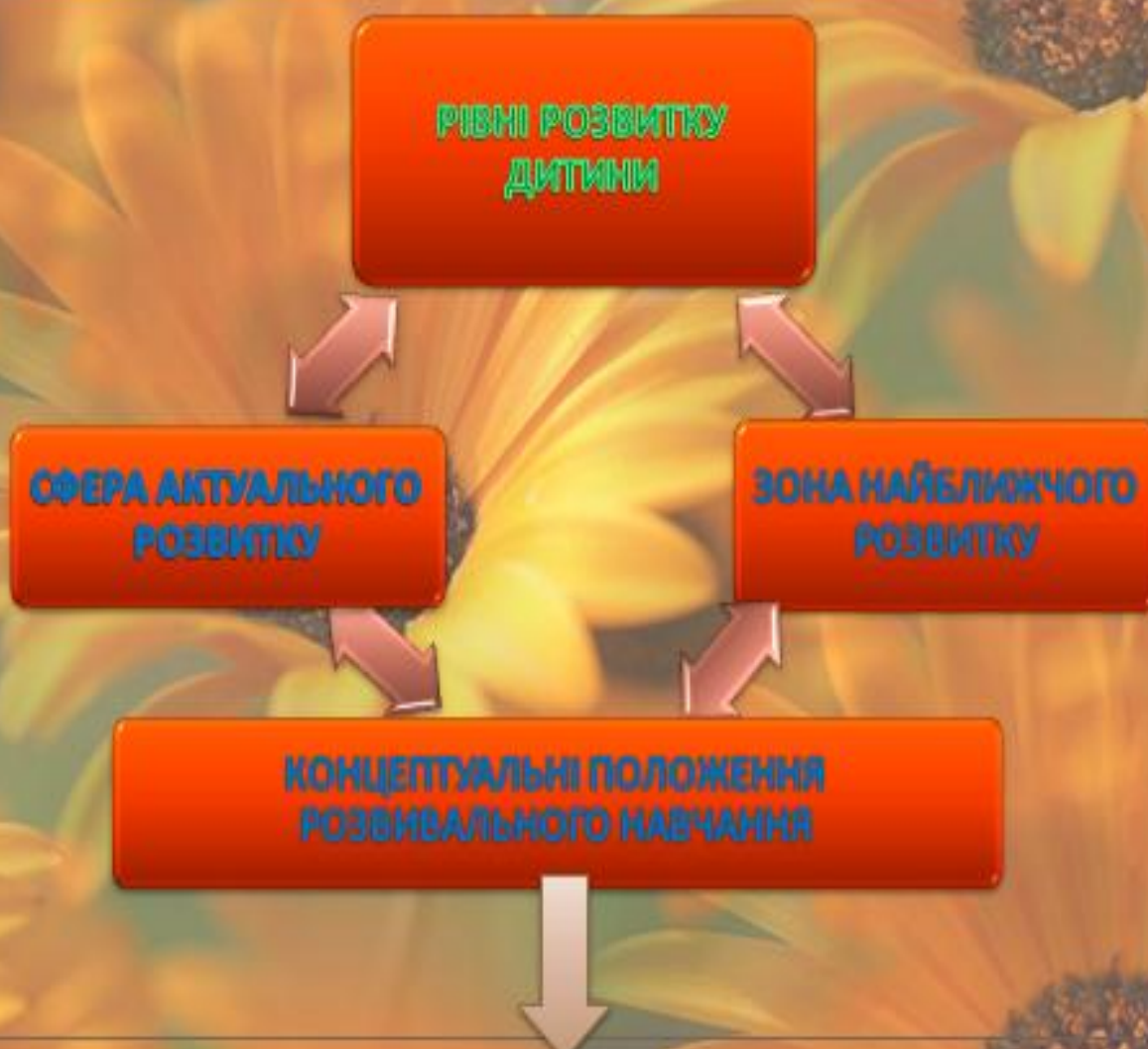
**ФОРМУВАТИ ТЕОРЕТИЧНУ
СВІДОМІСТЬ І МИСЛЕННЯ**

**ПЕРЕДАТИ ДІТЯМ НЕ ЛИШЕ ЗНАННЯ,
ВМІННЯ Й НАВИЧКИ, АЛЕ Й СПОСОБИ
РОЗУМОВИХ ДІЙ**

**ВІДТВОРИТИ В НАВЧАЛЬНІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ЛОГІКУ НАУКОВОГО
ПІЗНАННЯ**

РОЗВИВАЛЬНЕ НАВЧАННЯ

ЦЕ АКТИВНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ СПОСІБ НАВЧАННЯ, ПІД ЧАС ЯКОГО ВРАХОВУЮТЬСЯ ТА ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ПРИРОДНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ, ЩО ЗУМОВЛЮЮТЬ РОЗВИТОК ЗНАНЬ, УМІНЬ, НАВИЧОК І СПОСОБІВ РОЗУМОВИХ ДІЙ, САМОКЕРОВАНИХ МЕХАНІЗМІВ ОСОБИСТОСТІ, ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНОЇ ТА ДІЯЛЬНІСНО-ПРАКТИЧНОЇ СФЕР.

- ❖ ЦІЛЕСПРЯМОВИНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ НА ОСНОВІ КОМПЛЕКСНОЇ РОЗВИВАЛЬНОЇ СИСТЕМИ;
- ❖ СИСТЕМНІСТЬ І ЦІЛІСНІСТЬ ЗМІСТУ;
- ❖ НАВЧАННЯ НА ВИСОКОМУ РІВНІ СКЛАДНОСТІ;
- ❖ ПРОСУВАННЯ У ВИВЧЕННІ МАТЕРІАЛУ ШВИДКИМ ТЕМПОМ;
- ❖ УСВІДОМЛЕННЯ ДИТИНОЮ ЦІННОСТІ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ;
- ❖ ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ ЗМІСТУ;
- ❖ ВАРІАТИВНІСТЬ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ; ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД;
- ❖ РОБОТА НАД РОЗВИТКОМ ДІТЕЙ І З НИЗЬКИМ І З ВИСОКИМ РІВНЕМ НАВЧАЛЬНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ

ОСНОВНІ ПАРАМЕТРИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

ПРОЕКТ УРОКУ- МАЙСТЕРНІ У ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

**ІНДУКЦІЯ
(НАВЕДЕННЯ)**

СТВОРЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО НАСТРОЮ,
ОСОБИСТОГО СТАВЛЕННЯ ДО
КОЖНОГО УЧНЯ ДО ПРЕДМЕТА
ОБГОВОРЕННЯ.

САМОКОНСТРУКЦІЯ

ІНДИВІДУАЛЬНЕ СТОРЕННЯ
ППОТЕЗ, РОЗВ'ЯЗКУ ЗАДАЧІ АБО
ПРОБЛЕМИ, ТЕКСТУ, ПРОЕКТУ

СОЦІАЛІЗАЦІЯ

УСЕ, ЩО ЗРОБЛЕНО ІНДИВІДУАЛЬНО,
У ПАРАХ, ГРУПАХ, МАЄ БУТИ
ВИНИСЕНО НА ОБГОВОРЕННЯ

АФІШУВАННЯ

Вивішування робіт учнів і майстра у
вигляді малюнків, текстів, схем, проектів

РОЗРИВ

Внутрішнє усвідомлення учасниками
майстерні неповноти або невідповідності
свого старого знання новому, виходом з
конфлікту є заглиблення в проблему

РЕФЛЕКСІЯ

Вираження почуттів, що
виникли в учнів у ході
«майстерні»

Особливості методики проведення уроку у системі розвивального навчання

- створення атмосфери відкритості, доброзичливості, співтворчості;
- включення емоційної сфери дитини в навчальний процес, звернення до почуттів, збудження інтересу до теми;
- рівність учителя й учнів;
- спонукання учнів до постановки питань;
- подання інформації не в повному обсязі з метою провокування почуття інформаційного голоду;
- виключення офіційного оцінювання діяльності учнів, яке здійснюється в опосередкованій формі під час афішування робіт учнів

Тема 9. Система технології саморозвивального навчання. Проектні технології.

С.Т.Шацький

Проект – сукупність певних дій, документів, текстів для створення реального об'єкта, предмета, різного роду теретичного/практичного продукту

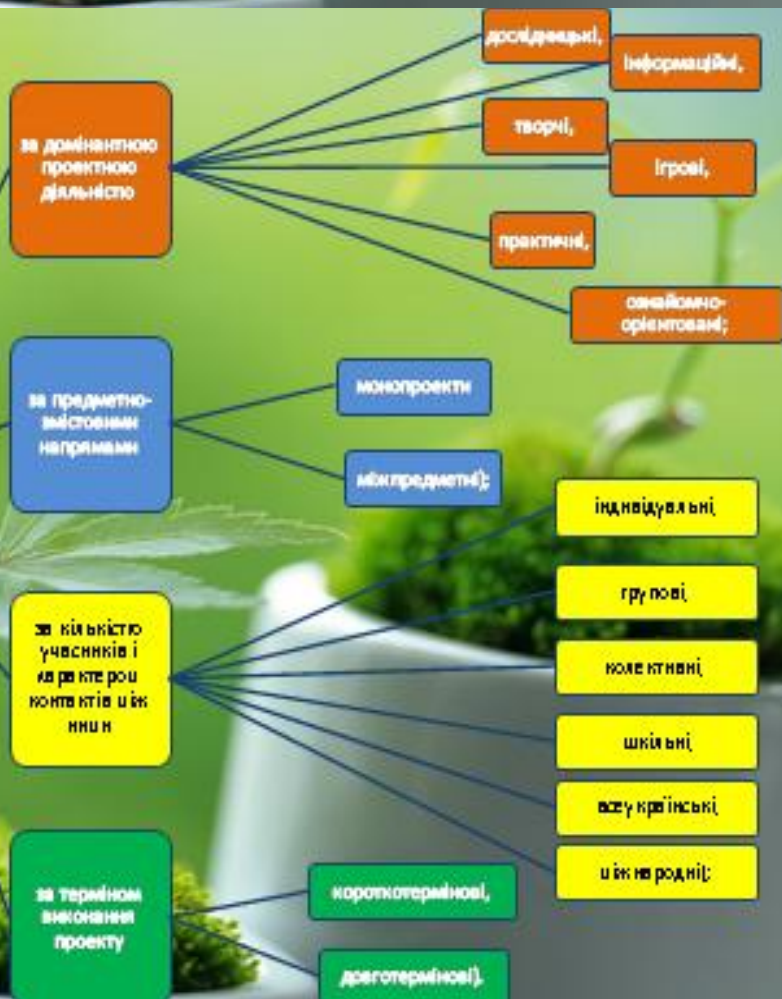
Цілі і завдання проектної технології:

Не тільки передати учням суму знань, а ще й навчити здобувати ці знання самостійно, застосовуючи їх для розв'язання нових пізнавальних і практичних завдань;

Сприяти формуванню в учнів комунікативних навичок;

Прищепити учням уміння користуватися дослідницькими прийомами: збирання інформації, аналізу з різних точок зору, висунення гіпотез, вміння роботи висновки.

Класифікація проектів

Творчі проекти

Не мають детально опрацьованої структури спільної діяльності учасників, вона розвивається, підпорядковується кінцевому результату, прийнятій групою логіці спільної діяльності, інтересам учасників проекту.

Ігрові проекти

Учасники беруть собі визначені ролі, обумовлені характером і змістом проекту. Це можуть бути як літературні персонажі, так і реально існуючі особистості, імітуються їх соціальні і ділові стосунки, які ускладнюються вигаданими учасниками ситуаціями.

Інформаційні проекти

Спрямовані на збирання інформації про який-небудь об'єкт, на ознайомлення учасників проекту з цією інформацією, її аналіз і узагальнення фактів.

Практико-орієнтовані проекти

Результат діяльності учасників чітко визначено з самого початку, він орієнтований на соціальні інтереси учасників (документ, програма, рекомендації, проект закону, словник). Особливо важливими є хороша організація координаційної роботи у вигляді постійних обговорень та презентація одержаних результатів і можливих засобів їх

Дослідницькі проекти

потребують добре обміркованої структури, визначеної мети, вичувальності предмета дослідження для всіх учасників соціальної значущості, продуманості методів.

I. Етап стратегічного прогнозування

- діагностико-прогностична діяльність: вивчення проблем шкільної освіти; потреб і можливостей, інтересів учнів; оцінка дидактичних можливостей предмета, теми щодо застосування проектної технології; визначення головних проблем;
- визначення мети, постановка конкретних цілей та завдань.

Технологія діяльності педагога зі створення проекту здійснюється за такими етапами:

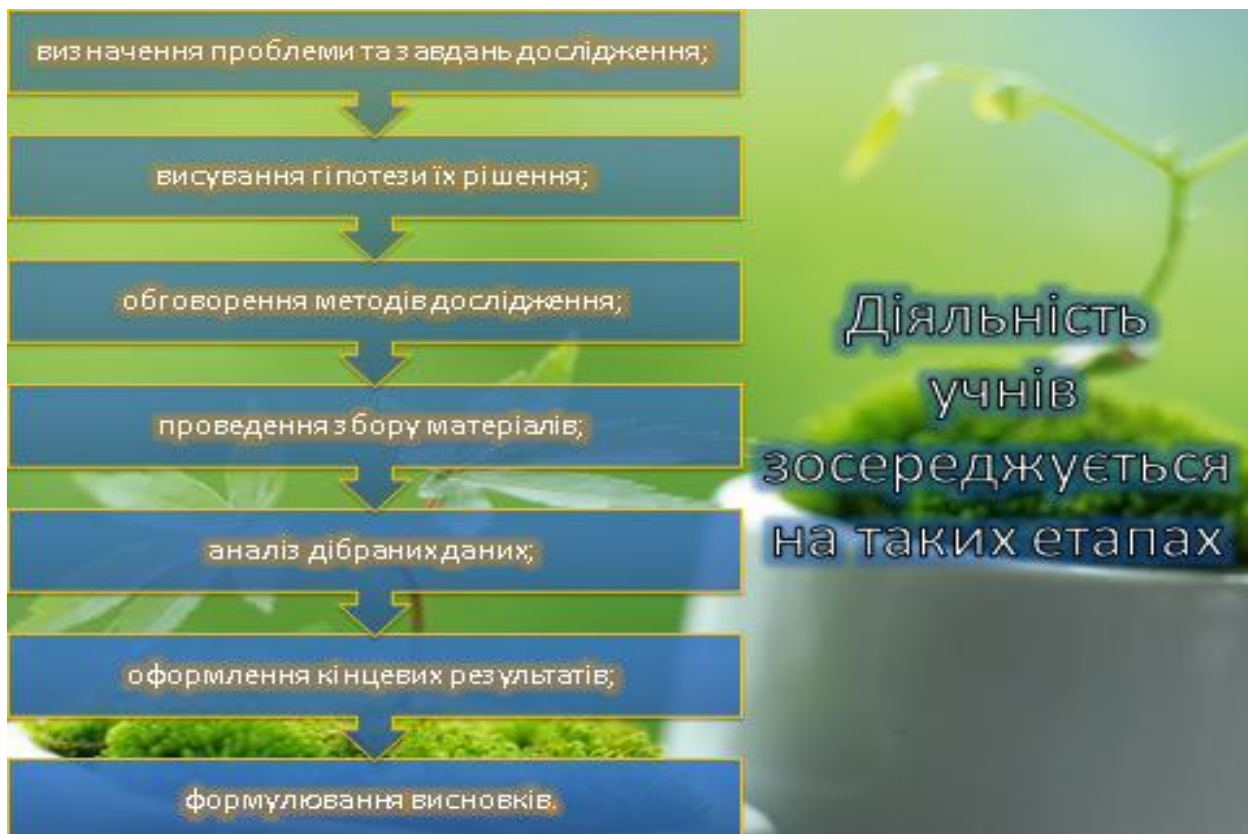
- розробка моніторингової системи функціонування моделі

III. Етап планування

- формування програми діяльності з реалізації проекту
- розробка плану в цілому та конкретних дій

IV. Етап визначення ефективності

- полягає в оцінці як самої діяльності, так і якості кінцевого продукту.

Вимоги організація роботи над навчальним проектом

- проектуватися заздалегідь;
- розроблятися з урахуванням навчально-пізнавальних потреб учнів, конкретних умов, можливостей та зусиль усіх суб'єктів майбутньої проектної діяльності;
- мати значущість для учнів та їх соціального оточення;
- містити апарат дослідження та його обґрунтування;
- забезпечувати оволодіння учнями новими знаннями, компетенціями, вміннями;
- мати практичну спрямованість;
- бути публічно представленим до початку проведення, у процесі реалізації та по завершенню проектної діяльності;
- реалізовуватися варіативно (учні класу залучаються до виконання одного проекту або, об'єднавшись у декілька груп, виконують одночасно один із кількох проектів).

Особистісно-педагогічний аспект складають:

поінформованість про концептуальні особливості проектної технології, розуміння сутності поетапного структурування проектної діяльності та змістово-процесуальних складових методу проектів;

сформованість умінь: дієво-практичних (проектування змісту й визначення наповнення основних етапів реалізації навчального проекту) та організаторсько-управлінських (координування процесом здійснення учнями проектної діяльності);

наявність індивідуальних якостей, що підсилюють дієвий вияв професійних умінь та забезпечують оптимізацію проектної діяльності вихованців шляхом доцільного вибору та реалізації найкращого варіанта організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності учнів з урахуванням конкретних умов, необхідних зусиль педагогів та учнів, їх реальних можливостей для здобуття максимально можливих результатів за мінімально необхідних затрат часу.

Складові особистісно-учнівських факторів :

оволодіння необхідними для здійснення проектної діяльності вміннями (визначати мету, висувати гіпотезу, формулювати окремі дослідницькі дії поетапного руху до мети проектної діяльності, визначати навчально-пізнавальні завдання, зосереджуватися на предметі дослідження, планувати самостійну, парну, групову форму проектної діяльності; користуватися різними джерелами інформації; застосовувати ІКТ технології);

достатня сформованість пізнавальних та емоційно-вольових процесів;

умотивованість до виконання завдань навчального проекту;

усвідомленість суті проектної діяльності в цілому та завдань конкретного навчального проекту зокрема.

Характеристики проектної діяльності

Пошуковий

- визначення теми проекту, пошук та аналіз проблеми, висунення гіпотези, постановка цілі, обговорення методів дослідження

Аналітичний

- аналіз вхідної інформації, пошук оптимального способу досягнення цілі проекту, побудова алгоритму діяльності, покрокове планування роботи

Практичний

- здійснення запланованих кроків

Презентаційний

- оформлення кінцевих результатів, підготовка та проведення презентації

Контрольний

- аналіз результатів, оцінка якості проектної діяльності

**Для успішної
реалізації
навчального
проекту
потрібні такі
умови:**

наявність значущої у творчому,
дослідницькому плані проблеми;

уміння вчителя ставити ключові та тематичні
запитання;

практична значущість очікуваних результатів
(публікація, постер, альманах тощо);

самостійна робота учнів на уроці або поза
уроком;

структурування змістовної частини проекту
(етапи, завдання, розподіл ролей тощо);

використання дослідницьких методів;

застосування комп'ютерних технологій (для
пошуку інформації, спілкування з іншими
учасниками проекту, створення кінцевого
продукту проекту).

В основі методу проектів лежать:

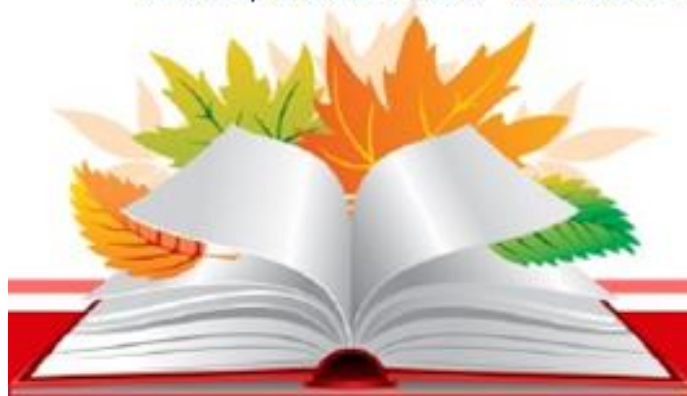

Тема 10. Передумови готовності вчителя до впровадження педагогічних технологій.

Поняття інновація:

- **Інновація – це процес упровадження якогось нововведення в практику**
- **Інновація – це цілеспрямована зміна, що вносить у визначену соціальну одиницю – організацію, поселення, суспільство, групу – нові, відносно стабільні елементи.**

О. Пригожий

Інновація в педагогіці - це

Процес створення та впровадження нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувалися по-іншому, відкриття нових форм, методів, способів педагогічної діяльності, вихід за межі відомого в науці й масовій практиці, творча реалізація нових теоретичних концепцій, ідей, технологій, систем навчання і виховання.

Освітні інновації поділяються на:

- ◆ Психолого-педагогічні (нововведення в навчальний, виховний та управлінський процеси)
- ◆ Науково-виробничі (комп'ютерні та мультимедійні технології, сучасне матеріально-технічне обладнання)
- ◆ Соціально-економічні (юридичні, правові, економічні нововведення)

ПРИНЦИПИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА:

- 1. Принцип інтеграції освіти:** увага до кожної дитини як особистості, громадянина з високими інтелектуальними, моральними, фізичними якостями.
- 2. Принцип диференціації та індивідуалізації освіти:** максимальний розвиток кожної дитини.
- 3. Принцип демократизації освіти:** залучення громадськості до управління школою.

Інноваційна діяльність

Інновація - вперше створені, вдосконалені або застосовані освітні, дидактичні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, що суттєво поліпшують результати освітньої діяльності.

Інноваційні уміння - володіння способами і прийомами інноваційної діяльності, що дають змогу виокремити проблему, проникнути в її суть і на цій основі конструювати і продуктивно розв'язувати інноваційні професійно-педагогічні завдання.

$$E = m \cdot c^2$$

Інноваційна компетентність педагога - система мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога, що забезпечує ефективність використання нових педагогічних технологій у роботі з дітьми.

Інноваційна культура педагога - система освоєних особистістю педагогічних засобів, що забезпечують інноваційний спосіб діяльності, системоутворюючим елементом якої є цінності інноваційного плану.

І. к. п. виконує раціонально-праксіологічну, організаційно-порядкову, описово-пояснювальну, прогностико-управлінську, евристико-пізнавальну і комунікативно-трансляційну функції.

Інноваційна педагогічна діяльність - заснована на осмисленні практичного педагогічного досвіду цілеспрямована педагогічна діяльність, зорієнтована на зміну та розвиток навчально-виховного процесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання, формування якісно іншої педагогічної практики.

$$E=m \cdot c^2$$

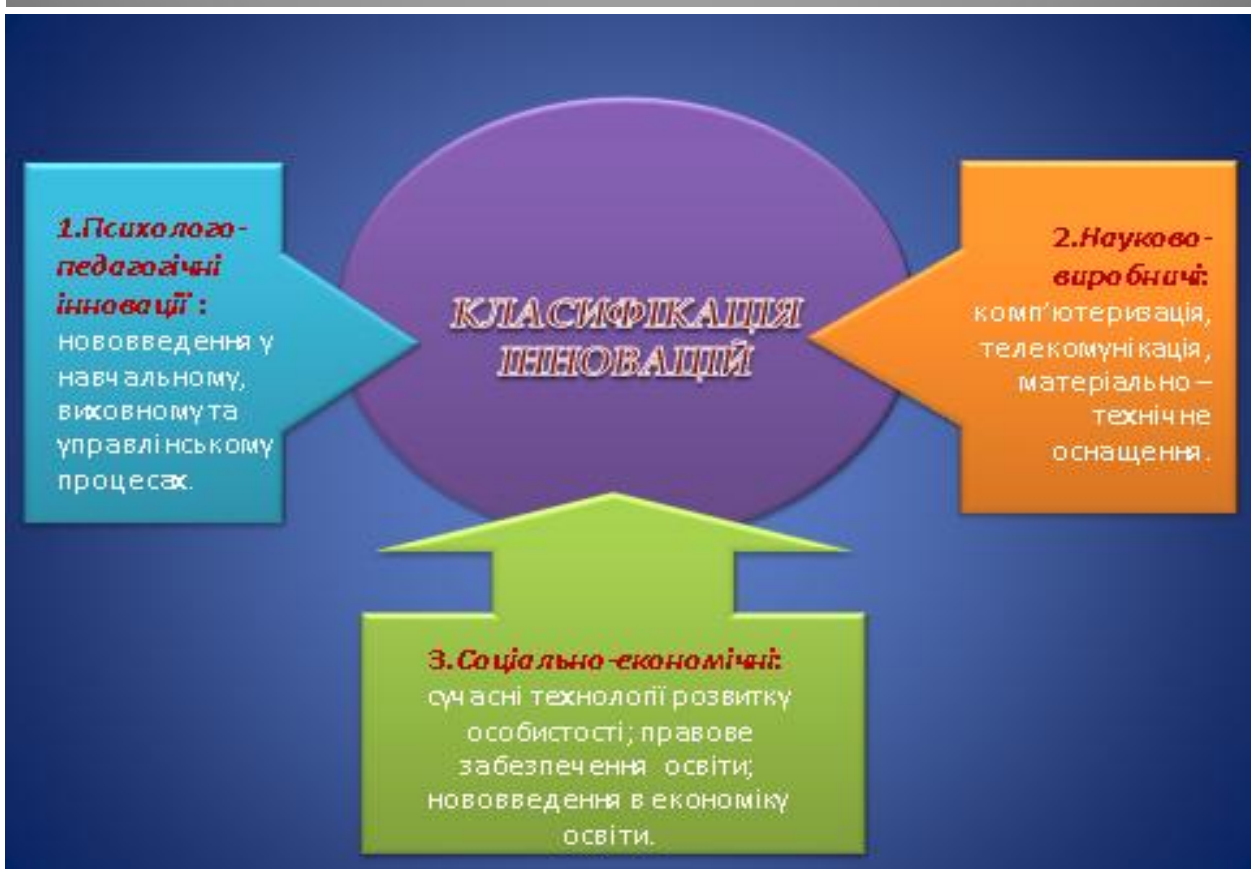
Інноваційна поведінка педагога - сукупність зовнішніх виявів його особистості, в яких розкривається внутрішнє «Я» (світовідчуття, світогляд, особистісні особливості), спрямовані на зміну складових сучасної системи освіти.

Інноваційні ідеї - засновані на новому знанні про процеси людського розвитку ідеї, які пропонують невикористовувані раніше теоретичні підходи до розв'язання педагогічних проблем, конкретні практичні технології отримання високих результатів.

Педагогічна майстерність - високий рівень оволодіння педагогічною діяльністю; комплекс спеціальних знань, умінь і навичок, професійно важливих якостей особистості, що дають змогу педагогу ефективно організовувати навчально-пізнавальну діяльність тих, хто навчається, і здійснювати цілеспрямований педагогічний вплив і взаємодію.

$$E=m \cdot c^2$$

Класифікація педагогічних інновацій за мірою новизни та потенціалом

Можна погрупувати інновації так:

У змісті навчання і виховання

- Введення державних стандартів
- Оновлення навчальних планів та програм
- Нові підручники, навчальні посібники
- Нові системи виховної роботи
- Нова система оцінювання навчальних досягнень учнів
- Запровадження профільного навчання

УМОВИ

впровадження інновацій:

- *соціально-педагогічні* (розвиток творчого потенціалу учасників навчально-виховного процесу);
- *організаційно-педагогічні* (фінансування інноваційної діяльності закладу);
- *психолого-педагогічні* (інформаційно-методичне забезпечення працівників; готовність працівників закладу працювати в інноваційному режимі).

Інноваційний розвиток школи не може відбутися за принципом "все і відразу". Педагогічному колективу необхідно подолати чимало труднощів і перешкод та пройти п'ять рівнів:

Тож, долаючи крок за кроком, учителі йдуть до визначеної мети.

ЕТАПИ впровадження нововведень :

Модель технології підготовки вчителя до інноваційної діяльності складається з трьох компонентів (О.Г. Козлова):

Змістовий компонент моделі:

- ❖ особистісно-гуманістична орієнтація вчителя;
- ❖ здатність до системного бачення педагогічної реальності та системної дії в професійно-педагогічних ситуаціях;
- ❖ креативність у професійній сфері;
- ❖ наявність комунікативної і рефлексивної культури;
- ❖ володіння сучасними педагогічними технологіями.

Процесуальний компонент моделі – етапи підготовки вчителя до інноваційної діяльності:

- організаційно-діагностичний;
- навчально-регулятивний;
- корекційно-діяльний;
- аналітико-рефлексивний.

Результативно-оцінний компонент моделі – основні показники сформованості до інноваційної діяльності:

- ❖ мотиваційна активність;
- ❖ технологічно-педагогічна підготовленість;
- ❖ ставлення до педагогічної діяльності.

В даній моделі кожний показник розкривається через систему параметрів – ознак, які описують його ступінь реалізації.

Показники оцінки готовності вчителя до інноваційної діяльності (О.Г. Козлова)

Показники оцінки	Параметри оцінки	Ознаки виявлення параметрів
Мотиваційна готовність	<i>Готовність до змін</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✦ Творчо-перетворююче ставлення до дійсності, відхід від нормативів. ✦ Усвідомлення необхідності в інноваційній діяльності. ✦ Позитивне сприйняття власного минулого досвіду в контексті інноваційної діяльності. ✦ Узгодженість власних цілей з проблемами інноваційної діяльності. ✦ Готовність до участі в проектуванні нових освітніх систем.
	<i>Сприйнятливість до нововведень</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✦ Відкритість внутрішнього світу вчителів культурі, суспільству. ✦ Здатність до подолання стереотипів у педагогічній діяльності. ✦ Готовність до подолання творчих неждан. ✦ Рівень включеності в інноваційні рішення. ✦ Самостійність у прийнятті рішень. ✦ Подолання психологічних бар'єрів.
Технологічно-педагогічна підготовленість	<i>Теоретико-методологічна обізнаність</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✦ Назвисть глибоких теоретичних знань і зміне з предмета. ✦ Уміння співвідносити з базовими знаннями свою практику, вдосконалювати на основі базових знань власну практичну діяльність. ✦ Наукова обґрунтованість, включення нових ідей у практику. ✦ Концептуальність, можливість розповсюдження і використання розроблених ідей. ✦ Органічне поєднання інноваційної діяльності та особистісної культури.
	<i>Технологія прийняття рішення</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✦ Уміння використовувати способи вирішення аналітико-рефлексивних, конструктивно-прогностичних, організаційно-діяльних, оцінювально-інформаційних, корекційно-регулюючих педагогічних завдань. ✦ Уміння здійснювати вибір інноваційної проблеми і теми. ✦ Володіння евристичними методами розв'язання проблеми. ✦ Володіння методами складання авторських програм, навчальних планів, моделювання та конструювання елементів уроку. ✦ Володіння способами модернізації, систематизації засобів навчання.
	<i>Технологія пошукової діяльності</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✦ Уміння оперувати категоріями: мета, завдання, проблема, запит, гіпотеза, інструментарій дослідження. ✦ Уміння складати розгорнуту програму експерименту. ✦ Застосування засобів діагностики, корекції проєктування у навчанні та розвитку.

РОЗДІЛ II. ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ»

2.1. Структура навчальної дисципліни

Опис курсу

Курс «Педагогічні технології в початковій школі» покликаний сформувати у майбутніх учителів початкової школи систему знань та вмій застосовувати в освітньому процесі початкової школи різноманітні педагогічні технології.

Теоретична частина курсу базується на засвоєнні студентами новими досягненнями методичної науки, з результатами наукових досліджень в рамках педагогічних технологій, з передовим досвідом роботи вчителів, перспектив розвитку початкової освіти та педагогічної науки в Україні.

Завданнями навчальної дисципліни є засвоєння знань про сучасні інноваційні сучасних інноваційні технології, зорієнтувати майбутніх вчителів на сприймання педагогічної технології як певної системи, яка має цільові орієнтації, наукове обґрунтування, концепції розвитку, особливості змісту, структуру, методичне забезпечення; познайомити студентів з концептуальними положеннями особистісно – орієнтованої освіти, а також інваріантами дидактичних технологій за принципами особистісної орієнтації; сформувати лексичну базу, що відповідає змісту дисципліни.

Для виконання завдань навчальної дисципліни студентів потрібно мати смартфон, зареєструватися у Telegram, Zoom.

Деякі теми можуть бути зараховані за результатами проходження дистанційних курсів і представленні сертифікату викладачу.

Студенти повинні:

ПРН1. Виявляти знання законодавчої бази щодо завдань, цілей, принципів, засад функціонування початкової освіти в Україні.

ПРН2. Демонструвати знання нормативно-правових документів, що регламентують діяльність загальноосвітніх навчальних закладів, напрями діяльності вчителя, їх функціональні обов'язки; права і обов'язки суб'єктів навчально-виховного процесу загальноосвітніх навчальних закладів; обсяг і функції роботи вчителя.

ПРН3. Розуміти сучасні концепції, завдання, зміст, методи, організаційні форми початкової освіти; особливості та інструментарій психолого-педагогічного супроводу навчально-виховного процесу; методи діагностики розвитку дітей молодшого шкільного віку; види і засоби контролю.

ПРН4. Застосовувати традиційні та інноваційні технології організації і проведення методичної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі за напрямами, зумовленими посадовими обов'язками вчителя початкової школи.

ПРН6. Розпізнавати особливості планування, проектування й аналізу виховного процесу початкової школи як цілісної педагогічної системи, яка включає мету, завдання, зміст, методи, прийоми, педагогічні засоби, форми організації, діяльність вихователя й вихованців.

ПРН7. Дотримуватись санітарно-гігієнічних, педагогічних, естетичних вимог щодо функціонування обладнання й оформлення приміщення та території загальноосвітнього навчального закладу. Володіти нормативами щодо створення режиму харчування дітей, санітарного режиму дня. Знати правила організації медичного обслуговування дітей, створення умов для медичної оздоровчої, лікувально-профілактичної роботи.

ПРН8. Організовувати педагогічний процес у навчальних закладах з урахуванням принципів початкової освіти, зокрема дитиноцентризму, здоров'язбереження, інклюзії, розливарного навчання, особистісно-орієнтованого підходу, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, компетентнісного підходу тощо

ПРН9. Демонструвати практичні вміння і навички роботи вчителя початкових класів.

ПРН10. Виявляти освітні проблеми навчально-виховного процесу, визначати об'єкт та предмет дослідження, формулювати мету та гіпотезу дослідження, визначати основні поняття; володіти методами збору даних відповідно до гіпотез; створювати масиви емпіричних даних, опрацьовувати наукові джерела; підбирати і використовувати універсальні та спеціальні методи дослідження; узагальнювати та впроваджувати результати дослідження у шкільну практику.

ПРН11. Визначати мету професійної діяльності, її конкретні цілі і завдання на кожному етапі навчальної, виховної роботи і передбачати кінцевий результат; володіти методами визначення ефективності заходів, спрямованих на підвищення якості навчально-виховної роботи; уміти проектувати власну педагогічну систему професійної діяльності.

ПРН12. Володіти знаннями про організацію наукової, методичної та навчальної діяльності вчителя початкових класів; уміннями організовувати власну науково-пошукову та самостійну роботу, навчально-пізнавальну та виховну діяльність молодших школярів.

ПРН14. Володіти сучасними тенденціями, технологіями, методиками викладання предметів; сучасними науковими, методологічними та педагогічними засадами, на яких побудовані навчальні курси, предмети.

ПРН15. Проектувати навчально-виховний процес з урахуванням режимних вимог початкової освіти.

ПРН16. Аналізувати, узагальнювати і поширювати передовий педагогічний досвід.

ПРН17. Підвищувати рівень педагогічної майстерності; розуміти способи професійного самовдосконалення; усвідомлювати рівень власних педагогічних здібностей, визначати причини недоліків у роботі.

Мета навчання – формування у майбутніх учителів початкової школи системи знань та вмінь застосовувати в освітньому процесі початкової школи різноманітні педагогічні технології.

Компетентності

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності вчителя початкових класів, що передбачає застосування теорій та методів педагогіки та психології.

Загальні компетентності:

ЗК-1. Здатність навчатися й оволодівати сучасними знаннями.

ЗК-2. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу, систематизації й узагальнення інформації з різних джерел.

ЗК-3. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми, приймати обґрунтовані рішення, працювати автономно.

ЗК-6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК-8. Здатність до ефективної міжособистісної взаємодії; до роботи в команді.

ЗК-9. Здатність до адаптації в професійно педагогічному середовищі та дій в нових ситуаціях.

ЗК-10. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК-12. Здатність до використання інформаційних і комунікативних технологій.

Фахові компетентності:

ФК-3. Здатність до застосування професійно профільованих проектно-технологічних знань, умінь і навичок, які є теоретичними основами побудови змісту освітньої галузі «Технології» загалом та окремих його змістових ліній.

ФК-9. Здатність майбутнього вчителя (випускника) вирішувати стандартні та проблемні професійні завдання, що виникають в освітній практиці початкової школи, на основі сформованих знань про теоретичні засади побудови змісту і процесу навчання молодших учнів, у тому числі ґрунтовних знань про сучасні теорії навчання, гнучкого володіння методами навчання; спроможність обґрунтовано обирати прийоми, засоби, технології, форми організації навчання, адекватні дидактичній ситуації; використовувати інноваційні підходи, передовий педагогічний досвід.

ФК-10. Здатність випускника до здійснення виховної діяльності з молодшими школярами; здатність до планування, проектування й аналізу виховного процесу початкової школи як цілісної педагогічної системи; здатність ефективно використовувати виховний потенціал уроків і занять з учнями в позаурочний час тощо.

ФК-11. Здатність до організації навчально-виховного процесу в початковій школі, систематичного підвищення кваліфікації.

ФК-15. Здатність педагога усвідомлювати та визнавати власні почуття, а також почуття інших суб'єктів навчально-виховного середовища; здатність до самомотивації та керування власними емоціями у стосунках із вихованцями, колегами, батьками.

ФК-16. Здатність педагога володіти доцільними формами вербального професійного спілкування в колективі; здатність опрацювати, групувати навчальну інформацію.

ФК-18. Здатність учителя в будь-якій педагогічній ситуації орієнтуватися на всіх учасників навчально-виховного середовища, приймати правильні рішення і, як наслідок, досягати поставленої мети навчання й виховання.

Форми і методи навчання

Курс буде викладений у формі: 5 кредитів ECTS, що відповідає 150 академічним годинам, з яких 50 годин – аудиторне навчання (лекції – 20 год., практ. – 10 год., лабор. – 20 год.) і 100 год. – самостійна робота.

Методи навчання: лекція з елементами бесіди, пояснення, розповідь, демонстрування, ілюстрування, опора на життєвий досвід, створення ситуації зацікавленості, створення ситуації успіху, самостійна робота, робота в групах, дискусії, аналіз ситуацій. Перевірка теоретичного навчального матеріалу проводиться методами індивідуального та фронтального опитування; письмового тестування; виконання практичних завдань: створення презентацій, проєкт, виконання творчих завдань; екзамен.

2.2. Тематика практичних занять

Семінар 1. Технологічний підхід в освіті

Семінар 2. Інноваційні технології навчання в сучасній школі

Семінар 3. Особистісно-орієнтована освіта і технології в початковій школі

Семінар 4. Системні та авторські педагогічні технології

Семінар 5. Передумови готовності вчителя до впровадження педагогічних технологій

Плани практичних занять

Семінар 1.

Тема: Технологічний підхід в освіті

Опорні поняття: технологічність, технологічний підхід в освіті, освітні технології, технології навчання, технології виховання, персоніфіковані технології, особистісно-орієнтовані освіта та навчання, педагогіка співробітництва.

План

1. Теоретичні та історичні аспекти педагогічної технології.
2. Педагогічна технологія як наука. Ієрархія і взаємозв'язок технологічних понять в освіті.
3. Сучасні класифікації педагогічних технологій, їх сутність та інструментальна школі значущість.
4. Особистісно-орієнтований підхід в освіті та історичні аспекти розвитку. Гуманістична педагогіка в аспекті реформування освіти.
5. Технологічний потенціал учителя в реформуванні освіти.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розкрити опорні поняття.
2. Опрацювати літературу відповідно теми семінарського заняття.
3. Простежити еволюцію поняття «педагогічна технологія».
4. Визначити сутність особистісно-орієнтованого підходу в освіті.
5. Ознайомитися з історичними аспектами розвитку особистісно-орієнтованого підходу в освіті.
6. Скласти порівняльну таблицю традиційної та інноваційної особистісно-орієнтованої системи навчання.

Семінар 2.

Тема: Інноваційні технології навчання в сучасній школі

Опорні поняття: традиційна освіта, інноваційні педагогічні технології, інтерактивне навчання, інноваційна технологія, індивідуалізація та диференціація, індивідуальність вчителя.

План

1. Актуальність інноваційного навчання на сучасному етапі реформування освіти.
2. Порівняльна характеристика традиційного та інноваційного навчання.
 - інтерактивна технологія кооперативного навчання;
 - інтерактивна технологія колективно-групового навчання;
 - технологія ситуативного моделювання;
 - технологія опрацювання дискусійних питань;
3. Управління інноваційними педагогічними процесами в закладах освіти.
4. Готовність педагогів до інноваційної діяльності у освітньому процесі школи.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розкрити опорні поняття.
2. Охарактеризувати системні інноваційні педагогічні технології.
3. Проаналізувати сучасний досвід педагогів по запровадженню педагогічних технологій в навчально-виховному процесі.
4. Підготуватися до «Міні-конференції» за запитаннями:
 - а) структура інтерактивного уроку в початковій школі;
 - б) методика інтерактивного уроку ;
 - в) шляхи його реалізації в початковій ланці освіти;
 - г) критерії ефективності даної технології.
5. Підготувати фрагмент інтерактивного уроку в 4 класі.

Семінар 3.

Тема: Особистісно-орієнтована освіта і технології в початковій школі

Опорні поняття: особистість, якості особистості, традиційна освіта, особистісно-орієнтоване навчання, особистісно-орієнтований підхід.

План

1. Особистість дитини як об'єкт і суб'єкт освітніх технологій.
2. Порівняльна характеристика традиційної та особистісно-орієнтованої систем освіти.
3. Сутність, мета, завдання, принципи та моделі особистісно-орієнтованого навчання. Концептуальні положення особистісно-орієнтованої освіти.
4. Алгоритм особистісно-орієнтованого уроку.
5. Педагогіка співробітництва як втілення нового педагогічного мислення, джерело прогресивних ідей сучасних педагогічних технологій.

Завдання для самостійної роботи:

1. Зробити аналіз фрагментів уроків студентів за самостійно складеним планом.
2. Підготувати порівняльний аналіз традиційного і особистісного уроку (складання порівняльної таблиці:

Компоненти педагогічного процесу	Традиційне навчання	Розвивальне навчання
Мета		
Зміст		
Форма навчання		
Методи навчання		
Контроль і оцінка		
Тип взаємодії учителя й учня		

3. Охарактеризувати роль рефлексії у особистісно орієнтованому навчанні.
4. Розкрити роль і місце особистості педагога у реалізації різних підходів до навчання і виховання молодших школярів.
5. Визначити сутність особистісно орієнтованої освіти і технології.

Семінар 4.

Тема: Системні та авторські педагогічні технології

Опорні поняття: системи навчання, педагогічні системи, технології активізації та інтенсифікації діяльності учнів, групова навчальна діяльність, проектне навчання, критичне мислення, технологія формування творчої особистості, Вальдорфська педагогіка, технологія саморозвитку, технологія «Створення ситуації успіху», розвивальне навчання

План

1. Педагогічні технології активізації та інтенсифікації діяльності учнів.
2. Педагогічні технології на основі особистісної орієнтації педагогічного процесу.
3. Педагогічні технології на основі активізації та інтенсифікації діяльності учнів.

4. Педагогічні технології на основі ефективності управління й організації навчального процесу.

5. Педагогічні технології індивідуального ігрового навчання.

6. Педагогічні технології на основі дидактичного удосконалення на реконструювання матеріалу.

7. Педагогічні технології результативного навчання.

8. Технології розвивального навчання.

9. Модульні та локальні інноваційні педагогічні технології.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розкрити опорні поняття.

2. Розробити конференцію «Захист моделей групової роботи» у творчих групах

3. Розробити конспект уроку з введенням у структуру уроку групових форм навчальної діяльності.

4. Розкрити історію виникнення технології організації групової навчальної діяльності школярів.

5. Розвивати вміння студентів використовувати методичну систему ЧПКМ (читання та письмо для розвитку критичного мислення): створення середовища для навчання; будова уроку для розвитку критичного мислення; схема методик у межах програми; опис методик, прийомів; поради учителю щодо планування й проведення уроку з використанням методик розвитку критичного мислення. проаналізувати умови стимулювання критичного мислення; провести фрагмент уроку використанням ЧПКМ.

6. Розробити фрагмент уроку з використанням ТРВЗ:

1. Методика критичного мислення

2. Метод спроб та помилок, тренінг здорового глузду

3. Розвиток мислення за аналогією

4. розвиток мислення за асоціацією

5. Тренінг мозкового штурму

6. Тренінг вміння задавати питання

7. Тренінг навичок морфологічного аналізу

8. Тренінг діалектичного мислення

9. Тренінг системного мислення

10. Прийоми моделювання

11. Тренінг функціонального мислення

12. Тренінг логічного мислення

7. Провести діагностику творчого ставлення учнів до навчальної діяльності за такими напрямками:

- чи намагається учень піддавати сумніву запропоновані вчителем шляхи вирішення навчальних завдань?

- чи намагається знайти особисте рішення, більш раціональні засоби вирішення навчальних завдань?

- чи може оцінити оригінальність, своєрідність рішень, запропоновані іншими учнями?

- чи намагається переглянути результати своєї діяльності, віднайти засоби вдосконалення?

- чи допомагає отримана інформація краще орієнтуватися в рівні наукових досягнень.

8. Підготуватися до ділової гри «Міні-конференція» за запитаннями:

а) цільові орієнтації розвивального навчання;

б) основні елементи технології;

в) шляхи реалізації розвивального навчання;

г) критерії ефективності цієї технології.

9. Визначити спільні і відмінні особливості технологій розвивального навчання Л. Занкова та Ельконіна-Давидова.

10. Проаналізувати сучасний досвід педагогів по запровадженню педагогічних технологій в освітньому процесі.

Семинар 5.

Тема: Передумови готовності вчителя до впровадження педагогічних технологій

Опорні поняття: інновації в педагогіці, експеримент у педагогічній діяльності, інноваційна педагогічна діяльність.

План

1. Сутність інноваційної педагогічної діяльності.

2. Значення експерименту в інноваційній педагогічній діяльності.

3. Готовність до інноваційної діяльності як важлива професійна якість педагога.

4. Особистість вчителя та його готовність до застосування сучасних педагогічних технологій в роботі з учнями.

5. Антиінноваційні бар'єри у професійній діяльності педагога.

6. Управління інноваційною педагогічною діяльністю.

Завдання для самостійної роботи:

1. Схематично окреслити класифікацію основних напрямів розвитку передового педагогічного досвіду в Україні

2. Послуговуючись педагогічною періодикою, визначити інноваційні впровадження у системі загальноосвітньої школи.

1. Підготувати реферати на тему:

1) Гуманістична спрямованість освітніх інноваційних процесів.

2) Використання гуманно – особистісної технології Ш.А.Амонашвілі у сучасній початковій школі.

2. Знайти Інтернет-ресурси (4-5 сайтів) присвячені питанням гуманної педагогіки.

2.3. Тематика та матеріали до проведення лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1.	Інтерактивні технології навчання в сучасній школі	2	2
2.	Педагогічні технології активізації та інтенсифікації діяльності учнів	2	1
3.	Педагогічні технології на основі ефективності управління й організації навчального процесу	2	1
4.	Педагогічні технології індивідуального ігрового навчання	2	1
5.	Педагогічні технології на основі дидактичного удосконалення на реконструювання матеріалу	2	1
6.	Модульні та локальні інноваційні педагогічні технології	2	1
7.	Тренінг «Професійні якості вчителів початкових класів, що працюють у традиційній системі та в системі із застосуванням інтерактивних технологій навчання. (НУШ). Порівняння цих систем і атмосфери освітнього процесу в них»	2	2
8.	Тренінг: ефективність взаємодії в спілкуванні на інтерактивному уроці (із застосуванням інтерактивних технологій навчання «Мозковий штурм», «Ротаційні трійки»). Особливості організації роботи при застосуванні інтерактивних технологій навчання	2	2
9.	Тренінг. Рефлексія. Педагогічна рефлексія. Комунікативна, кооперативна рефлексія. Рефлексивне слухання	2	1
10.	Аналіз педагогічних ситуацій, пов'язаних із застосуванням в освітньому процесі початкової школи інтерактивних технологій навчання	2	1
	Всього	20	12

Лабораторне заняття № 1

Тема: *Інтерактивні технології навчання. Проблема інтерактивних технологій навчання та їх застосування вчителями початкових класів у навчальному процесі початкової школи з точки зору «вчителів», «батьків», «адміністрації», «учнів», «психологів», «науковців»*

Мета:

- обговорити проблему інтерактивних технологій навчання та їх застосування вчителями початкових класів у навчальному процесі початкової школи з точки зору «вчителів»,

«батьків», «адміністрації», «учнів», «психологів», «наукових працівників»;

- вчити вибудовувати діалог, вести дискусію, оперувати аргументами, враховувати думки інших, відстоювати свою позицію тощо;

- розвивати критичне мислення, особистісні якості студентів, стимулювати мотивацію до навчання.

Питання для обговорення:

1. Педагогічна технологія. Класифікація педагогічних технологій.
2. Інтерактивні технології навчання, їх ознаки. Класифікація інтерактивних технологій навчання.
3. Роль інтерактивних технологій навчання.

4. Ознаки освітнього процесу, заснованого на застосуванні інтерактивних технологій навчання.

5. Проблема інтерактивних технологій навчання та їх застосування вчителями початкових класів у навчальному процесі початкової школи з точки зору «вчителів», «батьків», «адміністраторів», «учнів», «психологів», «науковців». Всі «ЗА» і «ПРОТИ».

Лабораторне заняття № 2

Тема: *Педагогічні технології активізації та інтенсифікації діяльності учнів*

Мета:

- обговорити технології активізації та інтенсифікації діяльності учнів, групова навчальна діяльність, проектне навчання, критичне мислення, технологія формування творчої особистості, Вальдорфська педагогіка, технологія саморозвитку, технологія «Створення ситуації успіху»;
- сприяти розробці конспекту уроку з введенням у структуру уроку групових форм навчальної діяльності;
- проаналізувати сучасний досвід педагогів по запровадженню названих педагогічних технологій в освітньому процесі.

Питання для обговорення:

1. Технологія організації групової навчальної діяльності школярів: сутність, мета, завдання.
2. Технологія проектного навчання у початковій школі.
3. Нові інформаційні технології навчання, їх характеристика
4. Освітня технологія розвитку критичного мислення в навчальному процесі.
5. Суть, умови впровадження та використання технології формування творчої особистості.
6. Технології розвивального навчання. (за В.В. Давидовим, Л. В. Занковим).
7. Вальдорфська педагогіка: історія виникнення, концептуальні положення.
8. Технологія саморозвитку (за М.Монтессорі) .
9. Зміст педагогічної технології «Створення ситуації успіху».
10. Особистість вчителя та його готовність до застосування сучасних педагогічних технологій в роботі з учнями.
11. Антиінноваційні бар'єри у професійній діяльності педагога.

Лабораторне заняття № 3

Тема: *Педагогічні технології на основі ефективності управління й організації навчального процесу*

Мета:

- розкрити поняття «диференційоване навчання», «навчання за інтересами»;
- обговорити педагогічні умови використання групових технологій у початковій школі;

- укласти порівняльну таблицю «Спільне і відмінне рівневої диференціації та диференціації на основі інтересів дітей»;
- проаналізувати сучасний досвід педагогів по запровадженню названих педагогічних технологій в освітньому процесі.

Питання для обговорення:

1. Педагогічна технологія С.М.Лисенкової.
2. Технологія рівневої диференціації.
3. Технологія диференційованого навчання на основі за інтересами дітей (І.Н.Закатова).

Лабораторне заняття № 4

Тема: Педагогічні технології індивідуального ігрового навчання

Мета:

- систематизувати поняття: індивідуальне навчання, програмоване навчання, колективне навчання; групове навчання;
- підготувати виступ на тему «Організація навчального процесу відповідно до індивідуальних особливостей учнів»;
- укласти порівняльну таблицю «Індивідуальні і групові технології навчання»;
- проаналізувати сучасний досвід педагогів по запровадженню названих педагогічних технологій в освітньому процесі.

Питання для обговорення:

1. Характеристика технології індивідуального навчання.
2. Технологія програмованого навчання.
3. Особливості колективного способу навчання.
4. Різновиди групових технологій навчання.

Лабораторне заняття № 5

Тема: Педагогічні технології на основі дидактичного удосконалення на реконструювання матеріалу

Мета:

- систематизувати поняття: діалогічне навчання, діалектика, дидактичні одиниці, поетапне навчання;
- обговорити проблему та навчитися організовувати «круглий стіл» та підготувати доповіді на теми: «Роль і місце технології укрупнення дидактичних одиниць (П.М.Ерднієв) у сучасній початковій школі»; «Педагогічні умови використання технологій укрупнення дидактичних одиниць (П.М.Ерднієв) у початковій школі»; «Організація навчального процесу відповідно до реалізації теорії поетапного формування розумових дій (М.Б.Волович)»;
- проаналізувати сучасний досвід педагогів по запровадженню названих педагогічних технологій в освітньому процесі.

Питання для обговорення:

1. «Екологія і діалектика» (Л.В.Тарасов).
2. Школа «Діалог культур» (В.С.Біблер, С.Ю.Курганов).

3. Укрупнення дидактичних одиниць (П. М. Ерднієв).
4. Реалізація теорії поетапного формування розумових дій (М.Б.Волович).

Лабораторне заняття № 6

Тема: *Модульні та локальні інноваційні педагогічні технології*

Мета:

- систематизувати поняття: інтенсивне навчання грамоті; загально-навчальні уміння; система ефективних уроків;
 - провести студентську дискусію на тему «Інноваційні підходи до застосування частковопредметних педагогічних технологій»;
 - обговорити педагогічні умови використання технологій раннього й інтенсивного навчання грамоті (М.О.Зайцев);
 - вчити організувати навчальний процес відповідно до педагогічної технології на основі системи ефективних уроків (А.А.Окунєв);
- проаналізувати сучасний досвід педагогів по запровадженню названих педагогічних технологій в освітньому процесі.

Питання для обговорення:

1. Технологія раннього і інтенсивного навчання грамоті (М.О.Зайцев).
2. Технологія удосконалення загально-навчальних умінь у початковій школі (В.Н.Зайцев).
3. Технології навчання математиці на основі розв'язання задач (Р.Г.Хазанкін).
4. Педагогічні технології на основі системи ефективних уроків (А.А.Окунєв).

Лабораторне заняття № 7

Тема: *тренінг «Професійні якості вчителів початкових класів, що працюють у традиційній системі та в системі із застосуванням інтерактивних технологій навчання. Порівняння цих систем і атмосфери освітнього процесу в них»*

Мета:

- виявити професійні і особистісні якості, якими повинні володіти вчителі початкових класів, що працюють із застосуванням інтерактивних технологій навчання;
- систематизувати та поглибити отримані знання з інтерактивних технологій навчання, їх ознаками, традиційній системі навчання і системі навчання, побудованої із застосуванням інтерактивних технологій навчання, провести порівняння даних систем і атмосфери освітнього процесу в них;
- вчити вибудовувати діалог, вести дискусію, оперувати аргументами, враховувати думки інших, відстоювати свою позицію тощо;
- розвивати критичне мислення, особистісні якості студентів, стимулювати мотивацію до навчання.

Питання для обговорення:

1. Професійні та особистісні якості, якими повинні володіти вчителі початкових класів, що працюють із застосуванням інтерактивних технологій

навчання.

2. Порівняння традиційної системи навчання і системи навчання, заснованої на застосуванні інтерактивних технологій навчання. Порівняння атмосфери освітніх процесів у цих системах.

Лабораторне заняття № 8

Тема: *Тренінг: ефективність взаємодії в спілкуванні на інтерактивному уроці (із застосуванням інтерактивних технологій навчання «Мозковий штурм», «Ротаційні трійки»).* **Особливості організації роботи при застосуванні інтерактивних технологій навчання**

Мета:

- навчити застосовувати різні прийоми, що сприяють налагодженню ефективної взаємодії навчаючихся в спілкуванні під час проведення інтерактивного уроку;

- сприяти оволодінню майбутніми вчителями початкових класів знаннями, вміннями і навичками, прийомами роботи зі сприяння встановлення ефективної комунікації, позитивної взаємозалежності учнів у навчальному процесі початкової школи, заснованому на застосуванні інтерактивних технологій навчання;

- виявити фактори, які дозволяють встановити позитивну взаємодію учнів;

- виявити проблеми, які не дозволяють встановити ефективної взаємодії учнів (агресивність, пасивність, критичність тощо);

- закріпити теоретичні знання у практичній діяльності, розвивати організаторські, управлінські вміння у майбутніх учителів початкових класів при застосуванні інтерактивних технологій навчання.

Питання для обговорення:

1. Навчальні інтерактивні технології навчання, їх ознаки.
2. Дискусійні інтерактивні технології навчання, їх ознаки.
3. Ігрові інтерактивні технології навчання, їх ознаки.
4. Особливості організації роботи при застосуванні інтерактивних технологій навчання.

Лабораторне заняття № 9

Тема: *Тренінг. Рефлексія. Педагогічна рефлексія. Комунікативна, кооперативна рефлексія. Рефлексивне слухання – 4 год.* **Тема. Тренінг. Рефлексія. Педагогічна рефлексія. Комунікативна, кооперативна рефлексія. Рефлексивне слухання**

Мета:

- формування цілемотиваційного, змістового, операційного, інтеграційного, рефлексивної о компонентів готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання;

- усвідомлення студентами власних особистісних особливостей і педагогічних можливостей, формування знань, умінь і навичок педагогічної рефлексії, комунікативної, кооперативної рефлексії, рефлексивного слухання, розвиток уявлень про себе як про суб'єкта освітнього процесу, зміцнення

особистісної та професійної самооцінки учасників.

Формування педагогічної рефлексії відбувається завдяки самоспостереженню, ведення щоденників рефлексії кожним студентом.

Тренінгове заняття складається з 3 частин: емоційно-розминкової зі створенням позитивного емоційного фону, комфортних умов навчання, основної – виконання завдань із застосуванням інтерактивних технологій навчання та рефлексивної – самоаналізу «себе» у тренінговому занятті, вибудовування траєкторії особистісного та професійного вдосконалення.

Ефективність проведеного рефлексивного тренінгу визначалася на основі ведення рефлексивних щоденників студентами.

Питання для обговорення:

1. Рефлексія її, функції і види.
2. Педагогічна рефлексія.
3. Комунікативна рефлексія.
4. Кооперативна рефлексія.
5. Рефлексивне слухання. Методика організації рефлексії на інтерактивному уроці.
6. Рефлексія. Прийоми та форми рефлексії в роботі з молодшими школярами на інтерактивному уроці.

Лабораторне заняття №10

Тема: *Аналіз педагогічних ситуацій, пов'язаних із застосуванням в освітньому процесі початкової школи інтерактивних технологій навчання*

Мета:

- закріпити теоретичні знання;
- формувати власну думку на базі отриманих знань, умінь і навичок;
- систематизувати та узагальнити знання з інтерактивних технологій навчання та їх застосування;
- розвивати критичне мислення, навички спілкування в групі, стимулювати мотивацію до навчання.

Питання для обговорення:

1. Види інтерактивних технологій навчання, їх ознаки, особливості організації роботи.
2. Інтерактивний урок, його особливості.
3. Контроль та оцінювання на інтерактивному уроці.
4. Інтерактивні технології у роботі з батьками учнів.

2.4. Методичні рекомендації до самостійної роботи

Теми рефератів з навчального курсу «Педагогічні технології в початковій школі»:

1. Роль і місце сучасних педагогічних технологій у початковій школі.
2. Педагогічні технології на основі дидактичного удосконалення та реконструювання матеріалу.
3. Педагогічні технології авторських шкіл.
4. Технологія С. М. Лисенкової.
5. Значення технологій розвивального навчання у сучасній початковій школі.
6. Інноваційні підходи до застосування частковопредметних педагогічних технологій.
7. Альтернативні та природовідповідні технології.
8. Педагогіка співробітництва.
9. Технології активізації пізнавальної діяльності школярів.
10. Інтерактивні технології навчання.
11. Роль і місце ігрових технологій у сучасній початковій школі.
12. Тренінгові технології.
13. Технології інтенсифікації навчання на основі схемних та знакових моделей навчального матеріалу.
14. Технологія програмованого навчання.
15. Роль і місце технології рівневої диференціації у сучасній початковій школі.
16. Технології різних видів самостійної роботи учнів.
17. Технологія кооперативного навчання.
18. Метод проектів в контексті сучасної освіти.
19. Інформаційно-комунікативні освітні технології.
20. Використання гуманно особистісної технології Ш. А. Амонашвілі у сучасній початковій школі.
21. Технології використання засобів ІКТ у предметному навчанні.
22. Технології використання Інтернету у навчально-виховному процесі.
23. Технології інтеграції в освіті.
24. Технологія продуктивного навчання.
25. Природовідповідні технології навчання.
26. Технології саморозвитку особистості.
27. Технології організації самовиховання особистості.
28. Технології дистанційного навчання.
29. Технології проблемного навчання.
30. Педагогічні технології на основі особистісної орієнтації педагогічного процесу.
31. Технології виховної роботи з колективом класу.
32. Наукові основи педагогічних технологій.
33. Технології виховання і навчання дітей з особливими потребами.

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна	Заочна
	РОЗДІЛ I. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА НАУКОВІ ОСНОВИ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ		
1.	Опрацювати літературу відповідно теми семінарського заняття.	3	4
2.	Простежити еволюцію поняття «педагогічна технологія».	3	5
3.	Визначити сутність особистісно-орієнтованого підходу в освіті.	4	5
4.	Ознайомитися з історичними аспектами розвитку особистісно-орієнтованого підходу в освіті.	4	5
5.	Скласти порівняльну таблицю традиційної та інноваційної особистісно-орієнтованої системи навчання.	4	5
6.	Охарактеризувати системні інноваційні педагогічні технології.	5	5
7.	Порівняльна характеристика традиційної, особистісно-орієнтованої систем освіти, НУШ.	5	5
8.	Охарактеризувати системні інноваційні педагогічні технології.	5	5
	РОЗДІЛ II. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ		
9.	Антиінноваційні бар'єри у професійній діяльності педагога.	5	7
10.	Провести фрагмент уроку використанням ЧПКМ.	7	8
11.	Розробити фрагмент уроку з використанням ТРВЗ.	7	8
12.	Провести діагностику творчого ставлення учнів до навчальної діяльності.	5	7
13.	Підготувати виступ на тему: «Педагогічні умови використання проблемного навчання у початковій школі»	5	7
14.	Підготувати доповідь на тему «Педагогічні умови використання групових технологій у початковій школі»	5	6
15.	Розкрити інтерактивні форм виховних технологій.	5	6
16.	Проаналізувати методи і прийоми педагогічного впливу.	4	6
17.	Розглянути педагогічні технології на основі особистісної орієнтації педагогічного процесу.	6	6
18.	Проаналізувати педагогічні технології індивідуального і групового навчання.	5	6
19.	Розкрити модель розвиваючого навчання.	5	6
20.	Пояснити значення експерименту в інноваційній педагогічній діяльності.	5	6
	Всього	100	116

2.5. Питання до модульних контрольних робіт, екзамену та теми курсових робіт

Питання до контрольної роботи (МКР I)

1. Стратегія формування та стратегія розвитку в педагогічній технології.
2. Структура педагогічної технології.
3. Особистісний підхід як важливий психолого-педагогічний принцип.
4. Вихідні положення побудови сучасної особистісно орієнтованої системи навчання.
5. Характеристика головних вимог до особистісно орієнтованої технології (за І.С.Якиманською).
6. Характеристика трьох рівнів індивідуалізації професійно-практичної підготовки майбутнього вчителя.
7. Взаємозв'язок та ієрархія понять «технологія» в педагогіці.
8. Класифікації педагогічних технологій, порівняльний аналіз.
9. Застосування інноваційних педагогічних технологій.
10. Поняття системності (комплексності) у виховних технологіях.
11. Порівняльна характеристика традиційної системи освіти та інноваційних особистісно орієнтованих систем навчання.
12. Розробка системних технологій виховання.
13. Психолого-педагогічна діагностика класним керівником школяра та учнівського колективу.
14. Програми діяльності класного керівника: мета, завдання, зміст.
15. Принципи побудови та розвитку шкільного самоврядування.
16. Плани виховної роботи класного керівника.
17. Алгоритм розвитку учнівського колективу, шляхи формування колективу.
18. Характеристика співпраці класного керівника з батьками.
19. Зміст виховання особистості учня в сучасній школі.
20. Система роботи школи з важковиховуваними учнями.
21. Діяльність сучасних дитячих та юнацьких організацій.
22. Базова культура особистості: сутність, пріоритетні напрями.
23. Культура життєвого самовизначення особистості.
24. Основні аспекти системи виховної роботи в школі.

Питання до тесту (МКР II)

БЛОК 1

1. Дитячий колектив – це:

- А) одна із форм первинного учнівського об'єднання з великою кількістю людей, що вимагає особливої уваги вихователя;
- Б) стале об'єднання дітей, яке має загальну суспільно значущу мету, спільну діяльність, спрямовану на реалізацію цієї мети;

В) об'єднання дітей для спільної трудової діяльності, проведення загальношкільних заходів.

2. Початковим моментом у формуванні естетичної культури школяра є:

А) естетичне сприйняття;

Б) естетичне почуття;

В) естетичне судження;

Г) естетичний смак.

3. Моральне виховання – це:

А) цілеспрямований процес організації та стимулювання різнобічної діяльності учнів, спрямований на оволодіння школярами моральною культурою;

Б) найголовніший компонент духовного життя людини, який характеризує її досягнення в оволодінні основами моралі;

В) сукупність принципів, вимог, норм, правил, які регулюють поведінку в усіх сферах їх життя.

4. Гра – це:

А) один із видів діяльності, значимість якого не в результаті, а в самому процесі;

Б) спосіб упорядкованої взаємної діяльності вчителя і учнів;

В) організація навчального процесу, за якої дітей за віком та рівнем підготовки об'єднують у класи.

5. Співробітництво – це:

А) спільна діяльність для досягнення загальних цілей;

Б) загальна керівна лінія, спрямована на досягнення кінцевої мети у якійсь діяльності;

В) участь дітей в управлінні й керівництві колективу.

6. Інновація педагогічна – це:

А) процес створення, поширення й використання нових засобів для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувались по іншому;

Б) перевірені суспільно-історичною практикою результати, відображені в свідомості у вигляді уявлень, фактів, суджень;

В) усвідомлення і розуміння суті процесу виховання.

7. Кооперативна форма навчальної діяльності учнів – це:

А) форма організації навчання у малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою;

Б) організація навчального процесу, за якої дітей за віком та рівнем підготовки об'єднують у класи;

В) участь дітей в управлінні й керівництві справами свого колективу.

8. Інтерактивне навчання – це:

А) спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність;

Б) форма організації навчання у малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою;

В) усвідомлення і розуміння суті процесу навчання.

9. Рушійні сили процесу виховання – це:

- А) протиріччя, що виникають між набутиим досвідом та можливостями і способами їх задоволення;
- Б) усунення в розвитку особистості наявних протиріч між культурою технічною і гуманітарною;
- В) позитивні моменти, що виникають у певний період.

10. Базисна культура особистості – це:

певна цілісність, що включає в себе мінімальне: оптимальну кількість властивостей, якостей, орієнтацій особистості, які дозволяють індивіду розвиватися в гармонії з суспільною культурою усвідомлення і розуміння суті процесу виховання}

11. Самоврядування дитяче – це:

- А) участь дітей в управлінні й керівництві справами свого колективу;
- Б) використання у виховній роботі з класом творчого потенціалу учнів;
- В) підготовка і проведення різноманітних форм роботи.

12. Педагогічно занедбані учні – це:

- А) фізично й психічно здорові школярі, які стали "важкими" через неправильне виховання чи відсутність його протягом тривалого часу;
- Б) діти, які скоюють правопорушення;
- В) підлітки, які скоїли кримінальні злочини.

БЛОК 2

1. Чи правильне твердження: І.С. Якиманська виокремлює чотири моделі особистісно орієнтованої педагогіки?:

2. Чи правильне твердження: система міжособистісних стосунків учнів в класі не впливає на згуртованість колективу?:

3. Чи правильне твердження: наявність в класному колективі неформальних груп не впливає на згуртованість класу?:

4. Чи правильне твердження: сюжетна гра – гра, в якій діти відтворюють сюжети із реального життя людей чи художньої літератури?:

5. Чи правильне твердження: показником результативного виховного процесу є рівень вихованості індивідуума, що знаходить вияв у єднанні його свідомості і дій при позитивній мотивації вчинків поведінки?:

6. Чи правильне твердження: автором методу паралельної дії є І.Іванов?:

7. Чи правильне твердження: рольова гра – гра в якій діти відтворюють сюжети із реального життя людей чи художньої літератури?:

8. Чи правильне твердження: особистісно орієнтована педагогічна ситуація – це така навчальна ситуація, опинившись в якій, дитина повинна шукати сенс, пристосовувати її до своїх інтересів, побудувати образ чи модель свого життя, вибрати творчий момент, дати критичну оцінку?:

9. Чи правильне твердження: педагогічна діагностика – система основних наукових досягнень, за зразком яких організовується дослідницька практика вчених в галузі освіти у визначений історичний період?:

10. Чи правильне твердження: зона ближнього розвитку – вирішення завдань, з якими дитина ще не зустрічалась, за умови фіксації вчителем механізму його вирішення та повернення дитині у вигляді здібностей?:

11. Чи правильне твердження, що особистісно орієнтоване навчання – це таке навчання, центром якого є особистість дитини, її самобутність, самоцінність, суб'єктний досвід кожного спочатку розкривається, а потім узгоджується зі змістом освіти?:

12. Чи правильне твердження, що сюжетна гра – групова гра, в якій діти беруть на себе соціальні ролі у спеціально створених умовах?:

13. Чи правильне твердження, що згуртуванню колективу сприяють: постановка перспективи, традиції, пред'явлення вимог, колективна творча діяльність, робота з активом, педагогічно доцільна позиція дорослих?:

14. Чи правильне твердження: суть проектної технології – стимулювання інтересу учнів до певних проблем, які передбачають володіння визначного сумою знань, показ практичного застосування надбаних знань?:

БЛОК 3

1. Виділіть з перерахованих елементи структури виховання особистості (відповідей кілька):

- 1) самовиховання;
- 2) цілеспрямоване;
- 3) перевиховання;
- 4) працездатність;
- 5) ставлення до навчання;
- 6) особливості мислення.

2. Виділіть з перерахованих стадії виховного процесу, що сприяють формуванню відповідної поведінки школяра (відповідей кілька):

- 1) оволодіння нормами і правилами поведінки;
- 2) формування переконань;
- 3) формування почуттів учня;
- 4) вироблення умінь і навичок у поведінці;
- 5) самовиховання особистості учня;
- 6) уміння раціонально планувати діяльність;
- 7) усвідомлення необхідності навчальної діяльності;
- 8) визначення пізнавальних інтересів;
- 9) діагностика потреб;
- 10) вивчення особливостей мислення.

3. Виділіть з перерахованих основні фактори, що визначають місце дитини в колективі (відповідей кілька):

- 1) моральні, вольові, інтелектуальні якості;
- 2) фізична сила;
- 3) зовнішній вигляд;
- 4) контактність;
- 5) стать учня;

- 6) самостійність;
- 7) дисциплінованість;
- 8) вік.

4. Виділіть з перерахованого визначення, що характеризують сутність особистісного підходу у освіті (відповідей кілька):

- 1) сукупність вихідних теоретичних положень про особистість та практичних методичних засобів, що сприяють її цілісному розумінню, вивченню та гармонічному розвитку;
- 2) методологічний інструментарій, розробка якого має спиратися на психолого-педагогічні закономірності будови, функціонування та розвитку особистості;
- 3) система дій з планування, забезпечення і оцінювання всього процесу навчання;
- 4) сукупність методів і засобів для реалізації визначеного змісту навчання.

5. Виділіть з перерахованих головні завдання особистісно орієнтованого навчання (відповідей кілька):

- 1) розвинути індивідуальні пізнавальні здібності кожної дитини;
- 2) максимально виявити, ініціювати, використати індивідуальний досвід дитини;
- 3) допомогти особистості пізнати себе, самовизначитись та самореалізуватись;
- 4) сформувати в особистості культуру життєдіяльності, яка дає можливість продуктивно будувати своє життя;
- 5) прищепити школярам навички, звички моральних дій;
- 6) закріпити позитивні риси характеру учня;
- 7) забезпечити зовнішній прояв у практичній діяльності духовного напрямку, особистих установ;
- 8) усвідомити навчальну задачу або самостійно її поставити.

6. Виділіть з перерахованих провідні положення, що характеризують сутність педагогічної теорії М.Монтесорі (відповідей кілька):

- 1) виховання повільно бути вільним;
- 2) виховання повинно бути індивідуальним;
- 3) виховання повинно спиратися на дані спостережень за дитиною;
- 4) виховання повинно будуватися на знаннях про сім'ю дитини;
- 5) виховання визначається положенням дитини в колективі;
- 6) виховання полягає у формуючому впливі на дитину.

7. Виділіть з перерахованих чинники, які впливають на класифікацію дитячих, юнацьких громадських організацій (відповідей кілька):

- 1) зміст діяльності;
- 2) час існування;
- 3) форма управління;
- 4) віковий склад;
- 5) кількісний склад;
- 6) виборність органів.

8. Виділіть з перерахованих педагогічні умови ефективності виховання в сім'ї (відповідей кілька):

- 1) знання батьками своїх дітей;
- 2) особистий приклад батьків;
- 3) спільна діяльність, розумне спілкування;
- 4) педагогічна культура батьків;
- 5) безсистемність виховних впливів;
- 6) авторитаризм батьків по відношенню до дітей;
- 7) система заборон як основа виховання;
- 8) зниження виховної активності батьків в міру дорослішання дітей.

9. Виділіть з перерахованих мету вальдорфської школи (відповідей кілька):

- 1) упродовж тривалого часу розвивати здібності, а не збирати знання
- 2) допомогти дитині в її духовно-душевному самовизначенні
- 3) визначити індивідуальну зону найближчого розвитку дитини
- 4) поєднати індивідуальну і групову форми організації навчальної діяльності;

10. Виділіть з перерахованих якості, що характеризують демократичний стиль спілкування батьків і дітей (відповідей кілька):{

- 1) мотивація дій;
- 2) повага гідності;
- 3) сприяння ініціативі;
- 4) терпимість;
- 5) суворість;
- 6) вимога безвідмовного підпорядкування.

11. Виділіть з перерахованих якості, що характеризують авторитарний стиль спілкування батьків і дітей (відповідей кілька):

- 1) суворість;
- 2) погрозливий тон;
- 3) вимога безвідмовного підпорядкування;
- 4) всепрощення;
- 5) повага гідності;
- 6) сприянні ініціативі.

12. Виділіть з перерахованих якості, що характеризують ліберальний стиль спілкування батьків і дітей (відповідей кілька):

- 1) терпимість;
- 2) всепрощення;
- 3) демонстрація любові до дітей;
- 4) погрозливий тон;
- 5) мотивація дій і вчинків;
- 6) сприяння ініціативі.

13. Виділіть з перерахованих основні критерії технологічності педагогічної технології (відповідей кілька):

- 1) системність;
- 2) ефективність;
- 3) керованість;

- 4) відтворюваність;
- 5) індивідуальність;
- 6) складність;
- 7) пасивність;
- 8) національність.

14. Виділіть з перерахованих основні елементи структури уроку інтерактивних технологій (відповідей кілька):

- 1) мотивація;
- 2) оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів;
- 3) надання необхідної інформації;
- 4) інтерактивна вправа – центральна частина заняття;
- 5) підбиття підсумків, оцінювання результатів уроку;
- 6) рольова гра;
- 7) сюжетна гра;
- 8) робота з активом;
- 9) корекція соціального досвіду;
- 10) колективна підготовка, колективне планування, колективне обговорення.

15. Виділіть з перерахованих моделі кооперативного навчання за інтерактивними технологіями (відповідей кілька):

- 1) два-чотири-всі разом;
- 2) карусель;
- 3) робота в малих групах;
- 4) акваріум;
- 5) мозковий штурм;
- 6) вирішення проблем;
- 7) мікрофон;
- 8) ажурна пилка.

16. Виділіть з перерахованих технології ситуативного моделювання (відповідей кілька):

- 1) симуляції або імітаційні ігри;
- 2) спрощене судове слухання;
- 3) громадські слухання;
- 4) розігрування ситуацій за ролями;
- 5) дебати;
- 6) метод прес;
- 7) ажурна пилка;
- 8) дерево рішень.

17. Виділіть з перерахованих найбільш масові дитячі сучасні організації (відповідей кілька):

- 1) Спілка піонерів України;
- 2) «Пласт»;
- 3) «Чайка»;
- 4) «Берегиня».

18. Виділіть з перерахованого види колективних творчих справ (відповідей кілька):

- 1) пізнавальні;
- 2) трудові;
- 3) художні;
- 4) спортивні;
- 5) організаційні;
- 6) диспут;
- 7) дискусія;
- 8) прес-конференція;
- 9) вечір веселих задач;
- 10) бесіда.

19. Виділіть з перерахованого форми колективних творчих справ (відповідей кілька):

- 1) захист проектів;
- 2) вечір-подорож;
- 3) аукціон;
- 4) турнір знавців;
- 5) пізнавальні;
- 6) художні;
- 7) організаційні;
- 8) спортивні.

20. Виділіть з перерахованого основні функції діяльності класного керівника (відповідей кілька):

- 1) діагностична;
- 2) організаторська;
- 3) координаційна;
- 4) виховна;
- 5) стимулююча;
- 6) навчальна;
- 7) етична;
- 8) правова;
- 9) фізична;
- 10) трудова.

21. Виділіть з перерахованих найважливіші методи вивчення вихованців (відповідей кілька):

- 1) індивідуальні й групові діагностичні бесіди;
- 2) вивчення результатів діяльності учнів;
- 3) експеримент, спостереження;
- 4) тестування, анкетування;
рейтинг і метод експертних оцінок;
- 5) розподіл доручень;
- 6) розвиток традицій;
- 7) пред'явлення вимог;
- 8) розвиток здібностей;
- 9) розвиток активу.

22. Виділіть з перерахованих плани виховної роботи (відповідей кілька):

- 1) перспективний;
- 2) оперативний;
- 3) календарний;
- 4) план виховного заходу;
- 5) цільовий;
- 6) змістовий;
- 7) операційно-діяльнісний;
- 8) контрольнo-регульований.

23. Виділіть з перерахованого психологічні аспекти створення виховних технологій (відповідей кілька):

- 1) сприймання інформації про правила поведінки;
- 2) узагальнення одержаної інформації конкретним учнем;
- 3) осмислення та розуміння одержаної інформації про правила поведінки;
- 4) закріплення знань про норми, та правила поведінки, використання їх у практичній діяльності;
- 5) створення проекту виховної діяльності;
- 6) моделювання різних ситуацій;
- 7) взаємозв'язок навчальної та виховної діяльності;
- 8) управління навчально-виховною діяльністю.

24. Виділіть з перерахованого педагогічні аспекти створення виховних технологій (відповідей кілька):

- 1) мета та завдання виховання;
- 2) зміст виховання особистості учня;
- 3) методи, прийоми та засоби виховання особистості школяра;
- 4) форми організації виховного процесу;
- 5) критерії вихованості особистості учня;
- 6) мотивація пізнавальної діяльності;
- 7) предметно-орієнтована позиція вчителя;
- 8) навчально-пізнавальні завдання діяльності;
- 9) інтенсифікація педагогічного процесу;
- 10) оптимізація педагогічного процесу.

25. Виділіть з перерахованого етапи колективної творчої справи (відповідей кілька):

- 1) попередня підготовка вчителя;
- 2) колективне планування;
- 3) колективна підготовка;
- 4) колективне проведення;
- 5) колективний аналіз, післядія;
- 6) робота з активом;
- 7) створення традицій;
- 8) паралельна дія;
- 9) діагностика стану моральної вихованості;
- 10) вивчення документації.

26. Виділіть з перерахованого шляхи формування дитячого колективу (відповідей кілька):

- 1) пред'явлення вимог;
- 2) суспільна діяльність;
- 3) постановка перспектив;
- 4) робота з активом;
- 5) створення традицій, паралельна дія;
- 6) дисциплінарні заходи;
- 7) діагностика навчальних здібностей учнів;
- 8) індивідуальна робота з батьками;
- 9) створення умов для засвоєння навчального матеріалу;
- 10) створення умов.

27. Виділіть з перерахованого основні ролі класного керівника по відношенню до вихованців (відповідей кілька):

- 1) «моральний наставник»;
- 2) «контролер»;
- 3) «провідник по країні знань»;
- 4) «носії культури»;
- 5) «організатор навчального процесу»;
- 6) «громадський діяч»;
- 7) «суддя»;
- 8) «інструктор».

28. Виділіть з перерахованих основні напрями діяльності класного керівника (відповідей кілька):

- 1) робота з вихованцями;
- 2) співпраця з вчителями-предметниками;
- 3) співпраця з батьками;
- 4) співпраця з дитячими та юнацькими громадськими організаціями, позашкільними установами;
- 5) складання розкладу занять;
- 6) запровадження інноваційних технологій навчання;
- 7) моделювання життєвих ситуацій на уроці;
- 8) використання інтерактивного навчання.

29. Виділіть з перерахованих основні соціально-психологічні фактори, що впливають на формування особистості важковиховуваного школяра(відповідей кілька):

- 1) джерела педагогічної занедбаності тих моральних відносин, які склалися в сім'ї;
- 2) ставлення важковиховуваного до навчання, індивідуальних занять;
- 3) низька громадська активність і несприятливе, конфліктне становище в колективі класу, школи;
- 4) вплив негативного макросередовища;
- 5) брак можливостей виявити свої нахили в діяльності;
- 6) стан здоров'я;
- 7) недоліки в викладанні предметів;

- 8) відсутність певних навчальних навичок;
- 9) відсутність мотивації до саморозвитку;
- 10) відсутність гуртків, секцій в школі.

30. Виділіть з перерахованих фактори основних причин відхилень у поведінці (відповідей кілька):

- 1) втрата інтересу до школи;
- 2) надзвичайно ускладнена життєва ситуація;
- 3) несприятливе мікросоціальне середовище;
- 4) паталогії мозку;
- 5) труднощі адаптації до шкільного життя;
- 6) відсутність мотивації до трудової діяльності;
- 7) середня працездатність;
- 8) бездіяльність громадських організацій;
- 9) фізичні вади;
- 10) відсутність гуртків, секцій в школі.

31. Виділіть з перерахованих головні причини появи важковиховуваних дітей (відповідей кілька):

- 1) відсутність наступності в діяльності дитячого садка чи батьків, що виховують дитину вдома, й початкової ланки школи;
- 2) відсутність ранньої психолого-педагогічної діагностики, відхилень у поведінці;
- 3) несвоєчасне виявлення в дитини як позитивних так і негативних якостей;
- 4) відсутність захисту й допомоги дитині в процесі її розвитку;
- 5) відсутність мотивації навчальної діяльності;
- 6) відсутність мотивації участі в суспільно-корисній праці;
- 7) відсутність громадських доручень;
- 8) відсутність мотивації участі в ігровій діяльності.

32. Виділіть з перерахованих цільові програми діяльності класного керівника (відповідей кілька):{

- 1) «Спілкування»;
- 2) «Здоров'я»;
- 3) «Дозвілля»;
- 4) «Навчання»;
- 5) «Спосіб життя»;
- 6) «Оберіг»;
- 7) «Червина калина»;
- 8) «Родина»;
- 9) «Батьківщина»;
- 10) «Мій край».

БЛОК 4

1. Вкажіть відповідність між поняттям та його визначенням:

- 1) вечір веселих завдань -> декілька пізнавальних ігор-оглядів, які переходять одна в одну і становлять своєрідну ігрову сюїту, учасники якої об'єднані в

невеликі команди, виконують творчі завдання і по черзі виступають зі своїми рішеннями-експромтами;

2) естафета улюблених занять -> справа-огляд, під час якої кожний з членів колективу по черзі знайомить інших зі своїм улюбленим заняттям, показує чого він досяг, відповідає на питання, дає поради;

3) збори – диспут -> пізнавальна справа, мета якої поставити перед учасниками життєво важливе, складне, спірне питання, виявити і зіставити різні думки; колективний пошук рішення.

2. Вкажіть відповідність між поняттям та його визначенням:

1) турнір ввічливих -> творча справа, що має на меті розвиток у школярів навичок культури поведінки. Учасники діляться на команди, отримуючи ситуації для обговорення та демонстрації;

2) школа етикету -> творча справа, яка передбачає імітацію ситуацій спілкування, розвиває спостережливість, оцінку та самооцінку учнів у ставленні до норм культури поведінки та спілкування молоді в різних ситуаціях, формує навички дотримання норм, згуртовує колектив;

3) етичний театр -> творча справа, що призначена розвивати моральні почуття учнів, їхнє етичне мислення, сприяти накопиченню етичних уявлень. Передбачає постановку спектаклів, п'єс, в яких зображені складні життєві ситуації, поведінка людей;

3. У правому стовпчику перераховано технології, в правому їх авторів. Покажіть відповідність між технологією і автором: {

1) вальдорфська педагогіка -> Штейнер;

2) технологія саморозвитку -> Монтессорі;

3) технологія колективного творчого виховання -> Іванов;

4) технологія розвивального навчання -> Ельконін-Давидов.

4. Вкажіть відповідність між поняттям та його визначенням: {

1) профінформація -> ознайомлення з різними професіями;

2) профконсультація -> допомога у виборі сфери діяльності;

3) профвибір -> рішення про вибір професії;

4) профосвіта -> вивчення основ наук, економічна, трудова підготовка.

5. Вкажіть відповідність між поняттям та його визначенням:

1) глобальна мета виховання -> держзамовлення: модель особистості випускника школи;

2) стратегічна мета виховання -> мета кожного річного циклу виховання;

3) тактична мета виховання -> мета кожного циклу виховання;

4) процедура -> мета виконання операцій та дій на кожному етапі циклу виховання.

6. Зліва у стовпчику сформульовані етапи розвитку колективу за О.М. Лутошкіним, справа – якісна характеристика кожного з них. Покажіть відповідність поняття його визначенню:

1) «піщаний розсип» -> група існує формально. Немає загальних інтересів, загальних справ. Відсутній твердий, авторитетний центр;

2) «м'яка глина» -> в групі помітні перші зусилля сполучення колективу. Наявні формальна дисципліна і вимоги старших. Стосунки в колективі різні;

- 3) «мигаючий маяк» -> в групі переважає бажання спільної праці, взаємодопомоги. Виділяється актив. Ініціатива проявляється недостатньо;
- 4) «рожеві вітрила» -> товариська участь і зацікавленість справами один одного поєднується із взаємною вимогливістю. В основному група згуртована;
- 5) «палаючий факел» -> тісна дружба, відмінне взаєморозуміння, ділове співробітництво. Робота на користь людям.

7. Вкажіть відповідність між поняттям та його визначенням:

- 1) турнір знавців -> пізнавальна справа-огляд, проводиться декількома колективами, кожний з яких по черзі організує творче змагання (свій тур) між іншими учасниками;
- 2) турнір-вікторина -> пізнавальна справа-огляд, в якій беруть участь декілька команд, і кожна команда колективно готує запитання і відповіді за обраною темою або за декількома темами;
- 3) прес-конференція -> пізнавальна справа-огляд, що організовується у формі рольової гри-бесіди членів певної делегації з представниками мас-медіа;

8. Вкажіть відповідність між поняттям та його визначенням:

- 1) вечір розгаданих і нерозгаданих таємниць -> творча гра, що дозволяє обмінюватися знаннями, думками, здогадками, вчить ставити питання, доводити і спростовувати, вести колективний пошук істини, спираючись на відомості, отримані з різних джерел;
- 2) захист проектів -> творча справа, під час якої кожна група учасників демонструє підготовлений нею проект, відповідають на питання, захищають і обґрунтовують свої пропозиції;
- 3) захист професії -> творча справа, під час якої мікро група захищає вибрану професію, показує її історію, можливості, шляхи оволодіння нею.

Питання до екзамену:

1. Особистість дитини як об'єкт і суб'єкт в освітніх технологіях.
2. Історичні аспекти педагогічної технології.
3. Теоретичні аспекти педагогічної технології.
4. Сутність і особливості педагогічної технології.
5. Сучасні класифікації педагогічних технологій.
6. Головні ознаки педагогічної технології.
7. Особистісно-орієнтований підхід в освіті та історичні аспекти розвитку.
8. Сутність, мета і завдання особистісно-орієнтованого навчання.
9. Порівняльна характеристика традиційної системи освіти та інноваційних особистісно-орієнтованих систем навчання.
10. Педагогіка співробітництва як втілення нового педагогічного мислення, джерело прогресивних ідей сучасних педагогічних технологій.
11. Індивідуальність вчителя та педагогічні технології.

12. Антиінноваційні бар'єри у професійній діяльності педагога та шляхи їх подолання.
13. Готовність вчителя до впровадження сучасних педагогічних технологій в практику навчально-виховної діяльності учнів, її структура та умови формування.
14. Педагогічні технології на основі особистісної орієнтації педагогічного процесу.
15. Технологія саморозвитку («Будинок вільної дитини» Марії Монтесорі).
16. Вальдорфська педагогіка (антропософські школи Р.Штейнера), її концептуальні засади та особливості змісту.
17. «Школа успіху і радості» Селестена Френе.
18. Педагогічна технологія «Створення ситуації успіху» (за А.С.Белкіним).
19. «Школа для життя, через життя» Ж.-О.Декролі.
20. Концептуальні засади педагогічної технології «Школи діалогу культур» В.Біблера, особливості її змісту.
21. Технології розвивального навчання. Особливості технології розвивального навчання Л.Занкова.
22. Характеристика технології особистісно-розвивального навчання Ельконіна-Давидова.
23. Особливості змісту технології «Йена-план-школа» П.Петерсена.
24. Педагогічні технології активізації та інтенсифікації діяльності учнів.
25. Проектна технологія: мета, особливості, зміст технології. Види проектів.
26. Технологія організації групової навчальної діяльності школярів.
27. Технологія навчання як дослідження. Мета і завдання дослідницької технології, її зміст.
28. Модульно-розвивальна технологія навчання, її мета, завдання та концептуальні засади.
29. Технологія колективного творчого виховання (за І.П.Івановим).
30. ТРВЗ, можливості її застосування в початковій школі. Аналіз досвіду роботи вчителів за технологією ТРВЗ.
31. Поняття педагогічної технології.
32. Основні якості сучасних педагогічних технологій.
33. Наукові основи педагогічних технологій.
34. Класифікація педагогічних технологій.
35. Структура якостей особистості.
36. Механізми опанування знаннями, уміннями, навичками.
37. Характеристика сфери естетичних і моральних якостей особистості.
38. Особистість як змістовне узагальнення вищого рівня
39. Визначення провідних сфер особистості.
40. Способи розумових дій.
41. Саморегулюючі механізми особистості.
42. Ознаки традиційної системи навчання.
43. Педагогіка співробітництва.

44. Гуманно особистісна технологія Ш.А.Амонашвілі.
45. Педагогічна система Є. А. Ілліна.
46. Особливості проблемного навчання.
47. Технології комунікативного навчання іншомовній культурі (Є.І.Пасов).
48. Характеристика ігрових технологій.
49. Особливості проблемного навчання.
50. Технології комунікативного навчання іншомовній культурі (Є.І.Пасов).
51. Технології інтенсифікації навчання на основі схемних і знакових моделей навчального матеріалу (В.Ф.Шаталов).
52. Педагогічна технологія С.М.Лисенкової.
53. Технологія рівневої диференціації.
54. Технологія диференційованого навчання на основі за інтересами дітей (І.Н.Закатов).
55. Технологія індивідуального навчання.
56. Технологія програмованого навчання.
57. Колективний спосіб навчання.
58. Групові технології навчання.
59. «Екологія і діалектика» (Л.В.Тарасов).
60. Школа «Діалог культур» (В.С.Біблер, С.Ю.Курганов).
61. Укрупнення дидактичних одиниць (П. М. Ерднієв).
62. Реалізація теорії поетапного формування розумових дій (М.Б.Волович).
63. Вальдорфська педагогіка (Р.Штейнер).
64. Технологія вільної праці (С.Френе).
65. Технологія саморозвитку (М.Монтесорі).
66. Технологія повного засвоєння (за матеріалами М.В. Кларіна).
67. Технологія педагогічного процесу за С.Д.Шевченко.
68. Технологія концентрованого навчання.
69. Технологія евристичного навчання.
70. Загальні основи технології розвивального навчання.
71. Система розвивального навчання Л.В.Занкова.
72. Технологія розвивального навчання Д.В.Єльконіна-В.В.Давидова.
73. Системи розвивального навчання (І. П. Волков, Г. С. Альтшуллер, И. П. Иванов).
74. Технології саморозвивального навчання (Г.К. Селевко).
75. Технологія раннього і інтенсивного навчання грамоті (М.О.Зайцев).
76. Технологія удосконалення загально навчальних умінь в початковій школі (В.Н.Зайцев).
77. Технології навчання математиці на основі розв'язання задач (Р.Г.Хазанкін).
78. Педагогічні технології на основі системи ефективних уроків (А.А.Окунєв).
79. Сутність інноваційної педагогічної діяльності.
80. Значення експерименту в інноваційній педагогічній діяльності.
81. Готовність до інноваційної діяльності як важлива професійна якість педагога.
82. Управління інноваційною педагогічною діяльністю.

2.6. Критерії оцінювання

Критерії формувального оцінювання

5 балів – студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів-доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; вміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї; самостійно виконує науково-дослідну роботу; логічно і творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі.

4 бали – студент володіє глибокими і міцними знаннями, здатний використовувати їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та протиріччя процесів; робить аргументовані висновки; критично оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела та матеріали; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності; вирішує творчі завдання; відрізняє упереджену інформацію від об'єктивної; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну.

3 бали – знання студента є достатньо повними, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює події з точки зору смислового взаємозв'язку, уміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежності між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими неточностями. Студент здатен на рецензію відповіді іншого студента; здатен опрацювати матеріал самостійно.

2 бали – студент виявляє недостатні знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, процеси, явища і робити певні висновки; відповідь містить часткові помилки, недостатньо осмислена; самостійно відтворює більшу частину навчального матеріалу; відповідає за планом, висловлює власну думку щодо теми, вміє застосовувати знання при розв'язуванні задач за зразком; користується додатковими джерелами.

Підсумкова оцінка курсу буде обчислюватися з використанням таких складових:

Ба-ли	Результат навчання, що оцінюється
45	<p>1.Зробити порівняльний аналіз традиційного і особистісного підходу по запровадженню педагогічних технологій в освітньому процесі-2б.</p> <p>2.Інтерактивні технології в початковій школі-20б.</p> <p>*Участь у дискусії: Проблема інтерактивних технологій навчання та їх застосування вчителями початкових класів у навчальному процесі початкової школи з точки зору «вчителів», «батьків», «адміністрації», «учнів», «психологів», «науковців». «ЗА» і «ПРОТИ»-3б.</p>

***Карусель інновацій.** Обґрунтувати використання інтерактивних технологій для досягнення очікуваних результатів навчальної діяльності на уроках в початковій школі: технологія «кластера» на уроках літературного читання; квестова технологія; метод проєктів; технологія ЧПКМ (читання і письмо для розвитку критичного мислення); технологія кейсів (case-study); використання ТРВЗ-3б.

***Презентація** конспектів інтегрованого навчального дня з використанням інноваційних методів та прийомів роботи-2б.

*Розробити рекомендації «Як створити і провести квест-урок»-2б.

*Опрацювати статтю «Інтегровані уроки : від теорії до практики»: <https://naurok.com.ua/post/integrovani-uroki-vid-teori-do-praktiki>-2б.

*Пройти вебінар «STEM у школі: методичні рекомендації щодо впровадження на уроках»: <https://naurok.com.ua/webinar/stem-u-shkoli-metodichni-rekomendaci-schodo-vprovadzhennya-na-urokah>-5б.

*Ознайомившись з відео-матеріалом «Шість капелюхів: прийом-гра для розвитку критичного мислення»: <https://naurok.com.ua/post/shist-kapelyuhiv-priyom-gra-dlya-rozvitku-kritichnogo-mislennya>, провести фрагмент уроку (вихідні дані на вибір студента)-3б.

3. Системні педагогічні технології-8б.

Підготувати (на свій вибір) доповідь та презентацію:

Педагогічні технології на основі ефективності управління і організації навчального процесу.

Педагогічні технології на основі дидактичного удосконалення та реконструювання матеріалу.

Технології розвивального навчання. Система технології саморозвивального навчання.

Здоров'язберезувальні освітні технології.

Технології запобігання й подолання конфліктів.

Педагогічні технології на основі активізації і інтенсифікації діяльності учнів-4б.

4. Авторські педагогічні технології –5б.

Захист моделей авторських педагогічних технологій

*«Роль і місце технології укрупнення дидактичних одиниць (П.М.Ерднієв) у сучасній початковій школі».

«Організація навчального процесу відповідно до реалізації теорії поетапного формування розумових дій (М.Б.Волович)». *Продовжіть список(до10авторів).*

5. Передумови готовності вчителя до впровадження педагогічних технологій-10б.

***Груповий проєкт.** Тренінг: Рефлексія. Педагогічна рефлексія. Комунікативна, кооперативна рефлексія. Рефлексивне слухання-5б.

*Організувати «круглий стіл» для обговорення проблеми: Професійні і особистісні якості, якими повинні володіти вчителі початкових класів, що працюють із застосуванням інтерактивних технологій навчання-3б.

	<p>*Опрацювати літературу з питань самоосвіти вчителя А.Я.Айзенберга, Г.І.Вергелеса, І.Р.Калмикова, А.А.Колесникова, Л.М.Мітіна, С.Лебедева, Т.М.Левашової, М.М.Лобанова, Л.М.Логутенко, В.Д.Луганського, Б.І.Любімова-2б.</p>
5	<p>КР (к.р.) Критерії оцінювання: повнота висвітлення змісту питання, оперування педагогічними термінами, ключовими поняттями, аргументація відповіді; логічне, послідовне викладення думок, узагальнення, підбиття підсумків; дотримання норм культури писемного мовлення, наукового стилю викладу думок.</p>
5	<p>Самостійна робота 5–4 –В повному обсязі розкрито теоретичне і практичне значення, 4-3 – Самостійна робота має позитивні якості, але в ній допущені наукові, стилістичні, орфографічні й пунктуаційні помилки, 2-1 – Теми не розкриті, поверхово проаналізовано фактичний матеріал.</p>
10	<p>ІНДЗ (навчальний проєкт)</p> <p>2б. – Обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань та визначення методів дослідження.</p> <p>3б. – Презентування результатів.</p> <p>4б. – Критичний аналіз суті та змісту першоджерел. Виклад фактів, ідей, результатів досліджень в логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання.</p> <p>4б. – Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв’язання проблеми, визначення перспектив дослідження.</p> <p>2б. – Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (вступ, основна частина, висновки, додатки список використаних джерел).</p>
5	<p>Тест</p> <p>10– Правильно вирішив усі тестові завдання.</p> <p>8– Правильно вирішив більшість тестових завдань.</p> <p>6– Правильно вирішив половину тестових завдань.</p> <p>4– Правильно вирішив меншість тестових завдань.</p> <p>2–Правильно вирішив окремі тестові завдання.</p> <p>0 –Не вирішив жодного тестового завдання.</p>
30	<p>Екзамен (письмовий або усний)</p> <p>23-30 балів – виставляється, якщо студент точно і повно розкриває зміст питань білета. Чітко і логічно відповіє на поставлені екзаменаторами запитання, вільно володіє науковою термінологією, наводить приклади з власної практики, демонструє бачення</p>

практичного застосування вивченого матеріалу під час роботи з молодшими школярами. Творчо вирішує практичні завдання. Вільно володіє нормативною, сучасною мовою.

19-22 балів – ставиться у випадку, коли під час відповіді студент допускає деякі неточності чи залишилась нерозкритою частина білета (до 15%) за умови, що принципові моменти було розкрито правильно. Незначні помилки усуваються самим студентом, коли на помилки вказує екзаменатор. Студент наводить приклади з власної практики, частково демонструє бачення практичного застосування вивченого матеріалу під час роботи з молодшими школярами. Вірно вирішує практичне завдання. Вільно володіє нормативною, сучасною мовою.

12-18 балів – достатньо володіє понятійним апаратом навчальної дисципліни. Уміння й навички студента дозволяють викласти матеріал досить логічно й послідовно, практичне завдання вирішує за зразком, узагальнення робить з допомогою викладача. Під час відповіді допускає серйозні помилки. Мовою володіє, але робить незначні помилки.

6-11 балів – виставляється, якщо відповідь нечітка з порушеною логікою викладу матеріалу й містить суттєві неточності. 30-50% змісту білета залишається нерозкритими. Відповідь репродуктивна, без узагальнень, не аргументована прикладами. На додаткові запитання екзаменатора відповідає в межах 45-50%. Мовою володіє, але робить багато незначних помилок.

0-5 балів – виставляється, якщо відповідь студента фрагментарна. Студент не засвоїв матеріал у межах програми навчальної дисципліни (менше 50%), не дає конкретної відповіді на питання білету, не наводить прикладів. На додаткові та навідні запитання екзаменатора майже завжди не знає правильної відповіді. Мова зі значними помилками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна:

1.Ващенко О. М. Формування в майбутніх учителів компетентності використання здоров'язбережувальних освітніх технологій у навчально-виховному процесі початкової школи. URL: elibrary.kubg.edu.ua/5154/1/Ващенко%20О.М.%20Формування%20в%20майбутніх%20вчителів.pdf

2.Державний стандарт початкової освіти: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87.
URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>

3.Дубровський В.Л., Дубровська Л.О., Долматова М.П.,Єрмак К.В. Місце і роль дидактичних ігор у системі навчання молодших школярів. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічна науки»* (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є.І.Коваленко. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя. 2017. №2. С. 96 – 100.

4.Дубровська Л.О., Дубровський В.Л., Долматова М.П.,Висовень А. Технологія інтерактивного уроку в початковій школі. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічна науки»* (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є.І.Коваленко. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя. Ніжин. 2017. №2. С. 91 -96.

5.Дубровська Л.О., Дубровський В.Л., Коваль Т.В. Теоретичні аспекти проблеми інтеграції змісту навчання в початковій школі. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічна науки»* (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є.І.Коваленко. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя. 2019. №3. С.16 -23.

6.Дубровська Л.О., Самойленко О.В. Дубровський В.Л., Педагогічні особливості використання нетрадиційних уроків у початковій школі. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічна науки»* (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є.І.Коваленко. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя. 2019. №4. С.45-51.

7.Дубровська Л. О., Дешко О. О. Педагогічні умови розвитку пізнавальної активності у молодших школярів на уроках «Я досліджую світ». *Наукові записки. Серія “Психолого – педагогічні науки”* (Ніжинський

державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. В.В.Бурназової. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя. 2021. С.52-59.

8.Дубровська Л.О.,Дубровський В.Л., Гордієнко Т.В. Формування громадянських компетентностей молодших школярів на інтегрованих уроках математики *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* /редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 42. Том 1. с.280-285

9.Дубровська Л.О., Дубровський В.Л. Використання ЛЕГО –технологій на уроках математики в початковій школі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2021. № 81.с.67-73.

10.Дубровський В.Л. Дубровська Л.О. Електронні освітні ресурси як засіб формування інформаційної компетентності учнів початкової школи на уроках математики. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Запоріжжя : КПУ, 2021. Вип. 77. Т. 1. с.71-77. Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща)

11.Каменєва Н. С. Колектив учнів початкової школи як проблема сучасної педагогічної практики. URL: <http://intkonf.org/kameneva-ns-kolektiv-uchniv-pochatkovoyi-shkoli-yak-problema-suchasnoyi-pedagogichnoyi-praktiki/>

12.Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). URL: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontsepsiya_vprovadzheniya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/

13.Ломберг М. В. Формування в учнів початкової школи уміння вчитися як ключової компетентності: дис. ... канд. пед.наук: 13.00.09 / Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2017. 280 с.

14.Медіаграмотність та критичне мислення в початковій школі: посібник для вчителя / Бакка Т. та ін. / за редакцією Волошенюк О., Дегтярьової Г., Іванова В. Київ: ЦВП, АУП, 2017.197 с.

15.Наволокова Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій (перевидання). Харків: Вид. група «Основа». 2018. 194 с. (Серія «Золота педагогічна скарбниця»).

16.Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / заг. ред. М. Грищенко. URL:<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>

17.Н.Білоусова, Т.Гордієнко, Л.Дубровська, В.Дубровський Використання рафту на уроках у початковій школі. *Актуальные научные исследования в современном мире*. Переяслав-Хмельницький. 2018.Вип. 8(40), ч. 2. с.48-52.

18.Педагогічні технології в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів IV курсу факультету психології та соціальної роботи

спеціальності 013 Педагогічна освіта / укл.-авт. Л.О. Дубровська, В.Л.Дубровський, А.А. Бобро: за ред. Л.О. Дубровської. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя.2019. 158 с.

19.Педагогічні технології в підготовці вчителів : навчальний посібник / кол.авторів ; за ред. І. Ф. Прокопенка. 3-є вид., допов. і переробл. Харків : ХНПУ. 2018. 457 с.

20.Щепова І.В. Чарівна абетка. Зошит для письма / Ірина Цепова. Х.: Ранок,2017. 64с.

21.Янкович О. І., Кузьма І. І. Освітні технології у початковій школі:навчально-методичний посібник. Тернопіль: ТНПУ ім. Володимира Гнатюка. 2018. 266 с.

22.Modern pedagogical technologies in training and education of children in preschool institutions. URL: <https://articlekz.com/en/article/29898>. (дата звернення: 17.01.2022)

23.Hasanova Gulshod Qosimovna Bukhara State University. The use of Modern Pedagogical Technologies in the Classroom in Primary School URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/209-214-the-use-of-modern-pedagogical-technologies-in-the-classroom-in-primary-school%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/209-214-the-use-of-modern-pedagogical-technologies-in-the-classroom-in-primary-school%20(1).pdf). (дата звернення: 17.01.22)

Додаткова:

1.Акпинар Л. Е. Інтерактивні технології навчання у початковій школі: навчальний посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово».2014. 288 с.

2.Аніщенко О. В. Сучасні педагогічні технології: курс лекцій / О. В. Аніщенко, Н. І. Яковець. Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2005. 198 с.

3.Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології.Практикум: навчальний посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово». 448 с.

4.Дубяга С.М. Педагогічні технології в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів напряму підготовки «Початкова освіта». Мелітополь. Вид-во МДПУ. 2015. 160. (*Інновації в початковій школі*).

5.Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / [автор-укладач Н. П. Наволокова]. Х. : Основа. 2009. 176 с.

6.Зайчук В. О. Сучасні педагогічні технології: дидактично-інноваційний аспект. Т.2. / В. О. Зайчук, А. С. Нісімчук, А. Д. Білан. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2009. – 312 с.

7.Інтерактивні технології навчання у початкових класах /автор-упорядник І. І. Дівакова. Тернопіль: Мандрівець, 2012. 180 с.

8.Освітні технології: навч.-метод. посіб. / за ред. О. М. Пехоти. К.: Вид-во А.С.К. 2003. 255 с.

9..Освітні технології у короткому викладі / О. І. Янкович та ін.Тернопіль: Астон.2013. 160 с.

10. Педагогічні технології: теорія та практика: навч.-метод. посіб. / за ред. М. В. Гриньової; Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. Полтава: АСМІ, 2006. 230 с.
11. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; за ред. О. І. Пометун. К.: «А.С.К.», 2005. 192 с.
12. Проц М. Педагоги-новатори України: Навч. посібник. Львів: Бадікова Н. О. 2015. 148 с.
13. Русняк Т. С. Освітні технології – похідні нового типу освіти // *Математика в школах України*. Основа. 2015. № 6. С. 2-9.
14. Сокол І. М. Впровадження квест-технології в освітній процес: навч. посіб. Запоріжжя: Вид-во Акцент Інвест-трейд. 2014.
15. Сокол І. М. Квест: метод чи технологія? Комп'ютер у школі та сім'ї. 2014. № 2. С. 28–31.
16. Сорока О. В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання арт-терапевтичних технологій: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 / Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль. 2016. 534 с.
17. Химинець В., Кірик М. Інновації в початковій школі. Тернопіль. *Мандрівець*. 2012. 312 с.
18. Чепіль М. М., Дудник Н. З. Педагогічні технології: навч. посібн. Київ: Академвидав. 2012. 224 с. (Серія «Альма-матер»).
19. Ющенко І. В. Упровадження інтерактивних технологій на уроках у початкових класах // *Почат. навчання та виховання*. 2010. № 2 (січень). С. 2–9.
20. Янкович О. І. Медіаосвіта в загальноосвітній школі: навчально-методичний посібник. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2016. 160 с.
21. Янкович О., Беднарк Ю., Анджеевська А. Освітні технології сучасних навчальних закладів: навчально-методичний посібник. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2015. 212 с.

Педагогічні технології. Класифікація. Ієрархія і взаємозв'язок.

Суттєвою ознакою сучасних інноваційних процесів у сфері навчання і виховання є їх *технологізація* – неухильне дотримання змісту і послідовності етапів впровадження нововведень.

Технологія – це сукупність прийомів, застосовуваних у якій-небудь справі, майстерності, мистецтві (тлумачний словник).

Педагогічна технологія – сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і компонування форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів; вона є організаційно- методичним інструментарієм педагогічного процесу (Б. Лихачов).

Педагогічна технологія – це змістовна техніка реалізації навчального процесу (В. Беспалько).

Педагогічна технологія – це опис процесу досягнення планованих результатів навчання (І. Волков).

Технологія – це мистецтво, майстерність, уміння, сукупність методів обробки, зміни стану (В. Шепель).

Технологія навчання – це складена процесуальна частина дидактичної системи (М. Чошанов).

Педагогічна технологія – це продумана в усіх деталях модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів і вчителя (В. Ченцов).

Педагогічна технологія – це системний метод створення, застосування й визначення всього процесу викладання та засвоєння знань із обліком технічних і людських ресурсів таї їхньої взаємодії, що ставить своїм завданням оптимізацію форм освіти (ЮНЕСКО).

Педагогічна технологія означає системну сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, використовуваних для досягнення педагогічних цілей (М. Кларін).

Поняття «педагогічна технологія» може бути представлене трьома аспектами:

- науковим: педагогічні технології – частина педагогічної науки, що вивчає та розробляє цілі, зміст і методи навчання та проектувальних педагогічних процесів;
- процесуально-описовим: опис (алгоритм) процесу, сукупність цілей, змісту, методів і засобів для досягнення планованих результатів навчання;
- процесуально-діючим: здійснення технологічного (педагогічного) процесу, функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних педагогічних засобів. Таким чином, педагогічна технологія функціонує і як наука, що досліджує найбільш

раціональні шляхи навчання, і як система способів, принципів і регулятивів, застосовуваних у навчанні, і як реальний процес навчання.

Поняття «педагогічна технологія» в освітній практиці вживається на трьох ієрархічно супідрядних рівнях.

Загальнопедагогічний (загальнодидактичний) рівень:

загальнопедагогічна (загальнодидактична, загальновиховна) технологія характеризує цілісний освітній процес у даному регіоні, навчальному закладі, на певному шаблі навчання. Тут педагогічна технологія синонімічна педагогічній системі: у неї включається сукупність цілей, змісту, засобів і методів навчання, алгоритм діяльності суб'єктів та об'єктів процесу.

Методичний (предметний) рівень: предметна педагогічна технологія вживається у значенні «часткова методика», тобто як сукупність методів і засобів для реалізації певного змісту навчання та виховання в рамках одного предмета, класу, учителя (методика викладання предметів* методика навчання, що компенсує, методика роботи вчителя, вихователя).

Локальний (модульний) рівень: локальна технологія являє собою технологію окремих частин навчально-виховного процесу, рішення часткових дидактичних і виховних завдань (технологія окремих видів діяльності, формування понять, виховання окремих особистісних якостей, технологія уроку, засвоєння нових знань, технологія повторення та контролю матеріалу, технологія самостійної роботи та ін.).

Розрізняють ще технологічні мікроструктури: прийоми, ланки, елементи й ін. Вибудовуючись у логічний технологічний ланцюжок, вони утворюють цілісну педагогічну технологію (технологічний процес).

Технологічна схема – умовне зображення технології процесу, поділ його на окремі функціональні елементи та позначення логічних зв'язків між ними.

Технологічна карта – опис процесу у вигляді покровокої, поетапної послідовності дій (часто у графічній формі) із вказівкою застосовуваних засобів.

Основні методологічні вимоги до педтехнологій:

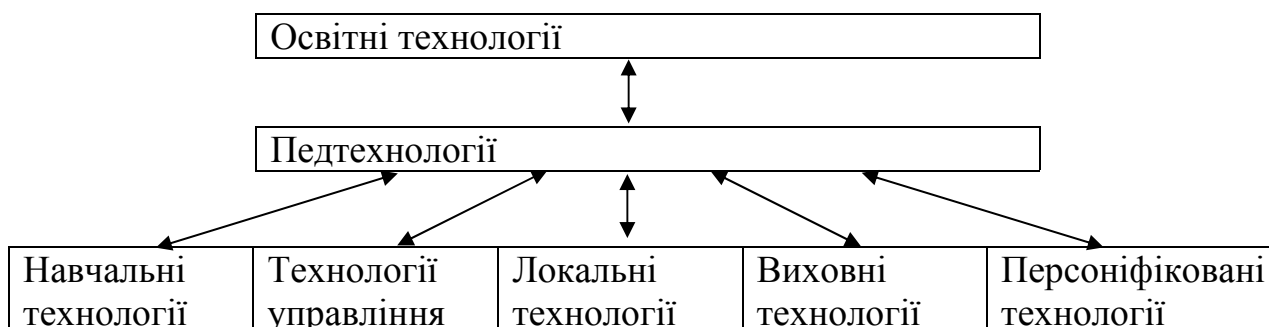
- Концептуальність. Опора на певну концепцію, що містить філософські, психологічні, дидактичні і соціально-педагогічні обґрунтування освітніх цілей.
- Системність. Педтехнологія повинна мати всі ознаки системи.
- Ефективність. Педтехнології існують у конкурентних умовах і повинні бути оптимальними за витратами, ефективними за результатами, гарантувати досягнення запланованого результату – стандарту навчання.
- Логічність процесу. Взаємозв'язок його частин, цілісність.
- Відтворюваність. Можливість застосування в інших однотипних умовах іншими суб'єктами.
- Керованість. Можливість діалектичного цілепокладання, проектування процесу навчання, поетапної діагностики.
- Єдність змістової та процесуальної частин, їх взаємообумовленість.

Ознаками технологічно організованого навчального процесу можуть бути:

- Постановка діагностичних цілей.
- Планування навчання на основі точного визначення бажаного еталона у вигляді дій учнів, що відслідковуються.
- Попереднє тестування учнів і конкретизація навчальних цілей з урахуванням реальних можливостей школярів.
- Послідовна орієнтація всього ходу навчання на меті, що забезпечується наявністю оперативного зворотного зв'язку та супроводжується відповідною корекцією ходу навчання.
- Розбивка навчання на окремі елементарні навчальні цілі.
- Повна керованість процесом навчання.
- Гарантованість кінцевого результату.

Правомірним є розмежування таких понять, як «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання (виховання, управління)», оскільки кожне з них має свою ієрархію цілей, завдань і змісту. (за Назаровою)

Ієрархія і взаємозв'язок понять "технологія" в педагогіці

Освітні технології відбивають загальну стратегію розвитку освіти єдиного освітнього простору, їх призначення – прогнозування розвитку освіти, його конкретне проектування і планування, передбачення результатів, а також визначення відповідних освітнім цілям стандартів. Прикладами освітніх технологій можуть бути концепції освіти, освітні закони, освітні системи. На сучасному етапі – це гуманістична концепція освіти; Закон про загальну освіту; система освіти в Україні (дошкільна від 3-х до 6-ти років, шкільна від 6-ти до 18-ти років, вузівська, поствузівська) та ін.

Педагогічні технології. Якщо освітні технології відбивають стратегію освіти, то педагогічні втілюють тактику реалізації стратегії у навчально-виховному процесі шляхом впровадження моделей останнього і тотожних моделей управління цим процесом. Пед-та управлінських процесів закладів освіти і об'єднують у собі зміст, форми, засоби навчання.

Навчальна технологія відбиває шлях освоєння конкретного навчального матеріалу в межах відповідного предмета, теми, питання. Вона

близька до окремої методики, її ще можна було б назвати дидактичною технологією.

Виховні технології – це система знань, умінь та навичок педагога, необхідних для конструювання виховного впливу та форм і методів виховної роботи. Виховні технології – це система дій вихователя і вихованців, спрямованих на організацію діяльності учнів, розвитку особистості та орієнтованих на кінцевий результат

Локальні технології – це способи вирішення певного питання в межах конкретного предмета.

Персоніфіковані технології – це діяльність педагогів-новаторів.

Широкий спектр, багатоваріантність педагогічних технологій зумовлюють необхідність їх класифікації. Найдосконалішою серед багатьох вважають класифікацію за Г. Селевко, згідно з якою педагогічні технології згруповано за різноманітними системними та інструментально значущими ознаками. Відповідно в сукупності педагогічних технологій виокремлено:

За рівнем застосування:

- загальнопедагогічні технології (стосуються загальних засад освітніх процесів);
- предметні (призначені для вдосконалення викладання окремих предметів);
- локальні та модульні (передбачають часткові зміни педагогічних явищ).

За провідним чинником психічного розвитку:

- біогенні (провідна роль належить біологічним чинникам);
- соціогенні (переважають соціальні чинники);
- психогенні (провідна роль належить психічним чинникам).

За філософською основою:

- матеріалістичні та ідеалістичні;
- діалектичні та метафізичні;
- наукові та релігійні;
- гуманістичні й антигуманістичні;
- антропософські (орієнтовані на людину і мудрість) і теософські (засновані на вченнях про всезагальний абсолют, божественну суть усіх речей) тощо.

За науковою концепцією засвоєння досвіду:

- асоціативно-рефлекторні (в основу покладено теорію формування понять);
- біхевіористські (англ. Behaviour (и)g – поведінка) (за основу взято теорію навічання);
- розвивальні (ґрунтуються на теорії розвитку здібностей);
- сугестивні (засновані на навічванні);
- нейролінгвістичні (в основу покладено нейролінгвістичне програмування);

- гештальттехнології (нім. Сезіаіг – цілісна форма, образ, структура і технологія) та ін. (засновані на психотерапевтичному впливі).

За ставленням до дитини:

- авторитарні (засновані на чіткій надмірній регламентації);
- дидактоцентристські (зосереджені на навчанні);
- особистісно орієнтовані (гуманно-особистісні, технології співробітництва, технології вільного виховання).

За орієнтацією на особистісні структури:

- інформаційні (формування знань, умінь, навичок);
- операційні (формування способів розумових дій);
- емоційно-художні й емоційно-моральні (формування сфери естетичних і моральних відносин);
- технології саморозвитку;
- евристичні (розвиток творчих здібностей);
- прикладні (формування дієво-практичної сфери).

За типом організації та управління пізнавальною діяльністю:

- структурно-логічні (поетапне формулювання дидактичних завдань, вибір способу їх вирішення, діагностики та оцінювання одержаних результатів);
- інтеграційні (дидактичні системи, які забезпечують інтеграцію різно-предметних знань і вмінь, різних видів діяльності на рівні інтегрованих курсів, навчальних тем, навчальних проблем та інших форм організації навчання);
- ігрові (ігрова форма взаємодії педагога і дітей, яка сприяє формуванню вмінь вирішувати завдання на основі компетентного вибору альтернативних варіантів через реалізацію певного сюжету). В освітньому процесі використовують театралізовані, ділові, рольові, комп'ютерні ігри, імітаційні вправи, ігрове проектування тощо;
- комп'ютерні (реалізуються в дидактичних системах комп'ютерного навчання на основі взаємодії «вчитель – комп'ютер – учень» за допомогою інформаційних, тренінгових, розвивальних, контролюючих та інших навчальних програм);
- діалогові (пов'язані зі створенням комунікативного середовища, розширенням простору співробітництва на суб'єкт-суб'єктному рівні: «учень- вчитель», «вчитель-автор», «учень-автор» тощо);
- тренінгові (система діяльності щодо відпрацювання певних алгоритмів навчально-пізнавальних дій і способів вирішення типових завдань у процесі навчання – тести, психологічні тренінги інтелектуального розвитку, управлінські завдання).

Педагогі-практики розробляють авторські технології, які поєднують у різних варіантах елементи апробованих технологій. Зазвичай усі вони зорієнтовані на реалізацію змісту і досягнення мети різнорівневого і різнопрофільного навчання.

Вихідним матеріалом для розроблення технології є теорії, концепції. Багато педагогічних технологій мають у своїй основі такі концепції засвоєння соціального досвіду:

- асоціативно-рефлекторне навчання, у межах якого розроблена теорія формування понять;
- теорія поетапного формування розумових дій, згідно з якою розумовий розвиток (як і засвоєння знань, умінь, навичок) відбувається поетапно, спрямовуючись від «матеріальної» (зовнішньої) діяльності у внутрішній розумовий план;
- сугестопедична концепція навчання, яка обґрунтовує комплексне використання з навчальною метою вербальних і невербальних, зовнішніх і внутрішніх засобів сугестії (навіювання), що сприяє надзапам'ятовуванню;
- теорія нейролінгвістичного програмування (НЛП), що розглядає процес навчання як рух інформації через нервову систему людини;
- теорії змістового узагальнення, в основу яких покладено гіпотезу про провідну роль теоретичного знання у формуванні інтелекту дитини.

На основі однієї теорії навчання можуть вибудовуватися різні технології.

Особистісно орієнтована освіта і технологія.

У сучасній освітній практиці співіснують три типи навчання, кожен тип ґрунтується на певній парадигмі освіти. Це – традиційне, розвивальне і особистісно орієнтоване навчання.

В основі традиційного навчання лежить предметна парадигма, відповідно до якої головною метою навчання є озброєння учнів системою знань, умінь і навичок. Технології традиційного навчання не передбачають цілеспрямованого розвитку особистості, хоча певні особистісні якості можуть розвиватися, наприклад, накопичення знань.

Основою розвивального навчання є суб'єктна парадигма, згідно з якою акцент в організації діяльності робиться на самостійність і активність учнів. Розвиток особистості трактується як загальний психічний та інтелектуальний розвиток. Ціннісна сфера обмежена пізнавальною сферою, навчальний процес не прогнозований, нечіткий, проте особистість учня виступає не лише об'єктом діяльності а й суб'єктом взаємин.

В основі особистісно орієнтованого навчання лежить особистісна парадигма, акцент зроблено на розвиток у суб'єкта навчання особистісного ставлення до світу, діяльності, до себе. Метою особистісно орієнтованого навчання є формування цілісної особистості у єдності її когнітивних (пізнавальних) і особистісних якостей, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей школяра, процес психолого-педагогічної допомоги дитині в становленні її суб'єктивності, культурної ідентифікації, соціалізації, життєвому самовизначенні

Кожен тип навчання має сильні та слабкі сторони; по-різному складаються взаємини між учителем і учнем, учнем і предметом, що вивчається.

При традиційному навчанні навчально-виховний процес має чітку мету, діяльність учителя і учнів керована і прогнозована. При цьому дитина є об'єктом педагогічного впливу: вчитель, використовуючи свої знання, досвід, визначає весь хід освітнього процесу. А учень? Учень поступово втрачає свою самобутність, можливість розвинути як самодостатня творча особистість, втрачає інтерес до навчання. Таке навчання не забезпечує самореалізацію як учителя, так і школяра.

Суб'єкт-суб'єктні стосунки, які виникають при розвивальному навчанні, направлені на розвиток творчих здібностей учнів, проте такий розвиток пізнавальної, емоційно-ціннісної сфери має не передбачуваний характер.

Особистісно орієнтоване навчання створює умови для самореалізації особистості, проте сам дидактичний процес та його результати мають певну невизначеність.

Таблиця 1

Тип навчання	Традиційне	Розвивальне	Особистісно орієнтоване
Взаємини			
Вчитель-учень	Суб'єкт-об'єктні	Суб'єкт-суб'єктні	Особистісно-особистісні
Учень-предмет	Учень-споживач	Учень-співрозмовник	Учень-творець

Особистісно зорієнтована технологія – це освітня технологія, головною метою якої є взаємний і плідний розвиток особистості педагога та його учнів на основі рівності у спілкуванні та партнерства в спільній діяльності.

Основне завдання – надання допомоги учневі у визначенні свого ставлення до самого себе, інших людей, навколишнього світу, своєї професійної діяльності.

Концепцією технології є заперечення насильства над особистістю у процесі навчання та розвитку учня.

За концепцією доктора педагогічних наук, професора НДІ педагогіки Естонії, автора широко розповсюдженої системи індивідуалізації навчальних завдань Інге Унта «головною формою індивідуалізації навчання є самостійна робота у школі та вдома». Антоніна Сергіївна Границька, професор Інституту іноземних мов імені Моріса Тереза вважає, що «у рамках класно-урочної систему можлива така організація роботи класу, де 60-80 % часу вчитель може виділити для індивідуальної роботи з учнями». За гіпотезою Володимира Дмитровича Шадрикова, доктора психології, професора, керівника масового експерименту зі втілення особистісно зорієнтованого освітнього процесу «розвиток здібностей ефективний, якщо давати дитині картину завдань, що ускладнюються, мотивувати сам процес навчання, але залишати учневі можливість працювати на тому рівні, який для нього сьогодні можливий і доступний».

Зміст особистісно зорієнтованої технології поєднує знання суміжних із педагогікою наук людинознавства та сфер життєдіяльності людей – філософії, психології, соціології, мистецтва. Особистісно зорієнтований освітньо-виховний процес здійснюється на основі суб'єктивізації відносин учасників педагогічного процесу та будується за суб'єктно- суб'єктивним принципом.

Один з головних недоліків нині діючого процесу навчання – об'єктно-суб'єктні відносини. Є учень, є вчитель. Один учиться, інший учить. Один «виголошує» істини, інший їх сприймає (або не сприймає). Процес навчання побудований на запам'ятовуванні учнем тих знань, носієм яких виступає вчитель. Учень настільки заорганізований, загнаний у рамки імперативів, що не може виявити свою індивідуальність, тільки йому притаманні якості, реалізувати свої здібності, інтереси, прагнення. Перебуваючи в жорстких рамках процесу навчання, він звикає до пасивної ролі, яка відведена йому. Маючи добру пам'ять, учень навчається відповідно, розвиваючи та формуючи в собі здібності доброго, слухняного виконавця, безініціативного, позбавленого творчості службовця.

Щоби позбутися цього недоліку, слід якомога ширше впроваджувати систему суб'єкт- суб'єктивних відносин учня та вчителя. Ці нові відносини є тією ідеєю, що дозволяє розв'язати багато суперечностей процесу навчання. Такі відносини є умовою широкої реалізації особистісно зорієнтованої технології навчання.

Головне завдання школи ж не вчити, а навчати вчитися, підготувати учня до безперервного навчання. Тому мають змінитися функції учня та функції вчителя. Перший повинен буде разом із засвоєнням відповідних знань розвивати в собі здатність навички, уміння самостійно їх шукати, тобто оволодівати науковим методом пізнання. Другий – відповідно допомогти першому навчитися вчитись. При цьому (в ідеалі) мають бути враховані індивідуальні психологічні особливості учня, визначатися час, темп навчання, комплекс навчальних предметів, основ наук, які належить засвоїти, форма контролю та оцінювання.

За такої постановки процесу навчання на основі зорієнтованої особистості в учня розвиваються та формуються такі необхідні якості, як самостійність, ініціативність творчість, упевненість у собі, дослідницький стиль роботи, нарешті, — культура пошуку та праці. А це й є ті якості, що так необхідні майбутньому фахівцю, який буде діяти в нових суспільних умовах. Крім того, сучасному фахівцю важко буде обійтися без творчих здібностей, ерудиції та ділової активності.

Принципи функціонування особистісно зорієнтованого навчання

1. Основний принцип особистісно зорієнтованого навчання – визнання, усвідомлення індивідуальності учня, його самоцінності, неповторності як людини, його розвитку не як колективного суб'єкта, але насамперед як індивіда з неповторним суб'єктивним досвідом, сукупністю психічних, культурологічних рис. Особистісно зорієнтоване навчання повинно забезпечити розвиток і саморозвиток особистості,

виходячи з виявлення її індивідуальних особливостей як суб'єкта пізнання та предметної діяльності.

2. Важливий принцип диференціації, може бути двох видів:

- предметна диференціація (розподіл учнів на різнорівневі групи, урахуваючи принцип природовідповідності на уроках фахових профілів);
- духовна диференціація з урахуванням особистісних відмінностей, пов'язаних із традиціями сім'ї, моральності.

3. Освітній процес особистісно зорієнтованого навчання надає кожному учню, спираючись на його здібності, інтереси, ціннісні орієнтації та суб'єктивний досвід, можливість реалізувати себе в пізнанні, навчальній діяльності, поведінці. Зміст освіти, її засоби та методи підбираються та організуються так, щоб учень міг виявити вибірковість предметного матеріалу.

4. Принцип варіативності – базовий, будує навчання на широкій різноманітності змісту та форм навчального процесу, вибір якого здійснює вчитель-предметник, урахуваючи мету розвитку кожної окремої дитини.

5. Принцип проектування навчального предмета (ідея – навчальний процес – своєрідна проекція науки).

6. Принцип гуманізації змісту знань.

7. Принцип системності знань.

8. Принцип інтегративності знань.

9. Принцип узгодження наукових і навчальних знань.

10. Принцип забезпечення пізнання та психічного розвитку тощо.

Модель особистісно зорієнтованого навчання:

- учень – основний суб'єкт процесу навчання;
- мета навчання – розвиток індивідуальних здібностей учня;
- створення умов, що забезпечують реалізацію поставленої мети шляхом виявлення та структурування суб'єктивного досвіду учня, його спрямованого розвитку;
- зміст освіти має включати не тільки наукові знання, а й засоби та методи їх засвоєння, пізнання;
- розробка спеціальних форм взаємодії учасників навчального процесу: учень – учитель – батьки;
- особливі процедури спостереження за характером і напрямом розвитку учня;
- забезпечення сприятливих умов формування індивідуальності дитини, зміна сталих типових у нашій культурі уявлень про норми психічного розвитку дитини (порівняння не по горизонталі (з іншими), а по вертикалі (із собою)).

Для того щоб індивідуально працювати з кожним учнем, урахуваючи його психічні особливості, необхідно інакше будувати весь навчальний процес.

Технологізація особистісно зорієнтованого навчального процесу передбачає спеціальне конструювання навчального тексту, дидактичного матеріалу, методичних рекомендацій до його використання, типів навчального діалогу, форм контролю особистісного розвитку учня у процесі оволодіння знаннями.

Тільки маючи дидактичне забезпечення, яке реалізує принцип суб'єктивної освіти, можна говорити про побудову особистісно зорієнтованого процесу.

Які ж основні вимоги до розробки дидактичного забезпечення особистісно зорієнтованого процесу?

Це:

- навчальний матеріал повинен виявляти зміст суб'єктивного досвіду учня, урахувати досвід його попереднього навчання;
- виклад знань у підручнику (учителем) мусить бути спрямований не тільки на розширення їх обсягу, структурування, інтегрування, узагальнення предметного матеріалу,
- а й на перетворення особистого досвіду кожного учня;
- потрібне постійне узгодження досвіду учня з науковим змістом знань, що задаються;
- активне стимулювання самоцінної освітньої діяльності має забезпечувати учневі можливість самоосвіти, саморозвитку, самовираження в процесі оволодіння знаннями;
- навчальний матеріал повинен бути організований таким чином, щоб учень мав можливість вибору при виконанні завдань, вирішенні задач;
- необхідно стимулювати учнів до самостійного вибору та використання найбільш значущих для них способів опрацювання навчального матеріалу;
- необхідно забезпечувати контроль і оцінку не тільки результату, а й, головним чином, процесу навчання, тобто тих трансформацій, що здійснює учень, засвоюючи новий матеріал.

Реалізуючи ці вимоги, слід при розробці дидактичного матеріалу (системи навчальних завдань) урахувати не тільки об'єктивну складність предметного змісту завдань, а й різні прийоми їх виконання. У зміст завдань повинен входити опис прийомів їх виконання, які можуть задаватися безпосередньо (у вигляді правил, алгоритмів дій або шляхом організації самостійного пошуку (виріши різними способами, знайди раціональний, порівняй та оціни два підходи тощо)).

Проектування освітнього процесу в індивідуально визначеній програмі навчання не обмежується, звичайно, спеціальним конструюванням навчального матеріалу, що забезпечує учню свободу вибору в роботі з ним. Важливо, як цей матеріал використовується вчителем на уроці.

Навчальне середовище особистісно зорієнтованої технології повинно включати:

- використання навчального матеріалу різного змісту, видута форми;

- надання учню свободи вибору засобів виконання навчального завдання (для зняття емоційного напруження, побоювання помилки);
- використання нетрадиційних форм групових та індивідуальних занять з метою активізації діяльності;
- створення умов для творчості в самостійній і колективній діяльності;
- постійний аналіз та оцінка з боку викладача індивідуальних способів навчальної роботи, що надає учневі можливість розповісти, як він організував свою роботу, яким методом користувався, що сподобалося, удалося тощо;
- особлива підготовка вчителя до систематичного здійснення такої роботи на уроці, індивідуальному занятті;
- розробка та використання індивідуальних програм, що моделюють дослідницьке мислення;
- організація занять у малих групах на основі діалогу, імітаційно-рольових ігор, тренінгів, навчального спілкування, «мозкового штурму», «круглих столів», інсценування драматичних уривків, дискусій, творчих індивідуальних проєктів і навчально-ознайомча практика.

АРХІТЕКТОНІКА ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО УРОКУ

Урок був та залишається головним елементом навчального процесу, але в системі особистісно зорієнтованого навчання значно змінюються його функція, форма та мета. Учитель не є суб'єктом, що керує об'єктами, а веде діалог, точніше, полілог з учнями, переводить той зміст, яким володіє учень, на наукову основу, тобто він є співучасником процесу пізнання. У такому випадку урок підпорядковується не повідомленню та перевірці знань (хоча й це потрібне), а виявленню досвіду учнів відносно матеріалу, що викладається.

Відомо, що істотні ознаки, зафіксовані в понятті (науковому знанні), не завжди особисто значущі для учня. Часто учень і вчитель по-різному трактують одне й те ж поняття. Необхідно узгодити знання, яким володіє учень, і науковий зміст, тобто своєрідно «окультурити» суб'єктивний досвід учня. Саме таке завдання має вирішувати на уроці вчитель за допомогою всього класу.

З метою вирішення цих завдань змінюється режисура уроку. Учні не просто слухають розповідь учителя, а й постійно співпрацюють з ним у діалозі, відбирають за допомогою вчителя те, що закріплено науковим знанням. Учитель, у свою чергу, не примушує, а переконує дітей засвоїти той зміст, який він пропонує з позицій наукового знання.

Наукове знання народжується як знання, яким володіє не тільки вчитель, а й учень, відбувається своєрідний обмін знаннями, колективний відбір його змісту. Учень при цьому є творцем знання, учасником його народження.

Саме такий урок і є особистісно зорієнтованим. У його процесі вчитель не тільки привітний та уважний до дітей, – він разом із ними виконує пошук і

відбір наукового змісту знань, які треба засвоїти. За таких умов урок не є «знеособленим», а стає особистісно значущим.

Мета особистісно зорієнтованого уроку: створення умов для розвитку пізнавальної діяльності.

Засоби для досягнення цієї мети:

- використання різноманітних форм і методів організації навчальної діяльності, що дозволяють розкрити суб'єктивний досвід учнів;
- створення атмосфери зацікавленості кожного учня в роботі класу;
- стимулювання учнів до висловлювань, до застосування різних способів виконання завдань без страху помилитися, дати неправильну відповідь;
- використання в процесі уроку дидактичного матеріалу, що дозволяє учню вибрати найбільш для нього значущі вид і форму навчального змісту;
- оцінка діяльності учня не тільки за остаточним результатом (правильно – неправильно), а й за процесом його досягнення (оригінальність, самостійність тощо);
- заохочення прагнення учня знаходити свій спосіб роботи (вирішення завдання), аналізувати методи роботи інших учнів у процесі уроку, вибирати та засвоювати найбільш раціональні (мовленнєві, графічні, умовно- символічні);
- створення педагогічних ситуацій спілкування на уроці, що дозволяють кожному учню виявляти ініціативу, самостійність, вибірковість у способах роботи, створення обстановки для природного самовираження учнів;
- повідомлення на початку уроку не лише теми, а й методів організації навчальної діяльності на уроці;
- обговорення в кінці уроку не лише теми, а й організації навчальної діяльності на уроці;
- обговорення в кінці уроку не тільки того, що засвоїли, про що дізналися, а й того, на що сподівалися (не сподівалися), що б хотілося виконати ще раз;
- завдання додому не лише називається, визначаються тема та обсяг, а й детально пояснюється спосіб раціональної організації самостійної роботи.

Для реалізації цієї мети вчитель повинен створити програму спостережень:

- визначити характер взаємодії вчителя з учнями й учнів між собою;
- установити, яким чином процеси постановки та рішення навчальних, виховних і
- розвивальних цілей дадуть змогу учням засвоїти матеріал у процесі сходження від абстрактного до конкретного;
- прослідкувати взаємозв'язок усіх процесів і залежність остаточного результату уроку від рівня готовності кожного учня індивідуально.

Традиційне навчання	Особистісно зорієнтоване навчання
Мета уроку, способи її досягнення	
Учитель мету учням не повідомляє. Учні не мають уявлення щодо шляхів досягнення кінцевих результатів. Низька активність учнів	Учні разом із учителем визначають мету, уміють сформулювати мету самостійно, планують структуру уроку, загальний план теми (сітьовий план), індивідуальні плани, графіки самообліку
Самовиявлення учнів	
Реалізує свої знання учитель, дії учнів обмежені	Самореалізація учнів (відповіді на кожному уроці). Учень відповідає класу, учителеві, учневі-партнеру, самостійна робота з наступним контролем
Спілкування учнів	
Учитель подає інформацію, учень слухає (або не слухає). Не відбувається зворотного зв'язку	Учень вивчає навчальний матеріал через різноманітні джерела, виконує індивідуальний план. На уроці пояснює матеріал учням, учневі-партнеру, учителю, працює у статичних, динамічних, варіаційних парах
Урахування індивідуальних особливостей учня	
Об'єкт-суб'єктні відносини, бездіяльність учнів. Поява зайвого часу в «сильних» учнів, нестача у «слабких»	Підвищення суб'єктності учнів. Йдуть до знань найбільш придатними для них шляхами та темпами. Учитель приділяє достатньо часу кожному учневі. Здібні учні не очікують «слабких». «Слабкі» учні звертаються до допомоги до учителя та здібних учнів

Інструментарієм особистісно зорієнтованого уроку є особистісно розподілена діяльність і якість засвоєних учнем знань, яка залежить від особистої активності у процесі навчання.

Для цього й підготовку, і хід уроку можна розбити на етапи.

Основними етапами навчальної діяльності є: орієнтація цілевизначення, проектування, організація, реалізація, контроль-корекція, оцінювання. Перший етап (орієнтація) включає: мотивацію діяльності, позитивну установку на роботу, орієнтацію учнів на даному уроці, опора на особистий досвід учня із проблеми заняття.

Цілевизначення означає визначення спільно з учнями особистісно-значимих цілей діяльності на уроці, визначення показників досягнення поставлених цілей, методи і прийоми актуалізації, проблематизації, ігрової ситуації, формування пізнавального інтересу.

Третій етап проектування.

Залучення учнів (по можливості) до планування майбутньої діяльності через попередню роботу, завдання на випередження, повідомлення, реферати, підготовка наочності, самостійні завдання, складання плану роботи, його обговорення).

Четвертий етап організації плану діяльності.

Передбачена варіативності у виборі способів навчальної діяльності (письмово чи усно, індивідуально чи в групі, в узагальненому вигляді або на конкретних прикладах) Вибір учнями способів фіксації пояснення нового матеріалу (конспект, схема, таблиця, план, тези, висновки. Вибір учнями (по можливості) завдань і способів їх виконання при закріпленні знань, формуванні умінь і виробленні навичок.

Варіативність домашнього завдання (диференціація за рівнем складності й способом виконання).

При цьому застосовуються методи й прийоми психолого-педагогічної підтримки діяльності учнів; заохочення, створення яскравих наочно- образних уявлень; навчально – пізнавальна гра; створення ситуації успіху, створення проблемної ситуації; спонукання до пошуку, альтернативного рішення, виконання творчих завдань, кооперація учнів створення ситуації взаємодопомога,

П'ятий етап – контрольно – оціночний, залучення учнів до контролю ходу навчальної діяльності (парні і групові форми взаємоконтролю, самоконтроль);

- участь учнів у виправленні допущених помилок, неточностей, осмислення їх причин,
- надання учням можливості самостійно, або з допомогою вчителя, інших учнів порівняти отриманий результат із критеріями оцінювання;
- використання механізмів цінування (позитивного ставлення до успіхів учнів) і оцінювання" (виставлення оцінок) як кінцевого результату» так і процесу навчання.

Завершує навчальну діяльність на уроці заключний етап усвідомлення досягнень цілі, переживання ситуації успіху, підкріплення позитивної мотивації стосовно діяльності – реалізація механізмів цінування.

"Цінування" може бути тільки позитивним. Саме воно є механізмом культивування системи цінностей учнів.

Порівняння особливостей професійної діяльності й особистості педагога при традиційному і особистісно орієнтованому навчанні

	Традиційне навчання	Особистісно орієнтоване навчання
Мета	Елементарні психологічні, педагогічні та професійні знання, вміння, навички	Особистісно професійний розвиток і саморозвиток (як учня, так і вчителя)

Майбутній учитель	Об'єкт професійно-педагогічного впливу	Суб'єкт навчально-пізнавальної професійної взаємодії
Позиція педагога	Монологічна, авторитарна, прагнення до демократизації	Діалог, демократизація, психолого-педагогічне забезпечення особистісно-професійного розвитку учня
Стосунки педагог – учень	Прямий або непрямий вплив	Співпраця, співтворчість
Діяльність учня	Відтворення	Пошуково-дослідницька, самодослідницька
Зміст	Викладання елементарних теоретико-практичних особливостей професійної діяльності й особистості вчителя, педагогічної професії в цілому	<ul style="list-style-type: none"> • організація підготовки майбутнього вчителя на концептуальній основі; • організація навчальної, пізнавальної та професійної діяльності індивідуально орієнтованого характеру, з позиції теорії та практики розвивального навчання; • знайомство з новими освітніми технологіями; • організація професійно-педагогічної підготовки як дослідницької діяльності, самодослідження
Засоби, прийоми	<ul style="list-style-type: none"> • фронтальність, групова робота; • середній темп засвоєння учнями; • стабільна тривалість навчального процесу 	<ul style="list-style-type: none"> • орієнтація на унікальність кожного учня; • методи: діалог, моделювання, особистісно- професійна рефлексія; • проектування навчально-виховного процесу на занятті на основі теоретичної моделі (учня, уроку, процесу), діагностики і самодослідження
Кінцевий результат	Система знань, умінь і навичок учня	Готовність випускника школи до особистісно- професійного саморозвитку на основі індивідуальних програм

Професійні якості	<ul style="list-style-type: none"> • гуманність; • емпатія; • високий рівень інтелекту; • вміння сприймати себе та інших; • вміння навчати кожного; • почуття гумору; • творчий потенціал; • захопленість навчальним предметом; • здатність бути хорошим вихователем; • емоційна стабільність. 	<ul style="list-style-type: none"> • наявність професійного ідеалу; • наявність у педагога яскраво виражених індивідуальних особливостей, індивідуального стилю (почерку) діяльності; • цілісний гуманістичний світогляд, гуманітарний напрямок особистості, висока загальна і психолого-педагогічна культура; • високий творчий потенціал; • варіативність професійного мислення, високий його рівень; • готовність до професійного саморозвитку; • позитивна Я-концепція; • емпатія; • толерантність (як терпіння до чужої думки та чужих особистісних особливостей) • готовність і здатність до наукової співпраці з учнями і колегами, до дослідно експериментальної роботи, інноваційний стиль мислення, дослідницька культура, прагнення пробудити до цього майбутнього вчителя
--------------------------	--	---

Порівняння особистісно орієнтованого підходу до навчання із традиційним:

<i>Елементи підходу</i>	<i>Традиційний підхід</i>	<i>Особистісно-орієнтований підхід</i>
1. Сутність освіти	Передача соціального досвіду через вміння, знання, навички	Розвиток готовності до самоосвіти, набуття власного досвіду
2. Спрямованість	На теперішнє	На майбутнє
3. Головна мета	Знання, вміння, навички (особистість як засіб)	Досягнення такого рівня освіченості, який співвідноситься з особистістю учня
4. Показник досягнення мети	Іспит, підсумкові оцінки	Здатність до вирішення проблем (перспективний)
5. Об'єкт педагогічної оцінки	Обсяг, якість знань, їх кількість	Рівень вирішення проблем (емпіричний,

		теоретичний)
6. Основні умови	Забезпечення доступності	Забезпечення значущості матеріалу
7. Ставлення до учнів	Орієнтування на середнього учня, але перевага надається сильним учням	На особистість

Сучасні освітні технології

Технологія розвивального навчання. Історично розвивальне навчання бере початок ще із сократівських бесід, принципів дидактики Я. Коменського, ідей Ж.-Ж. Руссо, І. Песталоцці, Ф. Дістервега.

Один з авторів технології розвивального навчання російський педагог А. Виготський вказує, що розум дитини має дві зони розвитку – актуального (включає завдання, які учень може виконати без допомоги вчителя) і найближчого (включає завдання, які школяр виконує з допомогою вчителя, причому педагог не дає готову інформацію, а підводить дитину до правильного розв'язку, висновку. Зона найближчого розвитку визначається як «зона наступною дня», так як у процесі навчання «переходить» у зону актуального розвитку).

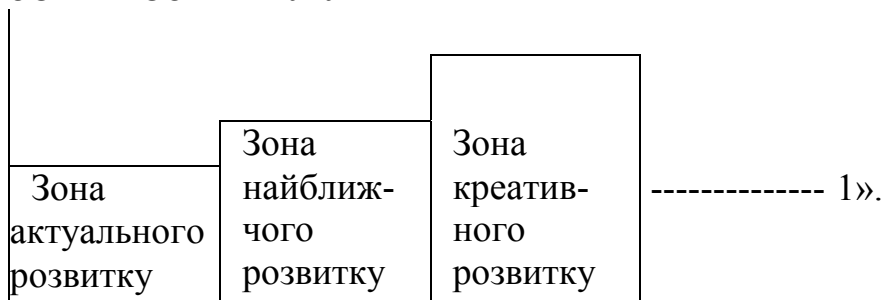
Суть технології розвивального навчання полягає в тому, що учень самостійно обирає рівень опрацювання навчального матеріалу; завдання вчителя – визначити «зону найближчого розвитку» дитини і допомогти їй перейти на більш високий рівень розумових операцій, тобто забезпечити цей розвиток.

Л. Виготський виділяє ще одну зону – зону креативного розвитку і стверджує: «Щоб відбувався розвиток учнів, завдання повинні потрапляти в зону найближчого розвитку і тільки після успішного розв'язання вчитель може запропонувати завдання вищого рівня складності».

Зрозуміло, що перейти безпосередньо із зони актуального у зону креативного розвитку дитині важко, а інколи й неможливо, ось чому так важливо здійснювати індивідуальний підхід, ставити перед учнем завдання, які потребують певних інтелектуальних зусиль, але можуть бути ним виконані.

Мал. 1

ЗОНИ РОЗВИТКУ УЧНЯ

Технологія проблемного навчання базується на організації навчальної діяльності зі створення проблемних ситуацій, унаслідок чого учень оволодіває знаннями, уміннями, навичками, розвиває розумові здібності. Результатом такого навчання є «відкриття» знання, яке нове для школяра, тобто суб'єктивно нове знання, усвідомлення і розуміння наукових фактів як особисту цінність, що забезпечує розвиток пізнавальної мотивації, інтересу до змісту матеріалу, викликає захоплення навчальним предметом.

Можна виділити кілька видів проблемного навчання:

- проблемний виклад навчальної інформації вчителем;
- створення на уроці проблемної ситуації педагогом;
- формування і розв'язання проблеми самими учнями.

Проблемна побудова навчального процесу сприяє розвитку мислення, забезпечує стійкі системні та цілісні знання, оскільки ці знання учень здобуває самостійно.

Технологія рівневої диференціації представлена сукупністю форм і методів навчання, що враховують індивідуальні особливості учня, його інтереси і потреби. Індивідуальне навчання лежить в основі Вальдорфської педагогіки, методики Марії Монтесорі (ці технології активно використовуються в приватних школах). Технологія рівневої диференціації формується в рамках гуманістичної педагогіки і передбачає віру в творчі сили дитини, виключає покарання, запобігає авторитаризму.

Технологія ситуативного моделювання включає систему методів, які направлені не на повідомлення знань, їхнє запам'ятовування і відтворення, а спрямовані на організацію учнів для самостійного добування знань, навичок, умінь у процесі активної пізнавальної діяльності. Це можуть бути навчання в грі (рольові ігри, інсценізації), технології імітації (імітація явищ дійсності, розв'язання ситуаційних задач) або симуляції (спрощена версія реальності).

Технологія критичного мислення базується на вихідній особистій інформації, так як сприймання будь-якої інформації залежить від попереднього досвіду дитини. Навчальна діяльність починається з формулювання та усвідомлення проблем, пошуку та осмислення нової інформації і завершується самостійним розв'язанням цих проблем, формуванням своїх суджень. Порівняння нового матеріалу із особистим досвідом робить інформацію більш значущою для учня, розвиває аналітичне мислення.

Технологія критичного мислення здійснюється за алгоритмом:

Визначення мети та завдання навчання, мотивація інтересу до даної теми (учням пропонується згадати, що їм відомо з даної теми, проаналізувати свої знання, включитися в цілеспрямоване навчання).

Ознайомлення школярів із новою навчальною інформацією (самостійне опрацювання статті, перегляд фільму, проведення досліду тощо), підтримка пізнавальної активності учнів.

Проведення рефлексії (осмислення нового матеріалу, визначення значимості матеріалу в особистій системі знань учня, встановлення зв'язків між новою і відомою інформацією, обговорення та аргументація особистих ідей).

У процесі вивчення теми можна запропонувати учням заповнити таблицю:

РОЗШИРЕННЯ ОСОБИСТОГО ДОСВІДУ З ТЕМИ

1	2	3
+ (що я знаю із даної теми)	-! (про що дізнався)	? (про що хочу дізнатися)

Колонки:

1 – актуалізація опорних знань (заповнюється на початку вивчення теми);

2 – осмислення, усвідомлення навчальної інформації (заповнюється перед проведенням тематичного оцінювання);

3 – заповнюється учнями, які хочуть ознайомитись із матеріалом, що не передбачений програмою; вчитель знайомить із цією інформацією на факультативних заняттях або рекомендує певну наукову літературу.

Технологія креативного розвитку направлена на створення «олімпійського резерву» -групи школярів, які виявляють творчу активність, мають оригінальне мислення, здатні знаходити рішення в нестандартних ситуаціях.

А. Ейнштейн вважав, що, якщо бути абсолютно логічним, то зробити відкриття неможливо. Психологи ж виділяють два типи особистостей: інтелектуальну (має конвергентне, закрите, нетворче мислення, розв’язує складні завдання за відомим алгоритмом) і креативну (має дивергентне, відкрите, творче мислення, самостійно ставить завдання, націлене на відкриття). Працювати з учнями другого типу непросто, але надзвичайно цікаво.

Технологія навчання як дослідження. Мета – застосування дослідницької технології в навчанні – набуття учнями досвіду дослідницької роботи в пізнавальній діяльності. Застосування дослідницького підходу в навчанні спрямоване на становлення в школярів досвіду самостійного пошуку нових знань і використання їх в умовах творчості

Проектна технологія. Суть цієї технології у функціонуванні цілісної системи дидактичних засобів (змісту, методів, прийомів тощо), що адаптує навчально-виховний процес до структурних та організаційних вимог навчального проектування, яке, в свою чергу, передбачає системне і послідовне моделювання тренувального розв’язання проблемних ситуацій, що потребують від учасників освітнього процесу пошукових зусиль, спрямованих на дослідження та розроблення оптимальних шляхів їх розв’язання (проектів), неодмінний публічний захист цих проектів та аналіз підсумків упровадження.

Метою навчального проектування є створення педагогом таких умов під час освітнього процесу, за яких його результатом є індивідуальний досвід проектної діяльності учня. Технологія навчального проекту гармонійно поєднує академічні та прагматичні знання, стимулює самостійну пізнавальну діяльність і здійснюється за схемою: все, що я пізнаю, я знаю, для чого мені

потрібно і де я можу ці знання застосувати. Навчальні проекти можуть бути дослідницькими, творчими, ігровими, інформаційними; форми роботи – індивідуальними або груповими.

Проектне навчання будується за алгоритмом:

- підготовка (визначення теми та мети проекту);
- планування (визначення джерел інформації, послідовності виконання проекту);
- збір і аналіз інформації;
- презентація навчального проекту;
- підведення підсумків, оцінювання результатів діяльності.

Нові інформаційні технології навчання. Основною метою їх є підготовка учнів до повноцінної життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства

Дистанційне навчання. Це технологія, що ґрунтується на принципах відкритого навчання, широко використовує комп'ютерні навчальні програми різного призначення та створює за допомогою сучасних телекомунікацій інформаційне освітнє середовище для постачання навчального матеріалу та спілкування. Для цієї технології характерна сильна пізнавальна мотивація, що створюється мережею Інтернет. Це й робить дистанційне навчання технологією навчання XXI ст. Дистанційне навчання характеризується прагненням до співробітництва, самоствердженням, високим рівнем комунікації між учасниками.

Ця технологія має досить широке коло технологічних, педагогічних і адміністративних чинників, адаптованих для забезпечення навчального процесу з урахуванням того, що педагог і учень не мають постійного контакту. Розвиток комп'ютерних і телекомунікаційних технологій дає значні технологічні можливості для трансформації знань, а також взаємодія педагога і учня. Комп'ютер у цьому випадку відіграє роль інструмента добре структурованої системи інформації, обробленої та адаптованої для навчальних цілей з урахуванням професійного призначення.

Технологія саморозвитку (М.Монтессорі). Головна мета школи Марії Монтессорі – забезпечити основу для природного процесу саморозвитку, створювати довкілля, яке сприяє цьому. Завдання школи – навчити дитину якомога раніше робити свій вибір, створити умови для розвитку в неї почуття любові й поваги до самої себе

Освітні моделі (системи, теорії, концепції, технології тощо)

1. Теорія змістовної освіти (В. Давидов).
2. Програмоване навчання (Н. Талізїна, Т. Ільїна та ін.).
3. Концепція поетапного формування-розумових дій (П. Гальперін),
4. Теорія розвитку пізнавального інтересу (Г. Щукїна).
5. Теорія оптимізації навчання (Ю. Бабанський, М. Поташник).
6. Теорія активізації навчальної діяльності (О. Маркова, Т. Шамова, І. Харламовата ін.).
7. Адаптивна система навчання (А. Гра-ницька).
8. Система Л. Тарасова «Екологія та діалектика».

9. Теорія рішення винахідницьких завдань (ТРВЗу).
10. Система, заснована на гуманно-особистісному підході (Ш. Амонашвілі).
11. Методична система інтенсивного навчання (В. Шаталов).
12. Технологія «занурення» (М. Щетінін).
13. Методичні системи педагогів-новаторів: С. Лисенкової, М. Гузика, Є. Ільїна, І. Волкова та ін.
14. Нові інформаційні технології.
15. Предметно-класно-урочна система навчання.
16. Колективний спосіб навчання (В. Дьяченко).
17. Методика колективної творчої діяльності (І. Іванов).
18. Модель початкової освіти «Розвиваюче середовище» (І. Ільясов).
19. Система, створена на діяльнісно-комунікативній основі (Л. Кліманова).
20. Технологія виховання (Н. Щуркова).
21. Диференційоване навчання.
22. Бригадно-лабораторне навчання.
23. Організаційно-діяльнісна гра.
24. Теорія укрупнених дидактичних одиниць (П. Ерднієв).
25. Система С. Френе.
26. «Вапдорфська педагогіка» (Р. Штайнер).
27. Система Л. Р. Хаббарда.
28. Гуманістична педагогіка (К. Роджерс).
29. Технологія повного засвоєння (Б. Блум, Дж. Керролл).
30. Модель «Структура інтелекту» (Дж. Гілфорд).
31. Когнітивно-афективна модель (Ф. Уіпьямс).
32. Модель «Три види збагачення навчальної програми» (Дж. Рензуллі).
33. Система С. Пейперта «Використання комп'ютерів у навчальному процесі».

Сучасні технології освіти: «Система навчальної інформації», «Система творчих завдань», «Моделювання», «Навчальне дослідження», «Наукове дослідження», «Проектування середовища», «Конструювання» (В. Бухвалов).

Інтерактивні технології

Інтерактивні технології (інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу) можна представити як різновид, розширення активних методів навчання, сутність яких полягає у постійній творчій взаємодії всіх учасників освітнього процесу.

Метою інтерактивного навчання є створення комфортних умов пізнавальної діяльності, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Інтерактивна взаємодія виключає як домінування одного учасника пізнавального процесу над іншим, так і однієї думки над іншою. Школярі вчать спількуватися з іншими людьми, бути демократичними, толерантними, критично мислити і приймати обдумані рішення.

ПОРІВНЯННЯ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

Метод \ Критерій	<i>Пасивний</i>	<i>Активний</i>	<i>Інтерактивний</i>
1.Мотивація	Зовнішня оцінка, вплив батьків)	Зовнішня + внутрішня	Внутрішня (інтерес самого учня)
2.Роль учня	Пасивна, активність низька	Активність висока, відсутність взаємодії між членами учнівського колективу	Активність висока, постійне спілкування, розвиток комунікативних умінь
3.Роль особистості вчителя	Вчитель – "джерело знань", особисті якості не розкриваються	Вчитель-співрозмовник, особисті якості + професійна майстерність	Вчитель-Рівноправний партнер, організатор, консультант пізнавальної діяльності
4.Ступінь засвоєння матеріалу	Невисокий, 5-10 %	Високий, до 50 %	Високий, 70-90 %
5.Рівні пізнання	Знання, розуміння, відтворення	Широкий спектр, диференціація навчання	Знання .аналіз, синтез, творче застосування інформації

6. Контроль	Вчитель контролює обсяг інформації, зворотній зв'язок непостійний, результати передбачені	Співпраця вчителя з учнем, постійний зворотній зв'язок, результати передбачені	Контроль опосередкований, неперервна рефлексія, усвідомлення способів досягнення мети, результати роботи менш передбачені
--------------------	---	--	---

Інтерактивні технології навчання найповніше відповідають особистісно орієнтованому підходу до освітньої діяльності й тому найбільше сприяють формуванню в учня умінь і навичок, творчому розвитку і самореалізації особистості школяра.

Методика використання інтерактивних технологій

Використання інтерактивних технологій – дієвий спосіб навчання, що передбачає активність і самостійність учня протягом навчального процесу, створення атмосфери співпраці, доброзичливості, розкриття і реалізацію особистості дитини.

В залежності від форми організації освітньої діяльності інтерактивні технології навчання поділяються на чотири групи: індивідуальні, парні, кооперативні, фронтальні.

Індивідуальні та парні технології передбачають самостійну роботу учнів (випереджувальні завдання, творча робота, дослідження, захист проекту тощо).

Кооперативні технології застосовуються при груповій формі навчальної діяльності. Коли діти взаємодіють, співпрацюють у групі, вони відчувають емоційну й інтелектуальну підтримку однокласників «лікоть» товариша, що допомагає більш повно використати свої знання й уміння, налаштовує на активне творче навчання.

Кооперативні інтерактивні технології навчання

- "Акваріум"
- "Карусель"
- "Спільний проект"
- "Синтез думок"
- "Два-чотири – всі разом"

1. Інтерактивна вправа «Акваріум».

Учні об'єднуються у групи по 5—6 осіб. Одна з груп займає місце у центрі класу, отримує завдання, зачитує і обговорює його. Інші учні не втручаються в обговорення, а уважно слухають, роблять помітки. Після публічного виконання завдання група займає своє робоче місце, а учні класу

обговорюють хід дискусії, аргументи виступаючих. Після цього місце в «Акваріумі» займає друга група.

2. Інтерактивна вправа «Карусель».

Учні розміщуються у два кола обличчям один до одного. Протягом певного часу кожна пара обмінюється інформацією, власними думками, потім учні зовнішнього кола роблять «один крок» – пересідають по колу до наступного партнера. Можна запропонувати учням одного кола підготувати питання за темою, працювати за схемою «запитання–відповідь» тощо.

3. Інтерактивна вправа «Два-чотири – всі разом».

Учням класу пропонується проблема (інформація), яку вони спочатку опрацювають самостійно, потім обговорюють у парах, далі об'єднуються в четвірки. Після прийняття спільного рішення в четвірках відбувається колективне обговорення питання.

4. Інтерактивна вправа «Спільний проект». Групи працюють над виконанням різних завдань однієї теми. Після завершення роботи кожна група презентує свої дослідження, в результаті чого всі школярі знайомляться з темою в цілому.

5. Інтерактивна вправа «Синтез думок».

Дана вправа передбачає виконання групами поетапно всіх завдань уроку: на аркушах перша група виконує перше завдання, друга – друге і т.д., після виконання завдань перша група свої записи для опрацювання передає другій, друга – третій і т.д.; коли аркуші з доповненнями, зауваженнями повертаються до «хазяїв», кожна група презентує свої дослідження з урахуванням доповнень, зауважень однокласників. Можна перед початком роботи створити експертну групу, яка проаналізує роботу інших груп.

Групова форма роботи має ряд переваг:

- знімає стрес (відповідь біля дошки), енергія не розтрачена на стреси, використовується на творчі процеси;
- розвиває моральні (принциповість, відповідальність), комунікативні (толерантність, співпереживання) якості;
- формальний лідер групи (якого обирають не діти, а призначає вчитель) змушений активно працювати, переконується, що це цікаво, почесно і не складно;
- створює позитивну психологічну атмосферу, бажання продовжити контакт, розширити сферу спілкування.

Індивідуальні, парні та кооперативні форми організації навчальної діяльності поєднуються із фронтальними, під час яких школярі працюють колективно або індивідуально над виконанням одного завдання.

Фронтальні інтерактивні технології навчання

- "Мікрофон"
- "Мозкова атака"
- "Навчаючи–вчуся"
- "Обери позицію"
- "Метод ПРЕС"

1. Інтерактивна вправа «Мікрофон».

Учням пропонується висловити власну думку з певного питання. Швидко, лаконічно відстоює свою позицію той, хто отримує уявний мікрофон від учителя або однокласника.

2. Інтерактивна вправа «Мозкова атака».

Для розв'язання проблемного питання учням пропонується знайти якомога більше шляхів, ідей, пропозицій, які фіксуються на дошці без аналізу і коментарів. Після створення такого «банку ідей» проводиться обговорення.

3. Інтерактивна вправа «Метод ПРЕС».

Ця вправа розвиває вміння формулювати висловлювання з певного дискусійного питання у стислій і виразній формі, лаконічно і аргументовано. «Метод ПРЕС» складається із 4 етапів:

- висловлювання власної точки зору («Я вважаю, що...»);
- обґрунтування своєї думки («... тому що...»);
- приклади, аргументи на підтримку власної позиції («... наприклад,...»);
- узагальнення, висновки («Отже,...»).

4. Інтерактивна вправа «Навчаючи – вчуся».

Матеріал уроку розділений на блоки за кількістю учнів у класі. Школярі опрацьовують і обмінюються інформацією, створюючи тимчасові пари, після чого відбувається колективне обговорення і узагальнення навчального матеріалу.

5. Інтерактивна вправа «Обери позицію».

Пропонується проблемне питання, дві протилежні думки щодо його розв'язання і три позиції: «Так» (за першу думку), «Ні» (за другу думку), «Не знаю, не визначив власної позиції». Учні класу обирають певну позицію, формують три групи, обговорюють правильність своєї думки. Один чи кілька школярів від кожної групи аргументують свої позиції, після чого відбувається колективне обговорення та розв'язання проблеми.

При впровадженні інтерактивних технологій навчання може виникнути ряд труднощів, які можна передбачити і попередити.

Недоліки	Шляхи усунення
1.Порушення дисципліни	Запропонувати учням створити «Правила роботи на уроці» (<i>активно слухати; не перебивати інших; не вигукувати тощо</i>), наголосити на необхідності дотримання правил кожним учнем
2. Ухиляння частини учнів від роботи на уроці	Запропонувати підготовчі самостійні завдання, переконати в тому, що від сумлінності їхнього виконання залежить успішність діяльності групи чи класу, за бажанням дати посилене індивідуальне завдання, запропонувати працювати разом із товаришем
3.Складність інтерактивних	Дати чіткий поетапний інструктаж, переконатись, що діти зрозуміли завдання. Ознайомлення з іншою інтерактивною вправою проводити після «відпрацювання» попередньої на

всрав	кількох уроках
4.Втрати навчального часу	Із кожним наступним уроком «втрачений» час на пояснення, підтримання свідомої дисципліни зменшується, компенсується активністю і зацікавленістю учнів, високим рівнем засвоєння навчальної інформації

Ліквідувавши ці та інші труднощі, педагог пересвідчиться у ефективності інтерактивних методів навчання.

Проведення інтерактивного уроку вимагає ретельної, чіткої підготовки з боку вчителя:

- спланувати кожен етап уроку, визначити хронометраж;
- підготувати роздатковий матеріал, додаткову літературу;
- продумати систему оцінювання;
- передбачити використання найбільш доцільних інтерактивних вправ відповідно до теми і мети уроку,

Перевагами інтерактивних методів є:

1. Формування внутрішньої мотивації освітньої діяльності, стимулювання і розвиток пізнавальних інтересів, пошукової творчої активності школярів, самостійності у прийнятті рішень.
2. Співробітництво вчителя і учнів на основі взаємодопомоги і довіри, поглиблення паритетної взаємодії.
3. По-новому розкриваються проблеми навчання (не що вчити, а як навчити вчитися; не передати певну суму знань, а навчити знаходити необхідну інформацію, самостійно вирішувати проблеми).
4. Ступінь засвоєння навчального матеріалу збільшується в 5–8 разів. Так при лекційному викладенні навчального матеріалу рівень засвоєння 5–10 %, у процесі бесіди, обговорення в групах – до 50 %. При застосуванні інтерактивних вправ інформація не тільки сприймається, а й осмислюється, обробляється (наприклад, учневі пропонується навести власні приклади, порівняти із раніше вивченим матеріалом, передати опрацьовану інформацію іншим). Рівень засвоєння навчального матеріалу на уроці-навчанні зростає до 70–90 %.
5. Адаптація навчання до індивідуальних здібностей школярів.
6. Інтеграція предметного, комунікативного і рефлексивного досвіду учнів.

СПОСОБИ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ НА ІНТЕРАКТИВНОМУ УРОЦІ

Інтерактивні технології забезпечують досягнення кісних результатів навчання, так як основним критерієм діяльності учнів на інтерактивному уроці є інтерес школярів.

Накопичення знань, досвіду дій є необхідною, але недостатньою умовою для появи у школяра психічних новоутворень, що свідчить про його

особистісний розвиток. Ідея рефлексії полягає в постійному осмисленні, самоаналізі освітньої діяльності.

Рефлексія на рівні засвоєння навчального матеріалу:

1. маю міцні знання, вмю порівнювати, робити узагальнення і висновки, вільно володію термінами, поняттями;
2. вільно володію навчальною інформацією, самостійно виправляю допущені помилки;
3. володію навчальним матеріалом, проте допускаю помилки і неточності.

На емоційному рівні:

1. я працював з інтересом, захопленням;
2. я працював у нормальному режимі;
3. я працював без інтересу, мені було нецікаво.

Як підтвердити, що діти набули необхідних знань, умінь, сформували у себе значущі цінності?

Завдання оцінювання на інтерактивному уроці

- Визначення рівня навчальних досягнень і навчальних можливостей учня
- Створення умов для саморозвитку і самовдосконалення
- Створення "ситуації успіху "
- Стимулювання мотивації до подальшого навчання й отримання знань
- З'ясування необхідності у корекції навчання, встановлення зворотнього зв'язку
- Визначення рівня особистісного зростання

Перед початком роботи вчитель інформує школярів про критерії оцінювання (надає учням можливість самостійно порівняти власну відповідь із критеріями стандарту), залучає дітей до контролю за розвитком навчальної діяльності шляхом проведення самооцінювання взаємоконтролю і взаємоаналізу.

Нові стратегії оцінювання повинні показати не тільки рівень оволодіння навичками мислення і комунікації, а і здатність відстоювати свою думку, аргументувати власну позицію. До пріоритетів оцінювання включається не лише результат роботи, а й сам процес навчання (активність на уроці, готовність до співпраці, спосіб спілкування, відповідальність за діяльність).

Основні види оцінювання навчальних досягнень учнів

- поточне
- тематичне
- семестрове
- річне

Виставлення тематичних, семестрових, річних оцінок проводиться за визначеним алгоритмом (річні – на ос нові семестрових, семестрові – за тематичними), а от

кого і що оцінювати на інтерактивному уроці, як здійснювати поточне оцінювання? По-перше, необхідно чітко визначити мету (очікувані результати) уроку із застосуванням інтерактивних технологій:

- які знання, на якому рівні необхідно засвоїти;
- якими навичками, вміннями треба оволодіти;
- які цінності сформувати в собі.

По-друге, вчитель може використати різні способи бального і описового оцінювання відповідно до вибраних форм роботи на уроці.

Способи оцінювання навчальних досягнень учнів

➤ **Бальне** (вчитель інформує про критерії оцінювання до виконання роботи; використовує різнорівневі картки-завдання із вказаним рівнем складності, оцінку ставить об'єктивно і аргументовано, вказує на допущені помилки, накреслює план-перспективу підвищення оцінки).

➤ **Описове** (вербальне: інформація про досягнення, труднощі та шляхи їхнього подолання; створення позитивної емоційної атмосфери; підтвердження інтелектуальної спроможності кожного учня; невербальне: погляд, жести, які виражають захоплення, здивування).

Описове оцінювання безпосередньо не пов'язане із оцінкою-результатом. Це, скоріше, оцінювання – підтримка учня, щире вираження вчителем радості з приводу діяльності та успіхів школяра. Найбільше досягнення вчителя визначається бажанням учнів отримати описову оцінку своєї діяльності, а не певний бал у журнал. Оцінку, яка вказує на отримання задоволення від навчальної праці, підтверджує успіх і визнання.

Ш. Амонашвілі стверджує, що оцінка – це костур кульгаючої педагогіки (мається на увазі бальне оцінювання), проте на сучасному етапі розвитку освіти оцінка виконує ряд важливих функцій:

1. освітню (об'єктивний критерій рівня навчальних досягнень);
2. діагностичну (виявлення успіхів та недоліків у навчанні, визначення шляхів підвищення якості навчання);
3. управлінську (інформація про стан успішності, вдосконалення методики викладання);
4. виховну (виховання наполегливості, відповідальності, справедливості, взаємоповаги);
5. розвиваючу (розвиток логічного мислення, здібності аналізувати, узагальнювати);
6. стимулюючу (обґрунтована, об'єктивна оцінка є стимулом у навчальному процесі).

Залежно від форм роботи на уроці оцінювання може бути індивідуальним, парним, кооперативним і колективним.

Способи бального оцінювання

Індивідуальне оцінювання:

- випереджуюче завдання;
- індивідуальна картка-завдання;
- робота біля дошки;

- самооцінювання;
- рейтингове оцінювання (співставлення самооцінки із оцінкою вчителя).

Цей спосіб надзвичайно важливий для визначення адекватності самооцінювання рівня навчальних досягнень. Самооцінка може бути адекватною (учень об'єктивно оцінює свої можливості та досягнення, достатньо критично ставиться до себе); заниженою (дитина недооцінює свої можливості та досягнення, висуває до себе жорсткі вимоги); завищеною (школяр переоцінює свої можливості та досягнення; невимогливий до себе). Рейтингове оцінювання допомагає вчителю провести корекцію оцінювання: при заниженій самооцінці розкрити високий інтелектуальний потенціал дитини, довести її інтелектуальну спроможність, при завищеній – показати реальний рівень навчальних досягнень і накреслити можливі шляхи підвищення цього рівня.

Парне оцінювання:

- взаємооцінювання (взаємоперевірка завдань, співбесіда з теми);
- «Рецензент» (один учень відповідає, а другий – аналізує, виправляє помилки, доповнює, виставляє оцінку собі й товаришу);
- «Перший-другий» (учитель ставить запитання учням першого ряду, які відповідають сусідам по парті, на це ж запитання дає відповідь учень із високим рівнем навчальних досягнень і школярі другого ряду оцінюють відповіді товаришів, потім звучить запитання для учнів другого ряду і т.д.).

Кооперативне оцінювання:

- «Секретар» (кооперативна (групова) форма роботи направлена на досягнення спільної мети, але внесок кожного члена групи неоднаковий, тому обирається «секретар», як правило сильний учень, який фіксує правильні відповіді, активність, спосіб спілкування учнів у групі; ці дані формують певну оцінку або коригують оцінювання подальших завдань);
- «Дублер починає діяти» (після опрацювання навчальної інформації в групах із метою її узагальнення, закріплення «дублер учителя» – учень із високим рівнем навчальних досягнень – проводить опитування і оцінювання рівня засвоєння навчального матеріалу товаришами).

Коллективне оцінювання:

- «Ідеальне опитування» (полягає в тому, що на поставлене запитання кожен учень дає подумки відповідь, потім школяр із високим рівнем навчальних досягнень правильно, відповідає на це ж питання («показова відповідь»), учні класу співставляють свою відповідь із «показовою» і оцінюють її);
- «Найкращий(а)» (передбачає колективне обговорення і вирішення певного питання, після чого школярі визначають найкращий аргумент, найкращий спосіб вирішення проблеми тощо).

Для максимальної об'єктивності, врахування всіх аспектів діяльності та активності учня, можна застосувати універсальне оцінювання: на початку

уроку або на початку вивчення нової теми кожен школяр отримує індивідуальну картку, в яку заносить бали за певний вид діяльності, в кінці уроку (вивчення теми) учень і вчитель мають змогу об'єктивно визначити рівень навчальних досягнень.

ІНДИВІДУАЛЬНА КАРТКА

навчальних досягнень із теми _____ учня _____

Вид діяльності	" +", бали
1. Короткі відповіді	
2. Лабораторна робота	
3. Індивідуальне опитування	
4. Робота в групі	
5. Рефлексія	
6. Тематичне оцінювання	

Оцінка з теми:

Отже, при оцінюванні навчальних досягнень учнів необхідно обговорювати критерії оцінювання, використовувати традиційні та інтерактивні технології

оцінювання, обов'язково враховувати динаміку рівня навчальних досягнень школярів, домагатися, щоб оцінка стала не самоціллю, а об'єктивним критерієм рівня засвоєння і усвідомлення навчальної інформації, рівня особистісного зростання, стимулом до подальшого пізнання і самовдосконалення.

**АВТОРСЬКІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАЧІВ ХАРКІВСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ Г.С.СКОВОРОДИ**

1. Дидактична технологія навчання здібних і обдарованих дітей і учнівської молоді (І.В.Гавриш, доктор педагогічних наук, професор кафедри початкової, дошкільної та професійної освіти)

В епоху розбудови інформаційного суспільства, у якому основним капіталом і головним ресурсом економіки стають знання, освіта є не тільки визначальним чинником самореалізації особистості, але й найважливішим фактором соціально-економічного та духовного піднесення держави, забезпечення її конкурентоспроможності на світовій арені. У цих умовах освіта майбутньої інтелектуальної еліти нації — здібних і обдарованих дітей та учнівської молоді — стає однією з найважливіших світових педагогічних проблем.

Багаточисленні зарубіжні й вітчизняні інтернаукові дослідження феномена здібних і обдарованих дітей та учнівської молоді (Г. Айзенк, Б.Ананьєв, А. Анастасі, В. Антоненко, С. Барт, Д. Богоявленська, М. Бургін, О.Буров, Д. Векслер, Ф. Вернон, Л. Виготський, І. Волощук, Н. Гонтаровська, Г. Гуменюк, В. Дружинін, О.Дубасенюк, Л. Ковбасенко, Д. Корольов, Г. Костюк, Л. Кузьменко, С. Кулачківська, М. Лейтес, В. Моляко, Р.Науменко, Дж. Рензуллі, С. Рубінштейн, Б. Сканнер, А. Сологуб, Р. Стернберг, Б.Теплов, В. Тименко, І. Ткачук, К. Хеллер, М. Холодна, В. Шадриков, В. Юркевич, В. Яковлева та ін.) виявились науковим підґрунтям для формування вимог, яким мають задовольняти навчальні програми для здібних і обдарованих дітей і учнівської молоді. Вони викладені в працях Ц. Дентон-Айда, М.Карне, С. Кеплена, С. Линнемайера, Х. Пассова, Дж. Рензуллі, О. Савенкова та ін. Як правило, дані вимоги диференціюються науковцями відповідно до сфер когнітивного, творчого та афективного розвитку учнів й передбачають можливість організації навчально-пізнавальної діяльності школярів відповідно до їх пізнавальних потреб, ускладнення її змісту за рахунок поглиблення та абстрагування навчального матеріалу, домінування його розвивальних можливостей над інформаційною насиченістю; паритет завдань дивергентного та конвергентного типу, максимальне розширення кола пізнавальних інтересів учнів тощо (сфера когнітивного розвитку); домінування власної дослідницької практики над репродуктивним засвоєнням знань, орієнтацію на інтелектуальну ініціативу школярів тощо (сфера творчого розвитку); актуалізацію лідерських можливостей, формування пізнавальної самостійності, критичності мислення та лояльності в оцінці ідей, орієнтацію на змагальність тощо (сфера афективного розвитку) [9].

З урахуванням перерахованих вище вимог в Австралії, Ізраїлі, Німеччині, Китаї, Кореї, Сингапурі, США та інших країнах були розроблені та апробовані різноманітні моделі навчання здібних і обдарованих дітей та

учнівської молоді. В нашій країні однією з успішних дидактичних моделей освіти даного контингенту учнів є модель, що реалізується в межах всеукраїнського науково-педагогічного проекту «Інтелект України». Проект народився в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди. До творчого колективу його авторів входять науково-педагогічні працівники, докторанти й аспіранти кафедри початкової, дошкільної та професійної освіти І. Гавриш, В. Гриньова, Т.Довженко, С.Доценко, О. Коваленко, М. Ломберг, С.Макєєв, В.Ушмарова, О. Холтобіна, В. Шищенко та ін., які успішно захистили докторські та кандидатські дисертації за тематикою Проекту.

Презентуємо особливості дидактичної моделі освіти здібних і обдарованих учнів, що реалізується в науково-педагогічному проекті «Інтелект України».

Першою особливістю означеної моделі є реалізація принципів диференційованого підходу до навчання здібних і обдарованих учнів завдяки створенню в закладах освіти проектних класів.

До концептуальних засад, на яких ґрунтуються сучасні світові освітні системи, створюючи педагогічно доцільне середовище для навчання здібних і обдарованих учнів, належать, зокрема, генетичний, середовий і генотип-середовий підходи до визначення ролі спадковості й середових впливів як факторів розвитку здібностей людини. Представники генетичного підходу (С. Берт, Ф. Гальтон, Дж.Горн, М. Мерфі, Л. Терстоун та ін.) при розгляді питань щодо визначення детермінант здібностей наводять численні історичні приклади, що свідчать про переважну роль спадковості у детермінації здібностей [7]. Науковці, які наголошують на визначальній ролі середовища в розвитку здібностей (Ю.Гиппенрейтер, О. Овчинникова та ін.), посилаються на результати досліджень рівня розвитку звуковисотного слуху в дорослих росіян і в'єтнамців. Отримані експериментальні дані (недорозвиненість слуху в третини росіян і 100% музичність в'єтнамців) вони пояснюють тим, що у в'єтнамській мові висота звука має суттєве значення для її розуміння, а в російській – ні. Тому в процесі опанування в'єтнамцями рідної мови відбувається розвиток і музичних здібностей [3]. Генотип-середовий підхід до визначення детермінант здібностей представлено в працях переважної більшості вчених, що працюють у галузі педагогіки й психології здібностей (В. Дружинін, К. Крутецький, Н. Лейтес, Х. Маркус, К. Платонов, Б.Саймон, Б. Теплов, У. Томпсон, Д. Фуллер, В. Чудновський, В. Юркевич та ін.).

Результати експериментальних досліджень, отриманих представниками генотип-середового підходу, дозволили їм дійти висновку про те, що фактори середовища в процесі розвитку здібностей мають вагу, що пропорційна вазі факторів спадковості: «У детермінації розвитку здібностей на частку середовища припадає 30-35 % загальної фенотипічної дисперсії» (В. Дружинін) [5].

У світовій освітній практиці поширення набули моделі диференційованого навчання здібних і обдарованих учнів, психологічною основою яких є генотип-середова парадигма здібностей.

Диференціація в перекладі з латинської «difference» означає розподіл,

розшарування цілого на частини, форми, складові. Тому більшість науковців (М. Акімова, Р. Гроот, О. Лошньова, В. Рабунський, Л. Рожинова, Г. Селевко, І. Унт, В. Шадриков та ін.) під диференційованим навчанням розуміють навчання, за умов якого педагог працює з групою учнів, що утворена з урахуванням наявності в них якихось значущих для навчального процесу загальних якостей (гомогенна група), під диференціацією навчання (диференційованим підходом у навчанні,) – створення різноманітних умов навчання для різних шкіл, класів, груп із метою урахування особливостей їхнього контингенту, під принципом диференціації навчання – положення, згідно з яким педагогічний процес будується як диференційований. При цьому за організаційним рівнем гомогенних груп розрізняють регіональну диференціацію (спецшколи, гімназії, ліцеї, будинки дитячої творчості тощо), внутрішньошкільну (групи та класи різних рівнів тощо), міжкласну (факультативи, гуртки тощо), внутрішньокласну або внутрішньопредметну (групи в складі класу) [10].

Узагальнення результатів наукових пошуків українських і зарубіжних учених (Е. Аксьонова, Ю. Кузнецова, О. Савенков, М. Штейн та ін.) дозволило виявити найбільш розповсюджені форми навчання здібних та обдарованих учнів закладів освіти: навчання за індивідуальними навчальними програмами в класі «змішаних здібностей»; групування учнів у межах одного класу в гомогенні малі групи за рівнем академічних досягнень; кластери; групування здібних та обдарованих учнів із паралелі; потоки; окремі класи в загальноосвітніх навчальних закладах; відкриті класи, спеціалізовані школи; система додаткової освіти.

Одним із перспективних напрямів організації навчання здібних і обдарованих учнів є створення в закладах освіти класів прискореного розвитку. Насамперед це пов'язано з недоцільністю навчання даного контингенту учнів у класах «змішаних здібностей». У такі класи згідно із законом нормального розподілу, як правило, потрапляють 68% дітей середньостатистичної норми розумового розвитку, по 14% учнів, які випереджають або відстають у розумовому розвитку від своїх «середньостатистичних» однолітків і по 2% дітей, які характеризуються яскраво вираженими розумовими здібностями або відчувають серйозні утруднення в процесі засвоєння шкільної програми. Отже, працюючи в класі «змішаних здібностей», учитель, щоб створити оптимальні умови для реалізації навчальних можливостей кожної з п'яти перерахованих вище груп учнів, має на уроці застосовувати одночасно 5 різних методик, що в умовах українського освітнього сьогодення (зокрема, унормованої наповнюваності класів від 28 учнів) виявляється неможливим. Крім того, за умов спеціальної підготовки до роботи зі здібними та обдарованими учнями й набуття відповідного практичного досвіду професійної діяльності в класах прискореного розвитку учитель стає справжнім професіоналом із питань навчання й виховання майбутньої інтелектуальної еліти нації. Що ж стосується навчання учнів молодшого шкільного віку в спеціалізованих школах, то маємо відзначити таке. Як правило, пізнавальні інтереси учнів

початкової школи характеризуються різнобічністю, спрямованістю на різноманітні об'єкти пізнання. Водночас, поглиблене вивчення окремих навчальних дисциплін на етапі початкової освіти може спричинити занадто ранню спеціалізацію та зашкодити загальному розвитку дитини. Насамкінець, програми, побудовані на постійному ускладненні та збільшенні обсягу навчального матеріалу, можуть призвести до перенавантаження і, як наслідок, викликати фізичне та психічне виснаження учнів.

Зауважимо, що питання щодо доцільності створення класів прискореного розвитку для навчання здібних і обдарованих дітей молодшого шкільного віку було й продовжує залишатися предметом гострих дискусій науковців і практиків, оскільки має як очевидні переваги (насамперед, це відповідність навчальних програм і методик навчальним можливостям даного контингенту учнів), так і недоліки (звужується коло спілкування дітей, виникає небезпека формування в учнів таких класів елітарної свідомості, соціальної дезінтеграції тощо).

Цікаво відзначити, що серед педагогічної спільноти США кількість прихильників створення класів прискореного розвитку значно перевищує кількість їх опонентів. Причому найменшою популярністю вони користуються серед учених, більш толерантно ставляться до цих класів чиновники та директори шкіл, а вчителі, які безпосередньо працюють зі здібними й обдарованими учнями, є їх гарячими прихильниками [8].

Результати педагогічного дослідження з проблеми «Створення системи пошуку, навчання й виховання здібних і обдарованих учнів початкової школи», що здійснювалося на всеукраїнському рівні, а також шестирічний досвід функціонування проектних класів «Інтелект України» дозволяє дійти висновку про високу ефективність даної форми навчання здібних і обдарованих дітей молодшого шкільного віку за дотримання таких умов: розробки й успішної апробації методики ідентифікації дітей, які можуть успішно навчатися в класах прискореного розвитку; створення науково обґрунтованих навчального плану та навчальних програм і позитивних результатів їх застосування на практиці; наявності системи моніторингу, яка дозволяє оцінювати ефективність навчально-виховного процесу й корегувати його у разі необхідності; забезпечення гарантій добровільності вступу дітей до цих класів, а також можливості не стресового переходу учнів до інших класів на будь-якому етапі їхнього навчання.

Другою особливістю дидактичної моделі освіти в межах всеукраїнського науково-педагогічного проекту «Інтелект України» є збагачення змісту освіти завдяки уведенню до інваріантної частини навчального плану проектних класів предметів «Еврика» і «Навчаємося разом».

Проблема визначення змісту освіти розглядається науковцями як одна з ключових і найскладніших проблем сучасної дидактики. Це виявляється в співіснуванні найрізноманітніших підходів до конструювання її поняттєво-термінологічного апарату, визначення концептуальних основ та основних положень.

Так, у контексті когнітивного підходу поняття «зміст освіти» трактується як система наукових знань, умінь і навичок, якими має опанувати людина в процесі навчання (Ю. Бабанський, Б. Єсіпов, І. Харламов, Г. Щукіна, М. Ярмаченко та ін.). Обмеження складу змісту освіти системою наукових знань, практичних умінь і навичок має давню традицію. Його підґрунтям виявляється ідеологія індустріального суспільства, згідно з якою особистість фактично розглядається як такий самий компонент процесу виробництва, як і його засоби. Тому концептуальна освітня мета в когнітивній парадигмі освіти – прилучення особистості до науки та виробництва [1].

У культурологічній концепції зміст освіти відповідно до структури культури містить чотири компоненти: знання про природу, суспільство, техніку, людину, способи діяльності; досвід здійснення відомих способів діяльності; досвід творчої діяльності; досвід емоційно-ціннісного ставлення до себе та навколишнього світу (Н. Алексєєв, А. Валицька, О. Газман, В. Гриньова, В. Зинченко, І. Зязюн, В. Сластьонін, Є. Шиянов та ін.) [4].

У контексті особистісно орієнтованого підходу зміст освіти визначається як зміст процесу прогресивних змін властивостей і якостей особистості (І. Бех, Бондаревська, І. Зязюн, О. Пехота, С. Подмазін, В. Серіков, І. Якиманська та ін.). При цьому до компонентного складу змісту особистісно орієнтованої освіти Є. Бондаревська та С. Кульневич включають аксіологічну (ціннісну), когнітивну, діяльнісно-творчу й особистісну складові [2].

У ХХІ ст. все більше визнання серед світової педагогічної спільноти отримує компетентнісний підхід, у межах якого зміст освіти відповідно до концептуальної мети – формування в учнів ключових, загальнопредметних і предметних компетентностей – містить систему ієрархічно-підпорядкованих компетентностей: ключових, загальнопредметних і предметних (Р. Бадер, І. Бех, Н. Бібік, І. Зимня, О. Локшина, Д. Мертенс, О. Овчарук, Б. Оскарсон, О. Пометун, Дж. Равен, Я. Савченко, А. Хуторський, А. Шелтен та ін.) [6].

Одним із найважливіших завдань дидактики в галузі конструювання змісту освіти є виявлення його дидактичних основ. Поняття «дидактична основа» розуміється В. Краєвським та І. Лернером як сукупність норм, що регулюють відбір складу соціального досвіду з точки зору дидактики. Відповідно до триярусної структури процесу конструювання змісту освіти ці вчені виокремлюють три рівні дидактичних основ: загальнотеоретичний рівень, рівень навчального предмета та навчального матеріалу [11].

Зміст освіти в проектних класах «Інтелект України» визначається Державними стандартами загальної освіти. Тому дидактичними основами його конструювання на загальнотеоретичному рівні для нас виявились основні положення особистісно орієнтованої та компетентнісної освітніх парадигм, у контексті яких нами було здійснено оцінку найбільш впливових педагогічних стратегій навчання здібних і обдарованих учнів: прискорення, інтенсифікації, індивідуалізації, проблематизації та збагачення.

Стратегія прискорення передбачає збільшення темпу вивчення навчального матеріалу порівняно з темпом, передбаченим традиційними навчальними програмами. Це спричиняє «перескакування» здібних і обдарованих учнів через один-два класи, і, як результат, раннє закінчення школи. Проте фахівці радять використовувати дану стратегію в початковій школі у виключних випадках, оскільки прискорений інтелектуальний розвиток здібної або обдарованої дитини далеко не завжди супроводжується її прискореним соціальним розвитком.

Стратегія інтенсифікації, що забезпечує поглиблене вивчення учнями певних навчальних дисциплін, добре відома нашому освітянському загалу, оскільки на ній базується навчально-виховний процес у спеціалізованих школах, гімназіях і ліцеях. Водночас, коли мова йде про початкову школу, вчені радять застосовувати дану стратегію особливо обережно, оскільки далеко не всі здібні та обдаровані діти виявляють у молодшому шкільному віці стійкий інтерес до якоїсь однієї сфери знань або діяльності.

Наявність ризиків, характерних для стратегій прискорення та інтенсифікації, змусила науковців шукати шляхи розв'язання проблеми визначення змісту меритократичної освіти у площині не стільки кількісних (темп і обсяг), скільки якісних змін у навчальному плані та навчальних програмах, призначених для навчання здібних і обдарованих учнів.

Стратегія проблематизації передбачає стимулювання інтелектуального та особистісного розвитку учнів. Специфіка навчання за стратегією проблематизації виявляється у використанні проблемних методів і завдань проблемного характеру, пошуку альтернативних інтерпретацій навчальної інформації, що сприяють формуванню в учнів творчого підходу, а також рефлексивного плану свідомості. Як правило, такі програми не існують самостійно – вони є компонентами збагачених навчальних програм.

Стратегія збагачення, під якою вчені (Дж. Рензуллі, О. Савенков та ін.) розуміють якісну перебудову змісту освіти, спрямовану на розвиток інтелектуально-творчого потенціалу особистості дитини, поступово отримує все більше визнання серед освітян-практиків [9]. У той же час у педагогічній науці здійснюються спроби обґрунтування педагогічно доцільних видів збагачення, серед яких найбільше визнання отримав підхід американського вченого Дж. Рензуллі.

Відповідно до моделі обдарованості, основу якої складає традиційна тріада факторів (креативність, інтелект, мотивація), цим науковцем було обґрунтовано доцільність збагачення традиційних систем навчання в трьох напрямках. Перший вид збагачення має забезпечувати ознайомлення учнів із найрізноманітнішими науковими галузями і сферами людської діяльності та спрямовується на створення «фундаменту дослідницької діяльності» – розширення кругозору дитини та визначення нею найбільш привабливих видів навчальних занять. Другий вид збагачення (за Дж. Рензуллі, груповий тренінг діяльності) орієнтований на вдосконалення пізнавальних здібностей і розвиток мислення здібних і обдарованих учнів.

Реалізація першого та другого виду збагачення в повному обсязі створює передумови для розв'язання дитиною творчих завдань, а також проведення нею власних досліджень (третій вид збагачення). При цьому обов'язковою є участь дитини як у формулюванні проблеми, так і у виборі оптимального методу її розв'язання [12].

Спробу вдосконалити модель збагачення Дж. Рензулі, переосмислити її, враховуючи реалії масової пострадянської школи, було здійснено О. Савенковим наприкінці ХХ ст. Модель російського науковця містить два рівні збагачення: горизонтальний і вертикальний. Горизонтальне збагачення передбачає проведення для здібних і обдарованих дітей додаткових занять із предметів «Соціальна компетенція», «Навчання мисленню», «Фізична культура», а також їхню активну участь у факультативах, гуртках, студіях тощо. Вертикальне збагачення реалізується завдяки навчанню здібних і обдарованих учнів за індивідуальними навчальними програмами, які відповідають навчальним можливостям і запитам даного контингенту школярів.

Не заперечуючи безсумнівній цінності ідей О. Савенкова, відзначимо, що їх реалізація в повному обсязі в класах «змішаних здібностей» через організаційні труднощі не виявляється можливою. Тому принциповим для розв'язання проблеми «здібний і обдарований учень у масовій школі» є питання щодо педагогічно доцільного вибору форм навчання, на чому ми наголошували вище, характеризуючи першу особливість дидактичної моделі навчання здібних і обдарованих учнів початкової школи.

Не викликає сумнівів, що навчання здібних і обдарованих учнів має здійснюватися за стратегіями збагачення й проблематизації, тобто спрямовуватися не тільки на опанування дітьми системою наукових знань, практичних умінь і навичок, окреслених відповідним Державним стандартом загальної освіти, але й на формування в них ключових компетентностей, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей. Тому згідно з принципом подвійного входження освітніх цілей до змісту освіти до навчального плану проектних класів «Інтелект України» нами було уведено предмети «Навчаємося разом» (цілі – формування в учнів ключової компетентності умінь учитися, соціальної та мовленнєвої ключових компетентностей) і «Єврика» (цілі – розвиток творчих здібностей учнів, опанування ними алгоритмом розв'язання винахідницьких задач, формування знань, умінь і навичок із логіки).

Третьою особливістю дидактичної моделі освіти в межах всеукраїнського науково-педагогічного проекту «Інтелект України» є підвищення дидактичного потенціалу початкової освіти завдяки системній пропедевтиці шкільної неуспішності в основній і старшій школі.

Відповідно до одного з основних принципів системного підходу – принципу діалектичної єдності педагогічної системи та середовища, в якому наголошується на необхідності визначення цілей будь-якої педагогічної системи за умов її розгляду як підсистеми тієї метасистеми, в яку вона вписана і в якій функціонує нами за допомогою методу експертних оцінок

було виявлено причини утруднень, які виникають в учнів основної та старшої школи в процесі вивчення предметів природничо-математичного та гуманітарного циклів і розроблено систему заходів, спрямованих на їх подолання. Наприклад, на кожному уроці математики, починаючи вже з першого класу, навчання в проектних класах побудовано таким чином, щоб забезпечити пропедевтику утруднень під час вивчення учнями математики в основній і старшій школі. Це здійснюється за допомогою системи вправ, спрямованих на розвиток в учнів просторової уяви, логічного мислення та кмітливості, формування вміння розв'язувати задачі певного виду за допомогою алгоритмічних методів, відпрацювання автоматизму при розв'язанні прикладів.

Найбільші утруднення при вивченні географії спричиняються тим, що учні на неналежному рівні знають карту. Потужний дидактичний потенціал у пропедевтиці даного недоліку мають такі навчальні предмети в проектних класах, як «Навчаємося разом», «Літературне читання» «Людина і світ», «Єврика». Так, ознайомлюючи учнів першого класу з творчістю Ганса Крістіана Андерсена, ми мандруємо картою з України до Копенгагена, щоб помилуватися скульптурою Русалоньки; виконуючи спеціальні вправи з розвитку пам'яті на уроках «Навчаємося разом», пригадуємо держави – сусіди України; відпочиваючи на фізкультхвилинках на уроках «Людина і світ» та співаючи пісеньку «Наш Центаврик», пригадуємо розташування й назви материків; змагаючись у «Зоряних перегонах», працюємо з контурними картами; опановуючи алгоритм розв'язання винахідницьких задач на уроках «Єврика», подорожуємо політичною картою світу.

На всіх без виключення уроках у проектних класах «Інтелект України» ми знаходимо час (до 5 хв), щоб приділити увагу формуванню в дітей техніки читання, оскільки відомо: добре та відмінно навчаються в основній та старшій школі ті учні, які, як правило, наприкінці четвертого класу читали мовчки зі швидкістю не менше, ніж 120 слів за хвилину.

Четвертою особливістю дидактичної моделі освіти в межах всеукраїнського науково-педагогічного проекту «Інтелект України» є створення на кожному уроці ситуації успіху, зацікавленості, комфорту.

У традиційній системі освіти вважається, що дидактичний потенціал уроку є достатнім для розвитку в учнів пізнавальних процесів – пам'яті, уваги, уяви, мислення, сприйняття. На думку авторів моделі, щоб створити ситуацію успіху в навчанні для кожного учня проектного класу, необхідною виявляється організація на системному рівні роботи з цілеспрямованого формування зазначених вище пізнавальних процесів. Тому, вивчаючи, наприклад, словникові слова на уроках української мови, ми застосовуємо вправу «Фотоапарат», спрямовану не тільки на їх запам'ятовування, але й на розвиток уваги й пам'яті. На уроках «Людина і світ», знайомлячи дітей із океанами, ми пропонуємо переглянути слайд і з пам'яті намалювати материки, які, наприклад, Атлантичний океан омиває.

Сприяє створенню ситуації успіху й використання інформаційно-комунікаційних технологій, а також нових педагогічних технологій, що ґрунтуються на діяльнісному та технологічному підходах, теоріях поетапного формування розумових дій та алгоритмізації навчання. Так, формування навичок каліграфічного письма здійснюється з використанням алгоритмів написання букв і з'єднань, формування культури грамотного письма – з використанням алгоритмів перевірки правильного написання слів і речень. Велику роль відіграють алгоритмічні методи навчання й під час формування в учнів умінь розв'язувати задачі й приклади на уроках математики та еврики.

На всіх без виключення уроках фізкультхвилинки проводяться із використанням тематичних мультфрагментів. Наприклад, якщо на уроках читання (1 клас) діти читають казку Корнія Чуковського «Лікар Айболить», то на фізкультхвилинці використовуються фрагменти відповідного мультфільму, а під час роботи над текстом, діти «озвучують» один із його фрагментів. На кожному уроці проводяться вправи змагального характеру, які дуже подобаються дітям – «Великі перегони» (математика, українська мова), «Зоряні перегони» («Людина і світ»), «Конкурс найрозумніший» («Українська мова», «Літературне читання»). Дуже любляють діти й хвилинки релаксації.

Проведення педагогічного експерименту та підведення підсумків результатів упровадження всеукраїнського науково-педагогічного проекту «Інтелект України» в практику роботи закладів освіти дозволили дійти висновків про ефективність дидактичної моделі навчання академічно здібних і обдарованих школярів у процесі розв'язання завдань навчання й виховання здібних і обдарованих учнів проектних класів. Зокрема, в експериментальних класах порівняно з контрольними значно зросла кількість учнів, в яких сформовано високий рівень мотивації досягнення та мотивації учіння, дивергентності мислення, здатності до формулювання проблеми та винайдення шляхів її розв'язання, кмітливості, концентрації уваги, уяви (в тому числі й просторової).

Статистична значущість змін у рівнях сформованості мотивації навчально-пізнавальної діяльності та здібностей учнів експериментальних класів порівняно з учнями контрольних класів була підтверджена перевіркою статистичної гіпотези дослідження за допомогою критерію χ^2 , а також аналізом шкільної успішності учнів проектних класів. 88,7% випускників початкової школи виконали завдання ДПА з математики на високому рівні, 11,3% – на достатньому рівні; 79,2% учнів виконали завдання ДПА з української мови на високому рівні, 20,8% учнів – на достатньому рівні; 84,9% учнів виконали завдання ДПА з читання на високому рівні, 15,1% – на достатньому рівні.

Учні проектних класів добре читають із задоволенням складають власні прості та складені задачі різних видів, із захопленням розв'язують олімпіадні завдання з математики, грамотно й каліграфічно пишуть (див. вкладку). І, що найголовніше, – їм цікаво вчитися, вони з радістю ходять до школи.

2. Технологія риторичної взаємодії в педагогічному процесі (Л.П.Ткаченко, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії і методики викладання філологічних дисциплін у початковій школі)

Означена технологія інтегрує елементи відомих технологій, наприклад: діалогу культур (В. Біблер); оптимізації навчання (Ю. Бабанський); технології творчості (Ю. Азаров) та інші. Такий підхід дозволяє визначити технологію риторичної взаємодії в педагогічному процесі як певний алгоритм дій викладача та студента, спрямований на розвиток комунікативно- інтелектуального потенціалу майбутнього вчителя.

Визначальною для курсу риторики, є гуманістично-орієнтована технологія освіти, яка базується на таких дидактичних категоріях: навчальне дослідження, вирішення проблем, збір даних, моделювання, аргументація, співвіднесення моделі і реальності, рефлексивне, критичне, творче мислення, рольова гра, релевантність, пошук особистісних смислів тощо.

Інноваційні дидактичні пошуки вибудови й реалізації процесу навчання риторики ґрунтуються на своєрідній пошуковій навчальній діяльності в контексті вироблення самим студентом власного досвіду. Видові напрями такої пошукової діяльності схарактеризовані І.А. Зязюном та Г.М. Сагач:

- дослідницький теоретико-пізнавальний (постановка проблеми, висування і перевірка гіпотез, генерація ідей, проведення чи моделювання експерименту тощо);
- дискусійний (вияв і зіставлення точок зору, позицій, підбір і пред'явлення аргументації тощо);
- моделюючий – у предметно-змістовному (імітаційно-ігровому) і соціально-психологічному (рольовому) цілеспрямуванні;
- рефлексивний – у гносеологічному і емоційно-почуттєво-особистісному цілеспрямуванні (інтелектуальна і емоційно- почуттєва рефлексія).

Розроблена програма курсу «Академічна риторика» базується на ідеях цілісності й концентричності. Вона передбачає нарощення, поглиблення, розширення знань і вмінь у загальній системі розвивальної освіти, а також єдність освіти, виховання й розвитку. Визначені в такий спосіб мета й завдання навчання риторики у вищій школі спрямовують змістовий і процесуальний компоненти цієї системи на досягнення необхідної результативності, яку можна забезпечити вмілою реалізацією основних принципів навчання. Ураховуючи позитивні зрушення в системі освіти України, спрямовані на утвердження національної свідомості, відродження духовних скарбів українського народу, орієнтацію процесу навчання на особистість студента, ми організували навчання риторики на основі таких принципів, як гуманізація й гуманітаризація, співробітництво й співтворчість, індивідуалізація та диференціація. Це такі стратегії діяльності всіх ланок освіти, яка базується на знаннях, поглядах, ідеях, переконаннях, що проголошують дитину як найвищу цінність, практично спрямовані на формування всебічно і гармонійно розвинутої особистості з відповідними притаманними їй

індивідуальними якостями та проявами і реалізуються через відносини, побудовані на повазі, любові, рівності, людяності в системі розумового, морального, трудового, естетичного, фізичного та інших видів виховання. Тому для забезпечення практичного курсу добирався такий дидактичний матеріал, який розкривав би актуальні проблеми сьогодення, тематику доповідей, рефератів, колективних обговорень, гармонійно поєднуючи світові, національні та загальнолюдські інтереси. Таким чином реалізувався культурологічний принцип навчання.

Заняття з риторики організовувалися і проводилися в руслі педагогіки співробітництва і співтворчості, яка передбачає два суб'єкти навчальної діяльності – викладача й студентів, що взаємодіють на паритетних засадах і взаємозацікавлені в наслідках цієї діяльності. Прикладом реалізації названих принципів може слугувати така форма роботи, як дискусійний клуб, що активно працює протягом усього процесу навчання риторики. До того ж, теми для дискусій відбираються самими студентами, а викладач бере активну участь у діалозі-дискусії.

Невід'ємною ознакою пропонованої технології навчання риторики є його індивідуалізація і диференціація. Безпосередньо ці принципи втілювалися у процесі навчання майбутніх учителів під час риторичних тренінгів, які дозволяли розкрити індивідуальність кожного студента, виявляли позитивні моменти та недоліки у його роботі, передбачали варіантність завдань з метою диференційованого підходу.

У процесі навчання викладач і студент мусять бути активними, діяти узгоджено, оперативно. Тільки за такої умови навчання риторики матиме цілісний характер.

Останнім часом методика викладання риторики зазнала певних змін відносно організації процесу навчання, його структури та змісту, методів навчання. Сьогодні найпоширенішим та дієвим методом викладання риторики, безперечно, є комунікативно-орієнтований, який максимально наближений до реальних умов мовного середовища. У практиці викладання мовленнєвих дисциплін у вищій школі на сучасному етапі все більше відчувається необхідність пошуку оптимальних засобів навчання. У сучасній методиці під впливом низки факторів як лінгвістичних, так і соціокультурних, поняття "навчання мови" поступово замінюється новим поняттям – "навчання мови та культури", у тому числі культурі міжособистісного спілкування суб'єктів, що належать до різних культур, але цікавих один одному з точки зору загальної ерудиції, життєвого досвіду, фонових знань. Проте ідеї міжкультурної комунікації можуть бути не більш, ніж модними напрямками в сучасній методиці, якщо не забезпечити молодь основами рідної культури, основами красзнавства.

Однією з нових для сучасної вищої школи є технологія портфоліо. Портфоліо (від англ. portfolio -портфель, папка) – це папка документів з навчального предмета як компонента навчальної діяльності, який ведеться слухачами при педагогічному супроводі викладача. Портфоліо слугує для інтеграції викладання та оцінки; надання необхідної інформації студентам і

слухачам; допомоги слухачам у оцінюванні власної роботи; формування бази для оцінки досягнень. «Портфель» є найбагатшим джерелом інформації про професійне зростання і розвиток. Портфоліо не тільки є сучасною ефективною формою оцінювання, але й допомагає вирішувати такі важливі педагогічні завдання:

- підтримувати і стимулювати навчальну мотивацію тих, хто навчається;
- заохочувати їхню активність і самостійність, розширювати можливості навчання та самонавчання;
- розвивати навички рефлексивної та оціночної (самооцінюючої) діяльності слухачів;
- формувати вміння вчитися – ставити цілі, планувати і організовувати власну навчальну діяльність.

Керований навчальний процес із реальним прогнозованим результатом сьогодні є інноваційною діяльністю в освіті. Одним із засобів розвитку інноваційної особистості студента вважається метод мовного портфоліо як дієвого інструменту гуманістичного навчання.

Європейське мовне портфоліо (European Language Portfolio) було розроблене й апробоване Відділом мовної політики при Раді Європи в Страсбурзі в 1998-2000 р. р. Саму ідею було реалізовано в Німеччині, Франції та Швейцарії, після чого вона пройшла успішне випробування в 15 країнах – членах Ради Європи. В Україні Європейське мовне портфоліо було презентовано в 2003 році. Це документ, точніше, пакет документів, у якому кожен, хто опановує мову, може зібрати й у систематизованому вигляді представити свої досягнення. Риторичне портфоліо дає змогу представити особистість крізь призму ораторського мистецтва. Воно має реалізувати дві функції:

- соціальну – подібно до портфоліо художника, воно демонструє здібності й можливості свого укладача. Не замінюючи атестата, диплома чи сертифікатів, портфоліо є суттєвим до них доповненням, оскільки містить важливу додаткову інформацію про свого власника;
- педагогічну – сприяє розвитку мисленнєвих здібностей та самооцінки кожного студента й викладача, а також розвитку автономності їх у навчанні мови (кількох мов) упродовж усього життя.

Важливим на сьогодні у сучасному ВНЗ є самооцінювання. Риторичне портфоліо є одним із найефективніших інструментів, що допомагає розвинути у слухачів здатність до самооцінювання в комунікативному навчанні.

Отже, за допомогою риторичного портфоліо спрощується процедура впровадження європейських стандартів у навчання майбутніх фахівців різних галузей, у тому числі під час формувального чи підсумкового тестування, які здійснюються за допомогою дескрипторів.

У процесі навчання риторики значна увага відводиться діловим іграм. Ділова гра – це моделювання реальної діяльності у спеціально створеній проблемній ситуації. Вона є "засобом і методом підготовки та адаптації до трудової діяльності та соціальних контактів", методом активного навчання,

який сприяє досягненню конкретних завдань, структурування системи ділових стосунків учасників. Її конструктивними елементами є проектування реальності, конфліктність ситуації, активність учасників, відповідний психологічний клімат, міжособистісне та міжгрупове спілкування, розв'язання сформульованих на початку гри проблем.

Ділова гра є комплексною, багатофункціональною дією, у межах якої сполучено декілька взаємопов'язаних видів діяльності: аналіз і пошук розв'язання проблем, навчання, розвиток, дослідження, консультування, формування колективної діяльності. Традиційні ділові ігри мають заздалегідь розроблений сценарій, орієнтовані на вирішення типових проблемних ситуацій, мають на меті навчити учасників гри оптимально розв'язувати ці проблеми. У навчальному процесі ділову гру використовують з метою закріплення знань, які студент здобуває у процесі лекційних і семінарських занять, самостійної роботи.

Застосування ділових ігор під час навчання дає змогу максимально наблизити навчальний процес до практичної діяльності, врахувати реалії сьогодення, приймати рішення в умовах конфліктних ситуацій, відстоювати свої пропозиції, розвивати в учасників гри колективізм та відчуття команди, отримати результати за досить обмежений час. У спеціально створених умовах студент "проробляє" найрізноманітніші життєві ситуації, які дають йому змогу сформулювати світогляд, відстояти свою позицію.

Характерними ознаками ділових ігор є: отримання результатів, спрямованих на розв'язання проблем за короткий проміжок часу; зацікавленість учасників гри, а отже, й підвищена, порівняно з традиційними методами, ефективність навчання; науково-педагогічний працівник безпосередньо перевіряє знання студентів, їхню підготовку, уміння розв'язувати проблеми.

Усі ділові ігри можна класифікувати за часом проведення (ігри без обмежень часу, з обмеженням часу, в реальному часі); за оцінкою діяльності (гру кожного учасника оцінюють або ні); за остаточним результатом (ігри з жорсткими правилами та відкриті ігри); за завершальною метою (навчальні, пошукові, констатуючі); за методологією проведення (рольові, групові, імітаційні, організаційно-діяльнісні, інноваційні, ансамблеві); за сферою використання (промислові, , навчальні, кваліфікаційні).

Ділова гра, імітуючи окрему ситуацію, дає змогу розв'язувати конкретно сформульовані завдання та проблеми, розробляти методи розв'язання проблем. Вона має жорстку структуру і правила, її головною функцією є вироблення навичок та вмінь діяти у стандартних ситуаціях. Ділову гру використовують для засвоєння нового та закріплення старого матеріалу, вона дає можливість студентам зрозуміти і вивчити навчальний матеріал з різних позицій.

У вищому навчальному закладі застосовують різноманітні модифікації ділових ігор: імітаційні, операційні, рольові ігри, діловий театр, психо-соціодрама.

Імітаційні ігри. На заняттях імітують діяльність певної організації, підприємства, навчально-виховного закладу тощо. Можуть імітувати події, конкретну діяльність людей (ділова нарада, обговорення плану) та умови, у яких відбувається подія (зал засідань, кабінет керівника). Сценарій імітаційної гри, крім сюжету подій, містить опис структури і призначення процесів і об'єктів, що їх імітують.

Операційні ігри. Допомагають відпрацювати виконання конкретних операцій, наприклад, методики написання твору, методики організації та проведення тренінгових занять, специфіки обчислення тощо. Ігри цього виду проводять в умовах, які імітують реальність.

Рольові ігри. У них відпрацьовують тактику поведінки, дій, функцій і обов'язків конкретної особи. Для проведення рольових ігор розробляють модель-п'єсу ситуації, між учасниками розподіляють ролі.

«Діловий театр». Розігрують якусь ситуацію і поведінку людини в цій ситуації. Слухач має мобілізувати весь свій досвід, знання, навички, зуміти вжитися в образ певної особи, зрозуміти її дії, оцінити ситуацію і знайти правильну лінію поведінки.

Основне завдання методу інсценізації – навчити слухачів орієнтуватися в різноманітних обставинах, давати об'єктивну оцінку своїй поведінці, враховувати можливості інших людей, встановлювати з ними контакти, впливати на їхні інтереси, діяльність. Для ділових ігор цього виду складають сценарій, де описано конкретну ситуацію, функції і обов'язки діючих осіб, їх завдання.

Психодрама і соціодрама дуже близькі до рольових ігор і «ділового театру». Це також театр, але вже соціально-психологічний, у якому відпрацьовують уміння відчувати ситуацію в колективі, оцінювати і змінювати стан іншої людини, уміння ввійти з нею в контакт. Такі види ігор найчастіше використовують у процесі підготовки майбутніх учителів, соціальних працівників, практичних психологів.

Як правило, ділова гра складається з таких етапів: ознайомлення учасників гри з метою, завданнями та умовами гри; інструктаж щодо правил проведення гри; утворення учасниками гри робочих груп; аналіз, оцінка та висновки результатів гри.

На першому етапі – підготовчому – обґрунтовують вибір гри, визначають ігрові цілі та завдання, формують проблемну ситуацію, розробляють сценарій гри, готують інформаційний і методичний матеріал.

На другому етапі розглядають правила проведення гри та функції гравців.

Третій етап залежить від змісту та форми конкретної гри і полягає в обговоренні учасниками гри поставлених проблем, прийнятті узагальнених рішень їхньому аналізу.

Отже, ділова гра належить до активних методів навчання, які забезпечують активну творчу діяльність студента, створюють умови для підвищеної мотивації та емоційності, розвивають критичне мислення.

Особливо запитаним в останні роки став курс ділової риторики. Крім традиційних (лекції та практичні заняття) постійно запроваджуються й нові цікаві методи навчання. Одним із ефективних методів активізації студентів можна вважати метод „кейс-стаді” або метод навчальних конкретних ситуацій (скорочено НКС).

Насамперед з’ясуємо, в чому полягає сутність поняття „кейс – стаді”. Вперше термін „кейс-стаді” було використано на початку ХХ століття. Як метод case-study було вперше застосовано в навчальному процесі

Гарвардської школи бізнесу (Harvard Business School) у 1921 році. Саме в Гарварді було розроблено перші кейсові ситуації для навчання студентів бізнес- дисциплін.

З методичної точки зору кейс – це спеціально підготовлений навчальний матеріал, що містить структурований опис ситуацій, що запозичені з реальної практики. Кейс є єдиним інформаційним комплексом, що дозволяє зрозуміти ситуацію.

У перекладі з англійської «кейс» – випадок, «кейс – стаді» – повчальний випадок. Класичним є визначення поняття „кейс – стаді”, як опис ситуації, яка реально існувала. Кейс – стаді – це сукупність умов та обов’язків, що описують конкретні, реальні обставини. Кейс – це завжди моделювання життєвої ситуації. Як інтерактивний, метод „кейс – стаді” може застосовуватися при: закріпленні знань та вмінь, що були отримані на попередніх заняттях; розвитку навичок аналізу та критичного мислення; зв’язку теорії та практики [83].

Використання кейс метода в навчальному процесі дозволяє розвивати у студентів аналітичні, дослідницькі, комунікативні навички. Аналітичні навички передбачають вміння класифікувати, виокремлювати корисну та несуттєву інформацію, аналізувати її. Практичні навички дозволяють використовувати отримані знання на практиці. Творчі навички дають можливість прийняття альтернативних, креативних та нестандартних рішень. Комунікативні навички забезпечують уміння вести дискусію, використовувати наочний матеріал, мультимедіа засоби, відстоювати власну точку зору. Соціальні навички дають змогу оцінювати поведінку людини, слухати співрозмовника, підтримувати дискусію, аргументувати свою точку зору. Навички самоаналізу передбачають аналіз моральних та етичних проблем спілкування.

Перевага кейс-стаді відносно традиційних, що застосовуються у навчальному процесі, є незаперечною.

Цей метод дозволяє: зацікавити студентів процесом навчання, сформувати сталий інтерес до конкретної навчальної дисципліни, сприяє активному засвоєнню знань та навичок.

На підставі аналізу наукової літератури можна виділити такі типи кейсів: 1. Структурований кейс.

Основні характеристики – мінімум інформації, оптимальне рішення. 2. Великий неструктурований кейс. Основними характеристиками цих кейсів є: велика кількість детальної інформації; наявність умов, що передують

прийняттю рішення; виокремлення зайвих та необхідних умов для прийняття адекватного рішення. 3. Творчий кейс. При роботі з такими кейсами виконавець має пропонувати нові етапи рішення традиційної проблеми.

За способом отримання інформації виокремлюють: польові – засновані на фактах реального життя; кресельні – в основі придумані автором ситуації. За обсягом: американські (довготривалі) та західно-європейські (короткотривалі). За метою: ілюстративні та навчальні.

Ми класифікуємо кейси за такими ознаками: 1. За ступенем новизни ситуації та методам, що застосовуються; 2. За етапами прийняття рішення, для обробки яких застосовуються конкретні ситуації. 3. За ієрархічними рівнями прийняття рішень (конкретна ситуація розглядається та оцінюється по – різному керівниками різного рівня). 4. За спеціалізацією (однакова ситуація може розглядатися з позицій різних спеціальностей по-різному). 5. За способом проведення занять (рольова гра, розбір пошти).

Упровадження такого методу навчання дає можливість не тільки знайти правильне вирішення спірного питання, конфліктної ситуації, проблемного випадку, а й проаналізувати різні варіанти подачі інформації, вербальної та невербальної поведінки, прийняття остаточного рішення. Моніторинг проведених занять засвідчує високу ефективність інтерактивних моделей навчання в цілому й методу кейс-стаді зокрема. Таким чином, інноваційні педагогічні технології стали невід'ємним складником навчання курсу риторики. Інновації дають можливість розкрити потенційні здібності кожного студента, виявити лідерські якості, навчають працювати в команді, урізноманітнюють засоби навчання. Інноваційні форми роботи стають певним зразком, що буде впроваджений у подальшу практику.

Отже, світовий і вітчизняний досвід розвитку риторики як науки та навчальної дисципліни доводить, що інтерес до цієї проблематики не згасає, він актуалізується в полі наукового пошуку самої риторики та суміжних наук. Сьогодні превалюють дослідження риторики в контексті лінгвістичних теорій, соціологічних технологій, політичних наук. Варто зауважити, що зарубіжні дослідження більшою мірою стосуються риторики як науки, у той час як вітчизняні – пов'язані з розробкою риторики як навчальної дисципліни, розроблена технологія є однією з них.

Література

1. Ткаченко Л. П. До питання про риторичну підготовку вчителя / Л. П. Ткаченко // Теорія та методика навчання та виховання: Зб. наук. праць. – Х. : ХДПУ, 2001. – Вип.8. – С. 128 – 132.

2.Ткаченко Л. П. Реалізація інноваційних педагогічних технологій у процесі вивчення курсу риторики/ Л. П. Ткаченко // Педагогіка та психологія : збірник наукових праць / за загальною редакцією академіка І.Ф.

3.Прокопенка, проф. С.Т. Золотухіної. – Х. : Видавець Рожко С. Г., 2016. – Вип. 53. – С. 92 – 103.

4.Ткаченко Л. П. Риторика в системі наукових знань / Л. П. Ткаченко // Педагогіка та психологія: зб.наук. праць ХНПУ імені Г.С. Сковороди. – Х. : Курсор, 2009. – Вип. 35. – С. 26 – 34.

5.Ткаченко Л. П. Риторика в системі професійного навчання: історія становлення навчальної дисципліни / Л. П. Ткаченко. – Монографія. – Х. : Видавець Рожко С. Г. – 2016. – 428 с.

6.Ткаченко Л. П. Розвиток зарубіжних риторичних шкіл: історичний аспект / Л. П. Ткаченко //Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць – Запоріжжя:КПУ, 2009. – Вип. 3 (56).- С. 379 – 384.

7.Ткаченко Л. П. Становлення риторики як навчальної дисципліни в системі професійної освіти / Л. П.Ткаченко // Педагогіка та психологія: зб. наук. праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди. – Х. : Курсор, 2010. – Вип. 36. -С. 86 - 93.

8.Ткаченко Л. П. Фахові риторики як складники професійної освіти: історичний аналіз / Л. П.Ткаченко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць -Запоріжжя: КПУ, 2011. – Вип. 12 (65). – С. 384 – 390.

9.Ткаченко Л. П. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до діалогічної взаємодії в навчально-виховному процесі / Л. П. Ткаченко // Педагогіка та психологія : зб. наук. праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди. – Х. : «Смугаста типографія», 2016. – Вип.52. – С. 210 – 219.

3. Технологія використання художньо-зорових образів букв у формуванні навички письма в учнів 1класу (І.В.Цєпова, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики викладання філологічних дисциплін у початковій школі)

Названа технологія навчання письма ґрунтується на принципі єдності словесно-логічного й емоційно-образного мислення (за Д. Ельконіним), принципі забезпечення гармонійної двопівкульної діяльності головного мозку учня в процесі пізнання. Таке вихідне положення передбачає врахування особливостей розумової діяльності першокласників, кожний із компонентів якої насичений для дітей руховим змістом, образами, переживаннями.

Зазначений принцип реалізується у взаємозв'язку із загальнодидактичними принципами наочності та емоційності навчання, які сприяють інтеграції образного і логічного компонентів процесу навчання письма, а також передбачають розвиток внутрішніх мотивів навчання на засадах взаємної творчості вчителя й учнів.

Нерозвинені пізнавальні можливості учнів 1 класу підкріплюються дотриманням доброзичливого тону спілкування, повагою до особистості кожної дитини, наявністю оптимістичного настрою, використанням цікавих

дидактично доцільних вправ. Навчальний матеріал, сприйнятий емоційно, засвоюється глибоко і надовго, стає особистісно значущим для першокласників.

У процесі навчання письма за авторською технологією сприймання інформації відбувається через активізацію в дітей наочно-дієвої форми мислення, образної та понятійно-логічної. Така тріада мислення забезпечує переробку чуттєвої інформації та її узагальнення у складних навчальних схемах.

Формування графічної навички письма в учнів 1 класу відбувається шляхом створення умов для розвитку як пізнавального, так і естетичного сприймання, а також завдяки поєднання понятійно-логічного мислення з емоційно-образним та роботою уяви.

У процесі пізнавального сприймання графічного матеріалу відображаються і фіксуються суттєві якості об'єкта, що спостерігається. При цьому в першу чергу відображаються ті властивості, котрі надають об'єкту значущості. Таке споглядання не викликає емоційного ставлення.

Складовими пізнавального сприймання рукописного матеріалу (буква, склад, слово, речення), що розвиваються в учнів під час навчання письма, є:

1) спостережливість, котра виявляється у здатності самостійно виділяти об'єкт сприймання серед інших;

2) уміння висловити інформаційне судження про об'єкт та його істотні об'єктивні властивості.

Для активізації понятійно-логічного мислення під час пізнавального сприймання створюються проблемні ситуації, наслідком розв'язання яких стають продукти мислення – судження, поняття, елементарні умовиводи.

Під час формування в першокласників графічної навички письма використовуються такі прийоми роботи мислення:

- аналіз – розчленування речень на слова, слів на склади, складів на букви, букв на елементи; абстрагування окремих сторін чи аспектів названих частин;

- синтез – процес поєднання елементів у букви, літер у склади, складів у слова, слів у речення;

- порівняння – пізнання літер через встановлення їхніх спільних та відмінних ознак; зіставлення схожих писемних букв, порівняння писемних літер з відповідними друкованими;

- узагальнення – визначення елементів, спільних для декількох писемних літер, об'єднання букв у групи за спільним елементом.

Залучення тільки до пізнавального сприймання й відтворення форми букв на уроках письма викликає в першокласників певні ускладнення. Шестирічні учні ще не в змозі зосередити довільну увагу на розглядуваному, не вміють аналізувати складові елементи і не знають специфічної термінології. Такі недоліки компенсуються підключенням естетичного сприймання з опорою на добре розвинені в дітей емоційно-образне мислення й уяву.

У процесі естетичного сприймання графічного матеріалу учні висловлюють емоційну оцінку об'єкта, відповідно до власного бачення, потреб,

інтересів, бажань. Таке сприймання супроводжується проявами радості, здивування, милування, захоплення, які зовні виявляються в міміці, рухах, жестах, висловлюваннях. Крім того, естетичному сприйманню притаманне прагнення привернути увагу іншої людини до предметів, що справили враження, згадування про об'єкти через певний час.

Для підключення емоційно-образного мислення під час естетичного сприймання створюється невизначена проблемна ситуація, в результаті якої за допомогою почуттів та емоцій виникає певним чином організована система образів в уяві дітей.

Наприклад, сприймання конфігурації нової для учнів писемної літери я здійснюється завдяки перебігу як пізнавальних, так і емоційних процесів психіки. Під час спостереження за формою букви, організованого з пізнавальною метою, учні з'ясовують, що вона:

- 1) складається з трьох елементів (переднього плавного, малого овалу й похилої лінії із заокругленням унизу);
- 2) має спільні елементи з подібними писемними літерами л, м;
- 3) відрізняється від відповідної друкованої букви нахилом і плавністю ліній, заокругленням.

Враження після емоційно-естетичного сприймання літери доповнюються захопленням і радісним відкриттям про те, що:

- 1) буква я красива, витягла ніжку для танцю;
- 2) нагадує ягідку на стебельці з листочком;
- 3) з літери я легко намалювати яблучко;
- 4) буква має «подружок» – рукописні букви л, м;
- 5) «сестричка» – друкована буква я – старша, любить подорожувати з рюкзаком, кататися на яхті тощо.

Отже, першокласники повноцінно сприймають форму зображеної літери не лише за умови навчання аналізувати, порівнювати, оцінювати, а й за наявності емоційної складової процесу формування навички письма.

За такого підходу в учнів не виникає уявлення про літеру на основі пасивного відображення в мозку.

Для реалізації в процес навчання письма учнів 1 класу даної технології автором були розроблені художньо-зорові образи до кожної великої та малої літери української абетки у вигляді предметних і сюжетних малюнків, дібрані до них дидактичні вірші та казки, розроблені різноманітні види графічних вправ. Наведемо приклади деяких із них, пов'язаних із застосування прийомів ейдетики – методики розвитку образного мислення; ігрової системи, що спирається на властиве дітям уміння уявляти та фантазувати.

1. Оживлення писемних літер. Одним із варіантів даної техніки є буквочоловічки

- поширений вид художнього образу, який являє собою зображення букв у вигляді чоловічків з обличчям,

ручками і ніжками. Подібне оживлення літер створює позитивну атмосферу на уроці завдяки появі казкових буквених персонажів. Крім того,

за допомогою малюнків писемні літери можна «перетворити» на різноманітних тваринок: ж – жук, з – зайчик, ї – їжачок, л – ластівка.

2. Малюнкове письмо . В інноваційному навчанні використовується так зване малюнкове письмо, завдяки якому учні йдуть від наочного образу до символу, а від нього – до літери. Першокласникам не пропонуються відразу готові абстрактні літери, а діти наново відкривають для себе їхню форму, простежують, за можливості, ті зв'язки звуків і форм літер, які ще збереглися. Таким чином малюнкове письмо відповідає принципу «від художнього до інтелектуального».

3. Вхідження . Для даного прийому доцільно використовувати сюжетні малюнки з прихованими в них рукописними буквами. Учні «входять» усередину картинки, уявляють себе учасниками подій, зображених на малюнку, описують окремі деталі, знаходять писемні літери. Робота з ілюстрацією відбувається після прослуховування дидактичного тексту, аналізу його змісту, пригадування слів зі звуками, що вивчаються на уроці, виконання часткового звукового аналізу для виділення даних звуків зі слів.

4. Трансформація . Даний прийом використовується в тому випадку, коли необхідно трансформувати заданий образ. Наприклад, для наочного порівняння схожих за конфігурацією писемних літер застосовується їхнє переконструювання. Учні за допомогою усунення, доповнення чи заміни пластмасових(фабричних) або вирізаних із картону елементів «перетворюють» одну літеру на іншу. Для підвищення пізнавального інтересу дітей під час переконструювання писемних букв можна використовувати графічні приклади.

5. Образні гачки. Ефективний прийом для запам'ятовування літер з опорою на асоціативне мислення, яке бере участь у процесі обробки інформації без логічного аналізу і сприяє активній мовленнєвій та творчій діяльності. Учитель демонструє картки з рукописними буквами, а діти говорять, на що або на кого ці літери схожі, які предмети вони нагадують. Також першокласникам пропонуються завдання оберненої дії.

Вчитель показує картки із зображенням предмета чи істоти, а діти відповідають, на яку писемну букву вони схожі.

6. Образне мислення . Особливості конфігурації схожих писемних літер, порівняння їхніх елементів проводиться через зіставлення відповідних художніх образів. Так, малюючи з літери д дятла, а з літери б білочку, діти засвоюють місце розташування других елементів: у дятла хвіст опущений вниз, а в білочки піднятий угору. Зображуючи з букви Е казкового метелика, а з букви З – снігову бабу, першокласники порівнюють ліве і праве розташування півовалів у літерах.

7. Графічні імпровізації . У вільній формі діти малюють художній образ букви, котра запам'ятовується. Учні придумують різноманітні малюнки на основі однієї букви. При цьому доречно зіставляти картинки й уточнювати, на що перетворюється один і той самий елемент літери в різних зображеннях.

8. Відстороненість. Цей прийом використовується за необхідності запам'ятати окремі елементи писемних літер. Першокласники

концентруються на заданій особливості групи букв, «відсторонюючись» від інших елементів. Наприклад, об'єднання в групу писемних літер А, Л, М, Я за спільним переднім плавним елементом вимагає «відсторонення» від інших елементів цих букв (довгих похилих ліній із заокругленням унизу, горизонтальної лінії, овалу). Допомагає виконати це завдання учням художній образ «Лапка».

9. Регресія. Прийом спрямований на повернення назад, запам'ятовування відбувається на базі раніше засвоєного. Наприклад, під час повторення вивчених писемних літер учитель пропонує дітям пригадати, як вони перетворювали писемні букви на різні картинки, погортати власні альбоми, у яких зібрано цілу малюнкову абетку, впізнати і записати букви за змістом віршів про них.

10. Комбіновані прийоми. Комбінування прийомів використовується за необхідності запам'ятати одночасно різні види інформації. Наприклад, під час аналітичної роботи звук [у] не просто характеризується як голосний, що утворюється за допомогою витягнутих трубочкою губ; а презентується як пісня вітру, яку діти співають із різною інтонацією (лагідний вітерець, холодний вітрище). Ознайомлення першокласників з літерою У відбувається через асоціативні образи-малюнки (сучок, рогатка), що нагадують конфігурацію букви. Релаксаційний текст містить інформацію про високе розлоге дерево урюк зі смачними пахучими плодами, у затінку якого живе добрий удав і співає пісеньку: «У-у-у – голосний звук співаю-у-у!».

Види графічних вправ із художньо-зоровими образами використовуються в усі періоди навчання грамоти, мають свою специфіку залежно від навчальної мети і ступені складності. Для поступового переходу від ігрового відтворення букв до використання графічних знаків у писемному мовленні розроблено різноманітні види художніх образів літер: букви в малюнку, образ-супутник, асоціативний образ, домальовані букви, буквочоловічки, буквеній орнамент тощо.

Основними прийомами роботи з ними є аналіз готового художнього образу або створення власного під керівництвом учителя чи самостійно, а також використання ігрових графічних вправ, упорядкованих на основі художніх образів писемних літер.

Література

1.Цєпова І.В. Застосування прийомів ейдетики у процесі формування графічної навички письма в учнів 1 класу / Ірина Цєпова // Теорія і методика навчання й виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: від історії до інновацій / За заг. ред. А.А. Сбруєвої, С.М. Кондратюк. – Суми: ВВП «Мрія»,2015. – С. 555-572.

2.Цєпова І.В. Мальовнича Україна. Розвиваючі прописи. 1 клас / Ірина Цєпова. – Харків: Вид-во «Ранок», 2016. – 16с.

3.Цєпова І.В. Мої перші літери: Зошит для письма. 1 клас / Ірина Цєпова,Наталія Звіркова. – Харків: Вид-во «Ранок», 2015. – 48с.

- 4.Цєпова І.В. Навчання грамоти. Комплект навчальних плакатів з електронним додатком / Ірина Цєпова. – Харків: Вид-во «Ранок», 2016.
- 5.Цєпова І.В. Реалізація принципу єдності понятійно-логічного й емоційно-образного мислення у процесі навчання письма учнів першого класу / Ірина Цєпова// Науковий огляд. – 2016. – № 8 (29). – С.60-74.
- 6.Цєпова І.В. Уроки письма в 1 класі / Ірина Цєпова. – Харків: Вид-во «Ранок», 2013. – 288с.
- 7.Цєпова І.В. Чарівна абетка. Зошит для письма / Ірина Цєпова. – Х.: Ранок,2017. – 64 с.

ДЛЯ ПОДАТОК

Навчальне видання

Укладачі:

ДУБРОВСЬКА Л. О.,
ДУБРОВСЬКИЙ В. Л.,
БОБРО А. А.

**ПЕДАГОГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ
В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

*Навчально-методичний посібник
для студентів IV курсу факультету педагогіки, психології,
соціальної роботи та мистецтв спеціальності
013 Початкова освіта*

2-ге вид., перер. та доп.

Технічний редактор – І. П. Борис
Верстка та макетування – О. В. Борщ

Підписано до друку 05.05.2023 р. Формат 60x848/16 Папір офсетний
Гарнітура Times New Roman Обл.-вид. арк. 5,61 Електр. вид-ня
Замовлення № Ум. друк. арк. 14,11

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3^А
(04631)7-19-72
E-mail: vidavn_ndu@ukr.net
www.ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.